

Aposil Bì Jisas manö ud arep gau kale nan nìhön nìhön gila

Luk Diopilas nìp kauyaᅇ kalì kliš rika

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalì kliš rìknö u, Jisas nìp yag daulö majö göm, wög il göm mìd damöm, nan nìhön nìhön göm, manö nìhön nìhön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kalì kliš rìknö.
*

² Hainö, God Jisas nìp dam ap ran jak kumi kabö laᅇ au ud ara. Pen nìpe kumi kabö adö laᅇ au arnig ga magö u, nìpe gö Ana U† nìpe manö nìpe ud arep hag la bì gau kalìp hag ñì aij ga. Manö anìbu magöᅇhalö nöd kalì kliš rìkem nöp ñìnö u.
*

³ Jisas uma pen kauyaᅇ uraköm, ñìn unbö ñìnjuöl mihöp (40) aᅇ u ñìn iru nöp waiö löm, manö nìpe ud arep bì nìpe gau aip mìdöm, God nìbi bì udöm abad mìdeinab manö u kalìp hag ñìmìdöp. Anig gö, kale amgö magö kale ke nìᅇla nìpe kamìᅇ mìdeia.
*

⁴ Pen umöm uraköm, mìnöᅇ naböᅇ adö il i mìdmìdöp ñìn aᅇ anìb au, ñìn ap bì nìpe anìb gau aip nan magö ñìᅇöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nìhön kalöp ñìnabin a ga u, Jerusalem aui nöp mìdmim, abad mìdaimim.”
*

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41
* **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33

5 Jon ñig pak ñeb bi u nibi bi kalip ñig u nöp pak ña, pen ñin mihöp nöp ap arö, Ana U† u apöm kalöp pak ñinab,” a ga. *

Jisas nipe ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au ap ran jak ara

6 Pen ñin ap Jisas nipe bi nipe anib gau mideila aŋ au waiö lö, nip hagla, “Bi Kub, ne mñi kiŋ hon midö, hon Isrel nibi bi ram minöŋ hon i kauyaŋ ke abad midun, ram minöŋ rimnap abad midun ginabun aka?” gila. *

7 Hageila, kalip haga, “Ñin mai ginab u, Bapi gasi nipe ke niŋöm hag la; nan kale wasö. *

8 Pen Ana U† nipe kalöp auö, kale pidöŋ udmim ammim, Jerusalem nibi bi, Judia nibi bi, Sameria nibi bi, nibi bi ram minöŋ gau gau magöŋhalö gau, yad nihön nihön gipin u kalip hag ñinabim,” a ga. *

9 Anig hagöm, bi nipe gau niŋmidlö niŋöl gi, God nip dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö niŋöl gi, kumi bad ap apöm nip harika.

10 Pen nipe areia, kale kumi kabö laŋ niŋ midlö niŋöl gi, magö anibu nöp bi waŋj rud yimlö mihau ap kalip pig urak midailö.

11 Bi anib mihau haglö, “Bi Galili nibö gai i, kale nihön ginig kumi kabö laŋ niŋ midpim? Kale niŋöl gi midpe niŋöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a gilö. *

* **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

12 Olip Dum lañ m+deila u arö göm, Jerusalem ado gi arla. Adan m+lö wasö, Olip Dum Jerusalem n+bö sö!; Juda God n+ip sabe gep ñ+n u kale ajm+idal rö nöp.* *

13 Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö lañ m+gan u arla. B+ m+deila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñ+ n+pe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñ+ n+pe Judas u.*

14 Kale pör pör magum göm, God n+ip sabe gi+m+idal. Jisas n+me Maria u, Jisas n+mam b+ gau, n+bi r+imnap halö pör an+g gi+m+idal.

15 Pen ñ+n añ an+b au, n+bi b+ ñ+njuöl unbö kago! j+ñ (120) rö ap magum gi+lö n+ñöl gi, Pida uraköm kal+ip haga,

16 “Añ mam b+ n+ñim. Ana U+ n+pe hadame nöp Depid n+ip gas+ ñö, Judas Jisas n+ip mumug n+ñ+a b+ u gi+nab rö n+ñöm kal+ k+ñ r+kö, haga haga rö nöp ga.*

17 Jisas b+ Judas an+bu udö, hon aip m+idöm, wög n+pe u j+m ñöl gi+m+idun,” a ga.

18 Pen hainö n+pe Jisas n+ip mumug n+ñöm, mani uda u damöm, m+nöñ naböñ ap rauöm, m+id damöm, ñ+n añ+ ap ap lug paköm, mudun n+pe u pabu göm, hibur magöñhalö l+m gi hön hañauö uma.*

19 An+g göl umö, Jerusalem n+bi b+ magöñhalö n+ñöm, m+nöñ naböñ rauöm uma an+bu, hib

* 1:12: kilomida añ+ ap nöp rö
Mad 10:2-4 * 1:16: Sam 41:9

* 1:12: Luk 24:50-53
* 1:18: Mad 27:3-8

* 1:13:

Akeldama a gila. Akeldama hagla manö it u, “Hagape Luga M+inöŋ Nabö?,” a göm hagla.

²⁰ Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adiŋ Sam a gipal u kali kliš r+köm haga,

‘Ram nipe cög nöp m+dain+m;

Nibi b+ r+mnap ram nipe am m+dagaiöl,’ a ga. Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u b+ ap udn+m,’ a ga. *

²¹ Haga an+bu, b+ hon ke ap niŋun udnabun. Hon B+ Kub Jisas aip ajm+idun u, b+ hon aip pör ajm+idöp b+ ap niŋun udnabun.

²² B+ hon aip pör ajöm, Jon Jisas n+p ñ+g pak ña u niŋöm, m+id damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö laŋ ara niŋa b+ ap niŋun udnabun. B+ an+bu rö udno me, B+ Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñ+ aij g+nab,” a ga. *

²³ Pida an+g hagö, b+ ne Madaias aip Josep aip kal+p m+höŋ hag lila. Pen Josep ñ+n r+mnap hib nipe ap Basabas, ap Jasdä, a g+m+dal.

²⁴⁻²⁵ B+ an+b m+hau kal+p an+g göl hag löm, God n+p sabe göm hagla, “B+ Kub, Judas nöd g+ naij göm umöm, ram nipe m+dain+m au ara u, kuö nipe u an udn+m, a gun, b+ m+höp i hag l+ibun. An+b u, ne nibi b+ magöŋhalö gasi niŋöm gipal rö niŋban u me, nöp hag niŋabun, ne ke b+ u a gö, hon niŋun udnabun,” a gila.

²⁶ An+g hagöm, b+ an+b m+hau ilöŋ cal ud gulu g+ udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö ag+p laŋ aip jim ñöm, kauyaŋ b+ unbö m+gan laŋ la.

* **1:20:** Sam 69:25; 109:8 * **1:22:** Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27

2

Ana U† n†pe aua

¹ N†bi b† Jisas n†p n†ŋ udla gau, Pedikos ñ†n kub u m†ñ†i, a g†m, ap ram raul m†gan a†† ap m†deila.
*

² An†g g†l m†dl† n†ŋ†l g†, ad†ŋ gu kub kumi kab† ad† laŋ n†b† hag†m, y†g†n r† ud†m, ram raul m†gan as†k m†deila au yaŋ aua.

³ Pen mag† an†bu n†p n†ŋla, mab m††aŋ ugan r† u ap†m, p†laj†k ke ke pa g† d† g† am†m, n†bi b† nab†c c†g ad† laŋ a†† a†† am m†deia. *

⁴ Am m†d† n†ŋ†l g†, Ana U† ap†m, ana kal†p aŋ daŋ ajmaŋ raua n†ŋ†m kale man† yab†† ad† ke ke hagla. *

⁵ Pen ñ†n an†bu, Juda n†bi b† gau, kale m†gan ke ke, ram m†n†ŋ gau n†b† gau n†b† ap†m, Jerusalem magum g† m†deila. N†bi b† an†b gau kale God Man† haga r† n†ŋ†m g†m†dal.

⁶ Gu kub an†bu hageia n†ŋ†m, n†h†n gab a g†m, n†bi b† iru n†p y†ŋ†d ram an†bu ap†m n†ŋla, man† yab†† ad† ke ke kab† g†l n†p hageila.

⁷ Kale n†ŋ†m, ai† wai† g†m hagla, “N†bi b† gai i mag†ŋhal† Galili n†b†.

⁸ Pen aige g†m man† yab†† hon ke ke hagpun r† kab† g†l hagab†l n†ŋabun?

⁹ Hon r†mnap Padia n†b†, r†mnap Midia n†b†, r†mnap Ilam n†b†, r†mnap Mesopodemia n†b†, r†mnap Judia n†b†, r†mnap Kapasodia n†b†, r†mnap Podas n†b†, r†mnap Ēsia n†b†,

* **2:1:** Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * **2:3:** Mad 3:11 * **2:4:** Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

¹⁰ rımnap Prijia nıbö, rımnap Pampilia nıbö, rımnap Ijip nıbö, rımnap ram mınöñ Libia, Sairini daun goł gau nıbö, rımnap Rom nıbö auno.

¹¹ Nıbi bı Rom nıbö aula u, rımnap Juda nıbi bı yıjıg göl, rımnap Juda nıbi bı wasö pen uri Juda nıbi bı gıpal rö adö u gıpal. Rımnap Krir nıbö, rımnap Arebia nıbö auno. Pen hon nıñ mıdno nıñöl gı, manö yabıtı hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God nıpe nan unbö ke yabıtı göp, a göm, hib nıpe haglö adö arab, nıñabun,” a gıla.

¹² Anıg hagöm, gası iru nıñöl gı, pen hag nıñö, pen hag nıñö göm hagla, “Ke yabıtı gab anıbu nıñön gıñıg gab,” a göm, gası iru yabıtı nıñla.

¹³ Nıbi bı rımnap pen kale ñıñıtıñ lı hagla, “U ñıg wain iru nöp ñıñöm, hauıt alöp hagaböl,” a gıla.

Pida manö hag ña

¹⁴ Pen Pida bı Jisas manö ud arep bı unbö agıp lañ aıp uraköm, meg mıgan dap ranöm, nıbi bı iru nöp mıdeila gau kalıp haga, “Kale Juda nıbi bı hon abe, kale nıbi bı Jerusalem aui hanmıdim abe, aui nıñön gajıp u yad kalöp manö hagnıg gabin i nıñ aij gımım.

¹⁵ Kale rımnap hagpım, ‘Bı gai i ñıg wain iru nöp ñıñöm, hauıt alöp hagaböl,’ a gıpım u, pen kale ñıg wain ñıñölö hauıt alagöp. Mıñı sıdö gıñön nöp auöp magö u nöp me.

¹⁶ Pen manö yabıtı ke ke hagaböl nıñabım anıbi, bı God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalı kılñ rıka rö nöp gab me u. Nıpe manö anıbu kalı kılñ rıköm haga,

- 17 ‘God hagöp, “Ñin hain u,
 nibi bi magöñhalö gau kalip Ana yad yun-
 abin.
 Ñi pai kale gau God Manö nibi bi kalip hag
 ñinaböl.
 Bi praj kale gau naböñ nñnaböl.
 Bi majö kale gau hon nñnaböl. *
- 18 Ñin anibu, nibi bi yip wög gi ñibal gau, nibi
 gau abe bi gau abe,
 kalip Ana yad yunö, manö aij yad u nibi bi
 gau kalip hag ñinaböl.
- 19 Pen kumi kabö adö lañ nan ke gagep rö rñmnap
 gem,
 mñnöñ naböñ adö it i nan nñneb nñnagep ke
 nñbö rñmnap gñnabin.
 Hagape göm, mab inöm, hadu adpñ kub göm
 gñnab.
- 20 Sidö mailö gagnab;
 rakñn hagape bö lñnab.
 Anig geinab, hainö ñin unbö ke nñbö waiö lñnab.
 Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.
- 21 Pen nibi bi an an, Bi Kub yip ud kamññ yuañ, a
 göm, hag nñnaböl gau,
 kalip ud kamññ yunab,” a ga.
- 22 Pida nipe Joel kalñ kliñ rñka manö anibu hag
 pis göm haga, “Kale Isrel nibi bi, manö hagnig
 gabin i nññ aij gñmim. Jisas bi Nasared nñbö u
 bi yñharññ wasö; God nipe ke nññ yuö aua. Ñi
 yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nñneb
 nñnagep iru nöp göm gñnab añ kalip au nññöm, bi
 anibu God nipe ke hag yuö aua u nññlañ, a göm,

* 2:17: Joe 2:28-32

nip yuö aua. Jisas nipe nan gagep rö an kale ga u, kale ke hadö niñbim.

²³ God kale ginabim rö nöd niñöm, Jisas nip ud niñmagö adö kalöp u lö, kale dam niñbi bi nan si nan naj gipal gau kalip niñbe, nip mab ba lañ al pak lilo uma.

²⁴ Nipe ilön kub yabıl udöm uma u pen böñ nöp wip rigöl au midöm, hij gi lug li arnim rö laga. God gö kauyañ uraka.

²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas nip manö kalı kliñ riköm haga,

‘Yad niñbin, Bi Kub yad aip pör pör midöp.

Nipe niñmagö yijig yad lau adö midöp u me, yad piñiñ gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur midmagö yad pitaiöp; yad niñniñ lem hagabin.

Hañ roman yad umnig gab pen gasi halö midem piñiñ gagnabin.

²⁷ Ai ginig? Ne yip wip rigöl miñan arö gagnabön.

Ne Bi Uı ne arö gö, hañ roman nipe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yip kamıñ midem adan u yamna.

Yad ne aip midem, miñ miñ yabıl ginabin, ‘a ga,’ a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anıbu hag pis göm haga, “Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, niñ aij ginabim. Bac itañ Depid umö rigöl gila ulöm miñan u midöp; ulöm miñan anıbu miñi hon u rö nöp niñbun. *

³⁰ Pen Depid nipe God manö hag ñeb bi midmidöp u me, nipe niña, God hadame nöp

* 2:25: Sam 16:8-11 * 2:29: 1Ki 2:10

manö hag löm haga, ‘Ne ñi riknabön rik damöm rik linaböl ñi ap nipe ka ne udöm, kin mideinab,’ a ga. *

³¹ Depid nan hainö ginab u niñöm, Mesaia u* nipe umöm uraknab, a göm, haga, ‘Nip wip rigöl miñan arö gaga. Hañ roman nipe hij gi lug li araga,’ a ga. *

³² “Miñi God gö, Jisas nipe uraköm kamij midöp. Nipe kamij midöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke niñbun.

³³ God Jisas nip dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Löm nipe Ana U† ñinabin a göm haga u, Jisas nip ñö, nipe pen hanip ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niñabim. *

³⁴ Pen Depid manö haga anibu, nipe ke hagaga. Depid nipe minöñ naböñ it i midöm, kumi kabö adö lañ araga. Pen nipe haga, ‘Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,

“Ñimagö yijig yad lau adö asik midaimön me;

³⁵ yad ginö kaua maual ne gau, raña miñan ne gau mideinaböl,” a ga,’ a ga.

*

³⁶ “Anib u, kale Isrel nibi bi magöñhalö niñ aij gimim: Jisas bi mab ba lañ al pak libe uma bi anibu nöp, God gö Bi Kub yabit midöp. Nipe nöp Mesaia pör abad midmidun me u,” a ga. *

* **2:30:** 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * **2:31:** Grik manö “Krais u” abe, Hibu manö “Mesaia u” abe it añi ap nöp midöp: “God hag la Bi u.” * **2:31:** Sam 16:10 * **2:33:** Ap 5:32; 7:55-56 * **2:35:** Sam 110:1 * **2:36:** Ap 5:30-31

37 Pida manö anıbu hagö, nıbi bı mıdeila gau nıñöm ñaul ara. Anıg gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep bı gau abe, hag nıñöm hagla, “Anıb u, mam bı, hon mıñi nıñön gun?” ö gıla.

38 Hageila, Pida haga, “Kale añı añı magöñhalö mıdpım rö, nan sı nan naij gıpım adö u, nıñön gıñıg anıg gıpun, a gımım, arö gımım, Jisas Kraıs nıp nıñ udmım, ñıg pakmım. Anıg geınabım, God nan sı nan naij gıpım u nıñöm arö göm, Ana Uı nıpe u kalöp ñınab.

39 God hadame nöp haga, ‘Ana yad kalöp Isrel nıbi bı ñem, ñı pai kale yag daunabım gau kalıp ñem, nıbi bı mılö gau kalıp abe ñem gınabın,’ a ga. Anıb u, hon nıñbun, God nıbi bı an an aulan a gınab gau, kalıp magöñhalö Ana Uı u ñınab,” a ga. *

40 Pida kalıp mög nıñöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, “Nıbi bı urı mıdpal rımnap halöwalö gı naij gıpal rö arö gımım, mıd aıj gımım. Wasö u, ilön kub udnabım,” a ga.

41 Nıbi bı iru nöp Pida manö haga u nıñöm, Jisas Kraıs nıp nıñ udöm, ñıg pakla. Ñın anıbu nöp, nıbi bı dri dausan (3000) rö Jisas Kraıs nıp nıñ udöm, Jisas nıbi bı nıpe aıp jım ñöl mıdeila. *

42 Anıb u, kale pör pör apöm, bı Jisas manö ud arep bı gau aıp se göl mıdöm, God Manö hag ñeila u nıñ aıj gun, a göm, hag amıl apıl göl gı, bred ud jö göm se göl ñıñöl gı, God nıp sabe göl gı mıdmıdal. *

Jisas nıbi bı nıpe gau gımdal rö

* 2:39: Aıs 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7

⁴³ God bɪ Jisas manö ud arep bɪ gau kalɪp pɪdöŋ ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nɪɲeb nɪɲagep iru nöp göm gɪlö, nɪbi bɪ gau nɪɲöm, aiö waiö gɪla.

⁴⁴ Nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla gau, se gɪ mɪdöm, nɪbi bɪ nan mɪdageia gau, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nan hałöwałö ñɪla. *

⁴⁵ Mɪnönɲ nabö?, nan gau u rö nöp sɪkim göm, mani udöm, nɪbi bɪ nan mɪdageia gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla.

⁴⁶ Kale pör pör, ñɪn añɪ añɪ, God sabe gep ram u am magum gɪmɪdal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, mɪdmagö apen löl gɪ, ñɪñɪ löl gɪ, nan se göl ñɪɲmɪdal.

⁴⁷ Pen nɪbi bɪ mɪdeila gau magöŋhalö, Jisas nɪɲ udla nɪbi bɪ kalɪp nɪɲlö, aij a ga. Pör pör, ñɪn añɪ añɪ, Bɪ Kub nɪpe nɪbi bɪ rɪmnap halö ud kamɪɲ yuö, kale Jisas nɪp nɪɲ udöm, ap Jisas nɪbi bɪ nɪpe nöd nɪbö gau aip mɪdmɪdal. *

3

Bɪ ma naij ga u, Pida gö, kamɪɲ la

¹⁻³ Bɪ nɪme yag daua ñɪn u nöp ma naij ga ap, nɪp ñɪn añɪ añɪ pör pör dapöm, God sabe gep ram ajöŋ ɪɪ, Ajö? Kɪñ Aij, a gɪmɪdal u, goɪ au lɪlö asɪk mɪdmɪdöp. Mɪdöl gɪ, nɪbi bɪ God sabe gep ram raul mɪgan ap armɪdal gau, kale mani nan yɪp ap ñim, a gɪ asɪb gɪmɪdöp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sɪdö gamɪɲ ga dugo magö u, God nɪp sabe gep magö u, God nɪp sabe gɪnɪg, ap padilö nɪɲöl gɪ, bɪ ma naij ga anɪbu

* **2:44:** Ap 4:32-35 * **2:47:** Ap 6:7; 11:21

kalip mihöŋ niŋöm haga, “Yip mani rimnap ñil,” a ga.

⁴ Hageia, kalpe mihöŋ nip niŋ ij halö li midmil, Pida haga, “Halip mihöŋ nöŋ!” a ga. *

⁵ Haga, yip nan ap ñinig gabil, a göm, kalip mihöŋ niŋ midö niŋöl gi,

⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad midagöp u pen nan yad añ+ ap midöp u nöŋ ñinabin. Jisas Krai Nasared nibö u, hib nipe hagem nöŋ hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. *

⁷ Pida anig hagöm, ñimagö yijig lau nip udöm, ud urak ñö niŋöl gi, magö anibu nöŋ ma abe, ma goŋ abe aij la.

⁸ Aij gö, yinid urak amöl gi, raŋa raŋa göl gi, God nip aij a göl gi, kalip mihöŋ aip God sabe gep ram raul miŋan u ara.

⁹ God nip aij, a göm, abö göl göm ajeia u, nibi bi mideila gau niŋöm,

¹⁰ bi ma naij pör apöm, God sabe gep ram ajön iŋ, Ajö? Kliñ Aij, a gimidal u, goŋ au asik midöm, mani nan gau asib gimidöp bi anibu, aigöl göm ma yabil abö gi auab, a göm, gasi iru niŋöm aiö waiö gila.

Pida manö hag ña

¹¹ Bi anibu nipe, God sabe gep ram höŋ adö, Solomon Ram Bada, a gimidal, miŋan u midöm, Pida aip, Jon aip kalip mihöŋ an an li ud midö niŋöl gi, nibi bi magonhalö aiö waiö göl gi, gi dö gi aula.

* 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

12 Nibi bi aueila, Pida nipe niñöm haga, “Isrel nibi bi gai i, kale niñön giñig gasi iru niñmim halip bi miñöñ niñ ij halö gabim? ‘Kale miñöñ bi klö, bi kamñ aij midmil gajil, bi anibi adan aij aij gab,’ a giñim, gasi u niñabim ar? U wasö.

13 Ebrahim, Aisak, Jekop, bac ilañ hon bi gau sabe giñidal God anibu nöp nipe ke gö, bi wög gi ñeb nipe Jisas urakö, nibi bi gau niñöm, nipe mailö aij unbö ke halö midöp a göm, niñbal. Kale pen Jisas niñ udagpe. Pailod, Jisas niñ hubik yuñ a ga u pen kale ke, niñ dam mab ba lañ al pak lilañ, a giñe. *

14 Jisas nipe Bi Ut; nipe Bi Kamñ Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nipe bi niñeb hon wasö; bi wip almidöp u hanip hubik yu, a giñe.

15 Anig giñim, Bi kamñ middep magö ñöb u niñ al pak liñbe. Pen God gö, nipe uraka u, hon amgö magö hon ke niñul hagabul.

16 Bi ma naj pör niñbim i, miñi kamñ lajip niñbim. Jisas klö nipe gö me, kamñ löp. Jisas niñ udul, hib nipe haglo, nipe gö böñ nöp kamñ löp.

17 “Pen middeimam yad gai. Kale ke abe, bi kub kale gau abe, hauñ halö midmim, Jisas niñ anig giñe. *

18 Pen God nipe bi manö nipe hagep gau kalip hadame nöp gasi ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia nipe ilön kub yabiñ udöm umnab,’ a giñla u me, hagla rö nöp giñe.

19 Anib u, nan si nan naj giñim u, niñön giñig

* **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * **3:17:** Luk 23:34; 1Di 1:13

anig gipun, a gimim, arö gimim, God n+p ado gi aube, n+pe nan si nan naj gipim pr+ u lk gi yunab. *

²⁰ Anig gipe, Bi Kub n+pe ana kalöp an dan klö n+pe ñöm, Kraiss u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraiss u Jisas me.

²¹ God n+pe hadame nöp hagö, bi manö hagep u+ n+pe gau hagla rö, Jisas n+pe ram m+nöj kumi kabö adö lan au midöp rö midö n+nöl gi, God nan magöjhalö kauyan gi li aij ginab n+n u aunab.

²² Mosiss haga, 'Hainö Bi Kub God kale, n+pe bi manö hagep yad rö, bi il kale ke ap, hag yunab. N+pe apöm, manö hagnab u magöjhalö n+n aij gimim. *

²³ N+bi bi manö n+pe udagnaböl gau, n+bi bi n+pe midageinaböl; kale böj nöp höj adö yan amöm, umnaböl,' a ga.

²⁴ "Bi God manö hagep Samyuel abe, bi God manö hagep hain aula gau abe magöjhalö nan uri waiö lab n+nabun u hadö hag n+la.

²⁵ God hadame nöp nahai itan kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n+p ginabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, 'N+n pai ne rikö, kale rik dam dapil göm riknaböl gau, bi ap midöm me, n+pe gö n+bi bi gau magöjhalö m+n m+n ginaböl,' a ga. *

²⁶ Pen God Bi Wög Gi Neb n+pe Jisas ram m+nöj il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel n+bi bi nan si naj naj g+pal u, n+hön ginig anig gipun,

* 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Dud 18:15,18-19 * 3:25: Jen 22:18

a göm, adö an+bu arö göm, mid aij g+lan, a göm, kalöp Isrel n+bi b+ gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kal+p manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip n+bi b+ kal+p manö hag ñilö n+ñöl gi, b+ God n+p nan sabe gep b+ gau abe, God sabe gep ram polisman b+ nab+c kale u abe, b+ Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö an+bu apdi n+ñla.

² Jisas umöm uraka rö, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, n+hön g+n+g hag ñabil, a g+lö, mulu luga.

³ An+b u, kale Pida aip Jon aip ud s+s+ göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kal+p b+ m+höñ dam nagi l+la.

⁴ Pen Pida Jon b+ m+hau manö aij an+bu hag ñailö, n+bi b+ n+ñöm, iru yab+ñ n+ñ udla. An+b u, n+bi b+ Jisas n+ñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda b+ kub ram m+nöñ an+bu abad m+dm+dal abe, b+ manö ud as+kep gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, Jerusalem gau ap magum g+la.

⁶ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ Anas aip, Kaiapas aip, yam kale b+ Jon u, Aleksada u, b+ yam kale r+mnap halö apöm, añ an+b au m+deila.

⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kal+p m+höñ u+ g+ dap añ au l+lö, kal+p m+höñ hag n+ñöm hagla, “B+ ma naj ga u aigöl g+ gaj+l kam+ñ löp? P+döñ

* 3:26: Ap 13:46 * 4:4: Ap 2:41

gai n̄bō udmil, hib n̄hōn hagmil, an̄g ḡipil?” ö ḡila.

⁸ Hageila, Ana U† n̄pe am Pida an̄ dan̄ ajman̄ rauö n̄n̄öl ḡi, Pida haga, “Kale Juda b̄i kub abe, b̄i manö ud as̄ikep abe, manö hagabin i n̄n̄im.

⁹ B̄i mög gep ma naj ga u gailo kam̄n̄ la u n̄n̄mim, ‘Kale aigöl ḡi gaj̄il kam̄n̄ löp?’ ö ḡimim, hal̄ip manö kub hagabim ar?

¹⁰ An̄b u, kale manö hagn̄g gabin i n̄n̄ aij ḡimim. Isrel n̄bi b̄i gau magōn̄halö u rö nöp n̄n̄ aij göl. Jisas Krai b̄i Nasared n̄bō hib n̄pe u nöp n̄n̄ udul, hib n̄pe haglo, n̄pe gö, b̄i an̄b̄i n̄p bōn̄ nöp kam̄n̄ lö, aj aij gab n̄n̄abim. Kale Jisas Krai n̄p mab ba lan̄ al pak libe u pen God gö kauyan̄ uraka. *

¹¹ B̄i Jisas an̄bu n̄p me, God Manö kal̄i kliñ riköm hagla,

‘Kale b̄i ram gep gau, kabö m̄ilö ap, u kabö naj, a ḡimim, arö ḡipe u, uri ram padö an̄ yan̄ b̄in̄g ñöl m̄idöp,’ a ḡila. *

¹² God n̄pe Jisas hib n̄pe nöp han̄ip haga n̄n̄öm Jisas n̄pe nöp han̄ip ud kam̄n̄ yun̄im rö löp. M̄in̄n̄ nabōn̄ i† i b̄i ke n̄bō ap han̄ip ud kam̄n̄ yun̄im rö lagöp wasö yab̄i†,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale b̄i m̄ihau urakmil, piñ̄n̄ gagmil, haḷōwaḷö kabö göl nöp haglö u, b̄i kub an̄b̄i gau n̄n̄öm, aiö waiö göm hagla, “B̄i m̄ihai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip m̄dmil an̄g ḡimil ḡipil,” a ḡila.

* **4:10:** Ap 3:6,13-16 * **4:11:** Sam 118:22 * **4:12:** Mad 1:21

14 Bî ma naj ga kamîŋ la u aŋ kale au mîdö niŋöl gî, kalîp mîhön manö hag göl rö laga.

15 Anîb u me, kale hagla, “Kansol ram i hön yaŋ am mîdaiil,” a gîla. Hön yaŋ am mîdlö niŋöl gî, kale ke hag niŋ hag niŋ göm hagla,

16 “Bî mîhai i hon niŋhön gun? Kale nan gagep rö u gîlö, Jerusalem nîbi bî magöŋhalö hadö niŋbal. Anîb u, kale mîhön nan gagep rö ap gagpil a gun rö lagöp.

17 Pen kale ammil, manö anîbu nîbi bî riŋon rîmnap haglö, kale u rö nöp niŋöl rö löp. Anîg göp u, hon kalîp mîhön manö kîö hagun hagun, ‘Jisas hib nîpe u hainö nîbi bî rîmnap hagagmil, wasö yabił,’ a gun,” a gîla.

18 Anîg hagöm, kalîp mîhön haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; nîbi bî rîmnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yabił,” a gîla. *

19 Anîg hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö nîp u arö gul, manö kalöp u udlo, God nîp aij gî nab aka wasö? Kale ke niŋim. *

20 Pen Jisas niŋhön niŋhön ga, manö niŋhön niŋhön haga u, hol nîbi bî gau kalîp hag ñî arö gul rö lagöp,” a gîlö.

21-22 Anîg hagailö, Kansol bî kub gau gasî kale ke niŋöm, ‘Bî i mî ñînjuöl mîhöp (40) mîdöm, uri kamîŋ löp i, nîbi bî gau niŋöm magöŋhalö God nîp aij a gaböl. Hon bî anîb mîhai i kalîp nan ap geinabun u, nîbi bî gai i kal aunaböl,’ a göm, kalîp mîhön yîharîŋ manö kîö hagöm, hag hön yula.

Nîbi bî Jisas nîp niŋ udla gau God nîp sabe gîla

* 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29

23 Pida Jon kalip mihön anig göl hag höj yulö, kale am Jisas nibi bi nipe gau kalip niñmil, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö nihön nihön hagla u kalip hag ñilö.

24 Hag ñeilö, kale niñöm magöñhalö God nip sabe göm hagla, “Ne Bi Kub añi nibö midpan. Ne kumi kabö adö lañ gi limön, minöñ naböñ if i gi limön, ñig solwara gi limön, nan nihön nihön midöp gau magöñhalö gi limön, gi lina. *

25 Hadame nöp ne gö, Ana Ut nipe bac hon Depid nip gasi ñö, manö nöp u hagöm haga, ‘Juda nibi bi wasö gau kale nihön ginig kal jubal? Nibi bi gau nihön ginig gasi niñ aij göm wasö, manö adö añi hag löm mumug manö hagpal? *

26 Kiñ ram minöñ ke ke abad midpal gau abe, gapman bi kub ram minöñ ke ke abad midpal gau abe, manö adö añi hag löm hagla, “God Bi Kub aip, Mesaia nipe aip, kalip aip pen pen gun,” a gila, a ga.

27 Kiñ Herod abe, gapman bi kub Podias Pailod abe, Juda nibi bi wasö gau rimnap abe, Isrel nibi bi gai i nibö rimnap abe, Jerusalem i apöm, Bi Wög Gi Ñeb ut ne u Jisas, Mesaia hag lina u nöp, manö hag adö añi lila. *

28 Pen ne Bi klö nöd gasi ne ke niñmön hagna, Kraiss nip anig anig ginaböl a gina u me, kalip göl rö la; yiharin u klö kale midagaiböp. *

* 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * 4:25: Sam 2:1-2 * 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23

29 Bɪ Kub, mɪñi hanɪp manö klö naij yabiɪ hagaböl u ne gasɪ niŋmön. Hanɪp niɓi bɪ wög gɪ ñeb ne abad mɪdmön, pɪdönj ne hanɪp ñö, hon pɪrikagun, klö yabiɪ gun manö ne niɓi bɪ gau kalɪp waiö hag ñun. *

30 Niɓi bɪ nan göp gau, ne gö, hon Bɪ Wög Gɪ Ñeb uɪ ne Jisas hib niɓe hagno, kalɪp kamɪŋ lɪniɓm. Ne gö, hon Jisas hib niɓe hagno, nan gagep rö rɪmnap, nan niŋeb niŋagep rö rɪmnap gun,” a gɪla.

31 Pen kale God niɓ anɪg gɪ sabe göl gɪ miɪdlö niŋöl gɪ, ram miɪdeila u munmon rö udöm, Ana Uɪ niɓe ap aŋ kalɪp daŋ ajmaŋ rauö, pɪñiŋ gagöm, God Manö u klö yabiɪ göm hag ñɪla.

Jisas niɓi bɪ niɓe nan niɓe li ñi aij gɪla

32 Pen niɓi bɪ Jisas niɓ niŋ udla anɪb gau, manö adö aŋi hagöm, gasɪ adö aŋi niŋöm, nan kale nan niɓhön miɪdeia gau, nan kale jɪm ñöl nöɓ miɪdö, nan hon halö a göm niŋagla. *

33 Bɪ Jisas manö ud arep gau, niɓi bɪ gau kalɪp manö klö gɪ hagöm hagnɪdal, “Jisas niɓ al pak liɪlö, umöm uraka, niɓ amgö niŋno,” a gɪmiɪdal niŋöm God kalɪp magöŋhalö mög yabiɪ niŋöm ud aij yabiɪ gɪmiɪdöp.

34 Kale bɪ nan lugep miɪdageia; magöŋhalö nan miɪdeia. Niɓi bɪ miɪnönj nabönj aka ram rɪmnap miɪdeia gau, sɪkim gɪ mani udöm, *

35 bɪ Jisas manö ud arep gau kalɪp ñiɓmiɪdal. Kale pen udöm, niɓi bɪ nan miɪdageia gau kalɪp niɓe li ñiɓmiɪdal.

* 4:29: Ep 6:19 * 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45

³⁶ Pen bi Lipai il rik damöm rikla bi ap hib nipe Josep. Ram minöñ nipe Saipras nibö. Bi anibu nipe nibi bi rimnap kalip manö hain hagöm hag ñi aij gö, kale niñöm gasi halö midmidal rö, bi Jisas manö ud arep gau nip Banabas a gila.

³⁷ Josep minöñ naböñ nipe ap hagö, nibi bi rimnap raula niñöm mani anibu dap bi Jisas manö ud arep gau kalip ña.

5

Ananias ber pir allö

¹ Pen bi ber ap midailö. Nugmul hib u Ananias, nibin nipe hib u Sapaira. Ber mihau kale minöñ naböñ kale ap haglö raula.

² Raulö, Ananias nipe mani anibu böñ lau kale ke nime löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bi gau kalip ña. Nibin abe niña. *

³ Pen Ananias mani anibu anig göl dap ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasi ñö, ne pir almön hagpan, ‘Minöñ raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gipan. Manö pir alban anibu, Ana Ut nip u rö nöp pir alban. Mani minöñ naböñ raubal anibu böñ lap pi gimön auban. *

⁴ Minöñ naböñ anibu, minöñ naböñ ne. Sikum ginig, sikim gibnap; arö ginig, arö gibnap. Pen minöñ sikim gö, mani raula anibu, magöñhalö daunig, magöñhalö daubnap; rimnap nöp daunig, rimnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arik aunig, arik aubnap. Manö midagböp. Pen ne manö pir alban u, hanip bi nöp manö pir

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

alagpan; God nɪp u rō nöp manö pir alban. Ne ai gɪnɪg anɪg gɪpan?” ö ga.

⁵ Pida anɪg hagö, Ananaias nɪñöm, magö anɪbu nöp ap lug mɪnönj yaŋ paköm böŋ nöp uma. Anɪg gö nɪñöl gɪ, nɪbi bɪ gau ga anɪbu nɪñöm, anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪla.

⁶ Pen bɪ praj gau apöm, wɪp he mɪlö u waɪŋ wam wam göm, dam rɪgöl gɪla.

⁷⁻⁸ Pen nɪbin, nugmul nɪpe umö dam rɪgöl gɪla u nɪŋaga. Nɪpe yöp söl magö ap mɪdöm apjakö, Pida nɪp haga, “Mɪnönj nabönj kale ber u sɪkim gɪlö, mani anɪg unbö rō nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nɪbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nɪp haga, “Kale ber nɪhön gɪnɪg hag nɪñmil anɪg gɪpil? Bɪ Kub Ana nɪpe manö pir anɪbu nɪŋagnab a gɪmil anɪg gɪpil? Nö?! Nagamul umajɪp, dam rɪgöl gɪpal bɪ gau mɪdpal ajön ɪt aui. Nöp u rō nöp ud arnɪg gaböl,” a ga.

¹⁰ Anɪg hagö nɪñöl gɪ, magö anɪbu nöp, Pida ma ɪt au ap lug mɪnönj yaŋ paköm uma. Bɪ praj ugan nugmul nɪp dam rɪgöl gɪla anɪbu apöm, nɪbin u rō nöp hadö böŋ nöp uma u nɪñöm, nɪp dam nugmul nɪp rɪgöl gɪla böŋ lau rɪgöl gɪla.

¹¹ Krai nɪp nɪñ udla nɪbi bɪ gau abe, nɪbi bɪ rɪmnap gau abe, nan ga anɪbu nɪñöm, magöŋhalö anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪla.

Nan gagep rō rɪmnap ke ke gɪla

¹² Bɪ Jisas manö ud arep unbö mɪgan laŋ nan gagep rō iru nöp nɪbi bɪ mɪdeila aŋ au gɪ mɪdeila. Pen nɪbi bɪ God Manö nɪñöm Krai nɪp nɪñ udla

gau, magöñhalö ap magum gïmïdal God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a gïmïdal u. *

13 Nïbi bï rïmnap gau, Kraï s nïp nïñ udla nïbi bï gau kalïp nïñlö aïj a ga u pen, Kraï s nïbi bï nïpe mïdpal anïbu, hon aïge gun am kalïp aïp magum gun, a göm, pïñïñ gïla.

14 Pen pör pör nïbi bï hain nïbö iru yabït nöp, Bï Kub nïp nïñ udöm, nïbi bï nöd nïbö gau aïp ap magum gïmïdal.

15 Jerusalem nïbi bï, bï Jïsas manö ud arep gau gïla rö nïñöm, nïbi bï mïña ga gau dap adan majö gof au löm, köp yad mïgan mïgan löm hagla, “Pïda padiö, sïdö mïmïtan nïpe u kalïp pak ñö, kamïñ lï nab,” a gïla.

16 Nïbi bï yöp ram mïnön Jerusalem sö l au mïdeïla gau, u rö nöp nïbi bï nan ga gau udöm, nïbi bï kïjaki aïön pi halö mïdeïla gau udöm, daula. Daueïla, kalïp gïlö, magöñhalö kamïñ la.

Jïsas manö ud arep bï gau kalïp gï naij göm nagï lïla

17 Anïg geïla, bï God nïp nan sabe gep bï kub yabït u abe, bï nïñeb nïpe bï Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö anïg gïlö hib hon lug nab, a göm, bï Jïsas manö ud arep gau kalïp nïñlö mulu luga.

18 Kalïp mulu lugö, bï Jïsas manö ud arep gau kalïp ud sï sï löm, dam gapman kai kalïp ñïlö, nagï lïla.

19 Nagï lïla u, pen ñïn anïbu nöp sïbö n yan, Bï Kub hagö, ejol ap apöm, ajön u hïköm, kalïp ut gï dam höñ arla. *

* 5:12: Ap 2:43; 14:3 * 5:19: Ap 12:7-10

20 Höŋ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nibi bi gau kalip, God gö pör pör m+deinaböl manö aij u magöŋhalö hag ñi aij gi+mim,” a ga.

21 Hagö, ram rua niŋöl gi, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nibi bi gau kalip iŋ göm manö hag ñila. Anig göl hag ñilö niŋöl gi, God niŋ nan sabe gep bi kub yabiŋ u abe, bi niŋeb niŋe gau abe apjaköm, bi manö ud asiŋep gau kalip magöŋhalö wiñ allö, ap Kansol kub u magum gi+lö, bi God sabe gep ram abad midep bi gau hag yuöm hagla, “Bi Jisas manö ud arep gau nagi libun u miñi am uŋ gi dauim,” a gi+la.

22 Hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi gau nagi lep ram u amöm niŋla, bi Jisas manö ud arep gau midageila. Kale ado gi apöm hagla,

23 “Hon am niŋbun, ajöŋ u giñibal rö midajip, bi abad midep bi gau u rö nöŋ ajöŋ iŋ u niŋ midajal u pen hon ajöŋ hi+kun, ram raul miŋan yaŋ amun niŋbun, bi ap midagajip yabiŋ,” a gi+la.

24 Anig hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u abe, God niŋ nan sabe gep bi kub gau abe, manö anibu niŋöm, anig göŋ niŋhön gi+nab, a göm, gasi iru nöŋ niŋla.

25 Anig göl gasi iru niŋ midlö niŋöl gi, bi ap apöm kalip haga, “Bi nagi libe gau, kale am God sabe gep ram u midöl göm, nibi bi gau kalip manö hag ñaböl,” a ga.

26 Anig hageia, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u, bi niŋe riŋnap kalip uŋ göm, bi Jisas manö ud arep anib gau kalip udnig arla. Amöm, Jerusalem nibi bi gai i hanip kabö

ju paknaböl, a göm, kalip hag gagla; agamij uł gi daula.

²⁷ Jisas manö ud arep bi gau kalip agamij uł gi Kansol ap magum gi mideila aŋ au daulö, God niþ nan sabe gep bi kub yabił u kalip haga,

²⁸ “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klö gi hagin hagpun u pen hag wasö niþun arö giþun. Kale pen am Jerusalem niþi bi kalip magöŋhalö Jisas manö u hag ñöl gi, hanip hagpim, ‘Kale nöþ Jisas niþ al pak libal,’ a giþim,” a ga.*

²⁹ Anig hageia, Pida bi Jisas manö ud arep riþnap aip hagla, “Niþi bi manö hagpal u udagnabun; God manö niþe u nöþ udnabun! *

³⁰ Jisas niþ mab ba laŋ al pak liþe uma u pen, apis bac bi sabe gimidal God u nöþ gö, kauyaŋ uraka.

³¹ Uraköm, God niþe gö, am ram miþnöŋ kumi kabö adö laŋ au amöm, God ñimagö yijig lau adö midöp. Anib u hon niþbun, niþe nöþ Kiŋ midöm, hanip ud kamih yunab. Niþe hanip Isrel niþi bi mög niþöm, nan si nan naij giþun u, niþhön ginig anig giþun, a gun, arö gino, niþe niþöm nan naij giþun u arö göm, hanip ud kamih yunab. *

³² God göþ anibu, hon amgö magö riþmid miþan hon ke niþun, niþi bi gau kalip hag ñabun. Niþi bi manö niþe niþ udöm hagöp rö nöþ ginaböl gau, God niþe Ana Uł u kalip ñö, niþe kalip u rö nöþ manö aij anibu hag ñi aij gö niþnaböl,” a giła.

* **5:28:** Mad 27:25 * **5:29:** Ap 4:19 * **5:31:** Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

³³ Bî Jisas manö ud arep gau anig hageila, bî manö ud asikep ap magum gi mideila anib gau kal juöm hagla, “Kalip böñ nöp al pak lun,” a gila.

³⁴ Anig hagla u pen, an anib au bî ap mideia, hib nipe u Gameliel. Nipe bî Perisi, lo manö hag ñeb bî kale ap. Juda nibi bî magöñhalö nîp nîñlö aij a gimidöp. Bî Gameliel anibu uraköm haga, “Bî ugan anibi kalip hagpe höñ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñin,” a ga. Anig hagö, bî anib gau hag höñ yula.

³⁵ Bî anib gau hag höñ yulö nîñöl gi, Gameliel nipe bî Kansol gau kalip haga, “Isrel bî gai i, kale bî gai i kalip nîñön ginig gabim u, gasi nîñ aij gimim gimim.

³⁶ Kale nîñbim, nöd bî Dudas, yad bî kub a göm hagö, manö nipe hagnidöp u nibi bî iru nöp, po hadred rö, nîñ udmidal. Pen hainö bî rîmnap nîp al pak lîlö, nibi bî manö nîp nîñ udmidal gau ke ke arla pis ga. *

³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñin u, u rö nöp bî Judas Galili nîbö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kalip rîdik gi yunabun,’ a ga. Anig hagö, nibi bî iru nöp manö nîp udöm, urak gapman aip pen pen gila. Pen mid damöm, bî anibu nîp u rö nöp al pak lîlö, nibi bî manö nîp nîñ udmidal gau ke ke arla pis ga.

³⁸ Anib u me, yad kalöp hagabin, bî manö kub hagabun gai i kalip gi naj gagmim. Kalip yîharîñ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub ginim a gi wasö nîñöm ap lugnab.

³⁹ Pen God nipe ke hagö ginaböl u, kale ke nöp

* 5:36: Ap 21:38

nan ap g+mim rö lagnab. Kal+p gi naij gun, a g+nabim u, kal+p aip pen pen gagnabim; God aip pen pen g+nabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel anig hagö, bi gau haga rö niñöm, bi Jisas manö ud arep gau kal+p haglö aueila, kal+p nag+i ud rap+n pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yab+i,” a göm, kal+p hag yulö arla. *

⁴¹ Pen bi Jisas manö ud arep gau, han+p niñön giñig anig gi+pal, a göm, niñagla. God han+p Jisas bi ni+pe kabö göl a göm gö, han+p anig gaböl, a göm, aij a gö niñöl gi, Kansol kub an+bu arö göm arla. *

⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas ni+pe Kraiss u manö aij u hag ni+m+idal.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun j+iñ hag l+la

¹ Pen m+id damöm, ni+bi bi Jisas ni+p niñ udla gau iru yab+i m+ideila. Pen Juda ni+bi bi Grik manö nöp niñla gau, Juda ni+bi bi Aremeik manö y+idun göl niñla gau, kal+p hag göm hagla, “Ni+bi adu kale gau kal+p mani nan magö nan gau ni+me li ni+ aij gi+pal pen ni+bi adu hon gau kal+p ni+me li aij gagpal,” a gila. *

² Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö m+igan lan gau niñöm, ni+bi bi Jisas niñ udla gau magöñhalö w+iñ allö aueila hagla, “Añ mam bi.

* 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35

Hon God Manö hag ñibun u arö gun, nibi bi gau kalip nan nime li ñinabun u, kabö rö gagnab.

³ Anib u, kale bi unbö mudun jing nijnimim hag libe, kalip wög anibu hag lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij ñöb bi gau nöp nijnimim hag limim.

⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñöl gi, gi m+deinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu niñlö, kalip magöñhalö aij a gö, bi unbö mudun jing hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip ning ud pidöñ yabıl gimidöp. Ana Uı nip ajman rau m+dm+döp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok nibö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi niñla rö ning uda. Pen hainö nipe Jisas nip ning uda.

⁶ Bi unbö mudun jing anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, ñimagö nabıc kalip adö lañ lila.

⁷ Pen kale God Manö hag ñilö, arö niñöl gi, Jerusalem nibi bi iru yabıl nöp Jisas nip ning udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabıl nöp Jisas manö aij u niñöm ning udla. *

Sidipen nip manö kub hagla

⁸ God nipe Sidipen nip ud aij yabıl göm, pidöñ nipe nip ñö, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau, iru nöp nibi bi mideila an gau gimidöp.

* 6:7: Ap 2:41; 16:5

⁹ Pen Juda nibi bi ram minonj ke ke gau nibö rımnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nıp sabe gimıdal; Juda magum gep ram anıbu, “Mıñi Nagı Mıdagpun Ram” a gimıdal. Bi Juda anıb gau, rımnap Sairini daun nibö, rımnap daun kub Aleksadria nibö, rımnap Silisia Propins nibö, rımnap Esia Propins nibö. Kale Sidipen ga rö niñöm, klö yabıt göm nıp manö pen pen hagla u pen,

¹⁰ God Ana nıpe Sidipen nıp gası aij yabıt ñö niñöl gi, bi Juda gau nıp manö niñön hagla u, gası niñ aij göm pen u rö nöp manö aij yabıt hagö, nıp pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nıp hag wasö niñöm, am bi manö pir alep rımnap kalıp agamıj hag aij gılö, kale apöm hagla, “Hon niñbun, bi i nıpe Mosıs manö kalı klıñ rıka u hag juöm, God nıp hag juöm göp,” a gıla.

¹² Kale manö pıral anıbu hageıla, nıbi bi yıharıñ gau löm, bi manö ud asıkep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalıp u naij gö, Sidipen nıp manö kub hagnıg dam Juda Kansol kub mıdeıla gau ud arla.

¹³ Damöm, bi manö pir alep rımnap halö daulö, kale hagla, “Hon niñbun, bi anıbi pör nöp God sabe gep ram uı i hag juöm, Mosıs lo manö kalı klıñ rıka u hag juöm göp.

¹⁴ Pen nıpe manö ap pen haga niñno u, haga, ‘Jısas bi Nasared nibö u, hainö God sabe gep ram i gi naij göm, geınab, Mosıs manö hanıp hag

* **6:10:** Luk 21:15

ña gipun u arö gun, manö hain nîbö udun hain ginabun, 'a ga," a gîla.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mîdeila bî gau, Sîdipen nîp nîŋ ij halö löm nîŋla, mulu adîŋ nîpe u ejol mulu adîŋ rö la.

7

*Sîdipen Juda Kansol Kub bî gau kalîp Krai
manö aij u manö haga*

¹ Kale manö piral anîg haglö, God nîp nan sabe gep bî kub yabîŋ u Sîdipen nîp haga, "Manö nöp hagpal anîbu nîŋö hagpal aka pir albal?" ö ga.

² Hageia, Sîdipen haga, "Bapi mam bî, nîŋim! Bac îlaŋ hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram mînönj Mesopodemia mîdeia magö u, God mailö aij ke halö mîdöp u nîp haga, *

³ 'Ram mînönj ne i arö gîmön, nîbi bî ne gau arö gîmön, ram mînönj ke yad nöp yamnabin u armön, 'a ga.

⁴ "Hageia, Ebrahim ram mînönj kub Kaldia mîdmîdöp u arö göm, daun kub Haran am mîdmîdöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram mînönj kale mîdpim aui mîdmîdöp. *

⁵ Ñîn anîbu God Ebrahim nîp mînönj nabön mîgan ap hagaga. Apöm yîharîŋ nöp mîdmîdöp. Ñîn anîbu Ebrahim ñî pai ap rîkaga; yîharîŋ nöp mîdmîdöp. Pen God Ebrahim nîp haga, 'Hainö mînönj nabön anîbi, ne udnabön. Ñî pai ne yag

* **7:2:** Jen 11:31; 12:1 * **7:4:** Jen 11:31-12:5

daunabön yag daulö arnab gau, m+nöñ naböñ an+bi u rö nöp udöm m+deinaböl,' a ga. *

6 Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am n+bi b+ r+mnap ram m+nöñ gau m+dlö, kalip magöñhalö nag+ löm, g+ naj yab+ göm, nag+ wög rö hag l+lö, g+lö n+ñöl g+, m+ unbö po hadred (400) innab. *

7 Pen n+bi b+ kalip an+g geinaböl gau, yad pen pe kalip g+ naj g+nabin. N+bi b+ ne gau, ram m+nöñ an+bu arö göm, ap y+p sabe göl g+ m+deinaböl ram m+nöñ i,' a ga. *

8 Pen God Ebrahim n+p manö ap hag löm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad m+deinabin u me, ñ+ñag hagape b+ wañ hañ r+b g+ dö g+mim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñ+ n+pe Aisak n+p yag dapöm, ñ+n unbö mudun j+ñ m+döm, ñ+n raleb u ñ+ u n+p wañ hañ r+b g+ dö ga. Aisak pen Jekop n+p yag daua. Jekop n+pe pen ñ+ unbö m+gan lañ gau kalip yag dauö me, hon Isrel n+bi b+ il ke ke m+dpun. *

9 "Bac i+añ hon an+b gau, n+mam nañ+ b+ gau n+mam hain Josep n+p gas+ naj n+ñlö, mulu lugö, b+ r+mnap ñ+lö, n+p rau dam ram m+nöñ Ijip ud arla. Ud arlö, m+id aij gaga u pen God n+p hau+ gaga. *

10 Nan m+ñör Josep n+p auai u, God n+pe n+ñöm Josep n+p abad m+id aij g+m+döp. God n+pe Josep n+p gas+ aij ñöm gö, Ijip Kin Pero, b+ Josep i gas+ n+ñ aij yab+ göp, a göm, n+p hagö, m+nöñ naböñ

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40

* 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3;

37:11; 39:1-3,21-23

Ijip abe, ram nan nipe gau magöñhalö abe abad m+dm+döp. *

11 “Hainö ñ+n ap kiyö kub yabił u, ram m+nöñ Ijip abe, ram m+nöñ hon Kenan i abe auö, bac hon ram m+nöñ Kenan i m+deila gau nan magö ulhai niñöm, nan ñ+ñeb ap m+idageia, gasi m+lö yabił lila. *

12 Pen nap kale Jekop manö ap niña, nan magö iru nöp ram m+nöñ Ijip m+deia. Anib u niñöm ñi nipe gau kalip hagö, nan magö raunig Ijip arla.

13 Am rau dapöm, ñ+ñ pis göm, kauyañ pen raunig arla. Arlö, ni+mam Josep kalip haga, ‘Mam bi, kale yip ban a gimim niñbim? Yad namam kale Josep nöp,’ a ga. Hageia, Ijip Kiñ Pero manö anibu niñöm haga, ‘U Josep ni+mam bi nipe gau e!’ ga. *

14 Josep pen, bap yad Jekop, ni+bi bi nipe gau aip yiñ+d auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop ni+bi bi ñ+ñjuöl m+thau ni+gañ ado gi da ajip böñ dañ (75) rö udöm, aip arla. *

15 Nap Jekop anig göm, ram m+nöñ Ijip am m+döm, uma. Mid damöm, bac bi anib gau magöñhalö um hakla. *

16 Pen hainö ñ+ kale gau nap le damöm, daun kub Sekem riğöl gila. Wip riğöl anibu, bac itañ Ebrahim, Hemor ñ+ nipe gau kalip mani ap ñöm raua. *

17 “Pen God Ebrahim ni+p nöd gi+nabin, a göm, manö hag la rö gi+nig göm ga u me, ni+bi bi hon

* **7:10:** Jen 41:37-44 * **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2 * **7:13:** Jen 45:1-4,16 * **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 * **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33
* **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32

Isrel ram m̄n̄n̄õj Ijip m̄deila gau, ñi pai rik damöm rik dam dapil göm, iru yabıl nöp m̄deila.
*

18 Nibi bi hon Isrel iru nöp m̄deila ñin anıbu, ram m̄n̄n̄õj Ijip u kin hain nibö waiö la. Kin hain nibö anıbu bac Josep nıp niŋaga u me,

19 nibi bi hon gau gi naij yabıl göm, manö klö hagö, ñi pai kale gau yag dapöm, höj adö gau yulö, ke m̄döm ummidal. *

20 Anıg gıla u pen, ñin anı au, ber m̄ihöp ñi hañ aij ke nibö ap yag dapil, hib nıpe Mosıs a gılö. Ñi anıbu nıp rakın m̄ihau niŋan ram raul m̄ıgan gau nöp pi gılö m̄dm̄döp. *

21 Hainö niŋan anıbu nıp dam höj au yan lılö, Pero pai nıpe u apöm, nıp niŋöm, dam ñi yad, a göm, kabö laum̄döp. *

22 Nıpe anıg göm kabö lauö, kub gö, Ijip nibi bi kale niñön niñön gımidal u, nıp hag ñi aij gıla. Nıpe bi manö klö gi hagöm, wög klö göm gımidöp.

23 “Pen Mosıs mi nıpe unbö niñjuöl m̄ihöp (40) inö, nibi bi yad Isrel kalıp am niñem auın a ga.

24 Pen amöm niŋa, Ijip bi ap Isrel bi ap nıp m̄ıñu magö pakaia. Mosıs niñöm, bi Isrel nıp ud kamıñ yuöm, Ijip bi u nıp böj nöp al pak lö uma.
*

25 Pen Mosıs gasi nıpe niŋa u, ‘Nibi bi yad Isrel hagnaböl, “God Mosıs nıp gasi ñö, apöm hanıp ud asık yuö, m̄id aij gıñabun,” a gıñaböl,’ a gi niŋa u pen kale gasi anıbu niŋagla.

* 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21:
Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15

26 Pen ruö Mosıs amöm niŋa, Isrel bi mihöp pen pen gailö. Anig gılö niŋöm haga, 'Bi me, kale mamil miħau midpil; pen pen gabil u arö gıl!' a ga.

27 "Hageia, bi ap bi ap niþ pakaia u, Mosıs niþ ud giđan yuöm haga, 'Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?"

28 Ne rol Ijip bi u al pak lina u, miñi yip pen al pak linig hagabön aka?" ga.

29 Anig hagö, Mosıs bi al pak libin anibu niŋbal, a göm, piñiŋ gi am ram minöŋ Midian amöm, bi yiħariŋ ap rö midmidöp. Ñin an anib au, nipe nibi udöm, ñi mihöp yag daua. *

30 Anig göm yiħariŋ nöþ midö mi ñinjuöl mihöp (40) ina. Hainö ñin ap ram minöŋ kabö nöþ midöp Sainai Dum söl au midöm niŋa, ejol ap apöm, mab ur añi ap miħariŋ geia an au waiö lö niŋa. *

31 Anig geia Mosıs niŋöm, nan anibu niħön göp, a göm, am söl au apöm niŋö niŋöl gi, Bi Kub haga,

32 'Nahai iħariŋ Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad midpin,' a ga. Anig hageia, Mosıs, u Bi Kub nöþ hagab, a göm, piñiŋ göm gıl gıl göm, he göm amgö niŋaga.

33 "Pen Bi Kub Mosıs niþ haga, 'Minöŋ naböŋ uł i am midpan rö, ma rirup ne u ud asik.

34 Ijip nibi bi gau nibi bi yad Isrel kalip gi naij yabił giþal, yad niŋbin. Kale miħöŋ gaböl u apdi niŋem, apem kalip ud asik yunig aubin. Anib u, ne ado gi Ijip armön,' a ga.

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4

35 “Isrel nibi bi nöd Mosıs nıp hagla, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halıp bi manö ud asıkep rö abad midpan?’ ö gıla. Pen hainö, God ejol nıpe hag yuö apöm, mab bıd mıtan geia an au Mosıs nıp waiö lö, God nıpe ke Mosıs nıp nıbi bi kub kale midöm kalıp ud asık yuañ a göm, hag yua.

36 Pen Mosıs Ijip aramöm, nan gagep rö rımnap gau göm, nıbi bi nıpe Isrel kalıp udöm ñig solwara ‘Aıı’ a gıpal u amöm, nan gagep rö rımnap gau göm, hainö Isrel nıbi bi ut gı dam ram mıñöñ aipıñ nöp an gau aramöm, nan gagep rö rımnap gau göl gı midmidöp. Anıg gı midö midö, mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. *

37 “Mosıs nıpe nöp me nıbi bi Isrel kalıp haga, ‘God nıpe bi manö nıpe hagep ap, ñı kale ke bi yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga.

38 Mosıs nıpe ram mıñöñ aipıñ nöp an gau mıdeia; nıpe apıs bac hon aip mıdeia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosıs nıp manö hag ña. Mosıs manö anıbu udöm hon Isrel nıbi bi hag ñınab, a göm, God nıpe manö kamıñ anıbu Mosıs nıp ña. *

39 “Mosıs manö kamıñ anıbu hag ña u pen bac hon gau manö anıbu udagla. Kale Mosıs nıp hag juöm, ado gı Ijip arun, a göm, gası u nıñla.

40 Mosıs nımam Eron nıp hagla, ‘Bı ne Mosıs hanıp Ijip nıbö dauub u, nıp nıhön göp u nıñagpun. Anıb u, ne hanıp nan god rö rımnap gö, bı hon rımnap god gıñabön anıb gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gıla. *

* 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1

41 Ñin anibu nöp, god piral kaj kau pi rö ap gî löm, yaur nan gau pak dap sabe gî ñïla. Kale ñimagö kale gïla u niñöm, u god hon a göm, miñ miñ göl gî nan kub lau ñïñla. *

42 Anig geila, God kalip arö göm haga, ‘Anig gîpal u, sîdö, rakin, gapî gau hañowañö sabe gïlan,’ a ga. Ñin anibu kale nan anib gau nöp sabe gïla u me, bi God manö hagep ap God Manö u kalî kliñ riköm haga,

‘Isrel niñi bi.

Kale nöd mi ñinjuöl miñöp ram minöñ aipîl
nöp an gau ajmîdim ñin u,
kaj kau kaj sipsip nan gau pak yîp sabe gî
ñagmîdim. *

43 Kale nan yîharin piral miñöp kale ke gîpe u
niñ nan pak sabe gî ñî mîdöl gî, gî
mîdmîdim.

Nan anibu, ap Molok a gîmîdim,
ap gapî rö gî limim, Repan a gîmîdim.

Nan god piral anib miñhau nöp,
sel ram gî ud ajöl gî, sabe göl gî mîdmîdim.

Gî mîdmîdim anibu, yad kalöp hag yunö,
am nagî mîdeinabim daun kub Babilon ba
lau,’ a ga.

44 “Bac bi hon gau ram minöñ aipîl gau mîdeila
ñin u sel ram ud ajmîdal. Sel ram anibu mîdeia
u niñöm, God hon aip mîdöp a göm niñmîdal. Sel
ram anibu, God manö haga rö nöp gî lîlö mîdeia.

45 Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anibu
nap bi kale niñbö udla. Hainö, kale sel ram anibu
daueilö niñöl gî, God niñe niñi bi ram minöñ aui

* 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27

mideila gau yu gi yua. Sel ram anibu midöm, mid damöm, hainö Depid yag daula. *

⁴⁶ Bac Depid, bi God niñö aij ga bi u, nipe God nip hag niñöm haga, 'Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gi linö, ne God Jekop nöd sabe gimidöp u, ram anibu mideinabön,' a ga. *

⁴⁷ Hageia pen God nipe yau a gaga. Hainö Solomon nipe God sabe gep ram anibu gi la. *

⁴⁸ "Pen God adö i gilañ midöp u, nibi bi ñimagö udöm gi linaböl ram gau midageinab. Bi God manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

⁴⁹ 'Bi Kub u haga,

"Ram minöñ kumi kabö adö lañ au
sea kin yad rö adö au asik midem,
minöñ naböñ il i ma yad abö gi löl gi midpin.

Yip niñhön ram gi libe, yad han mideinam?

Yad ram auai ake linam?

⁵⁰ Nan gau magöñhalö ñimagö yad ke gi lagpin aka?" ga, a ga.

⁵¹ "Hon ke niñ aij gipun a gimim, nan si nan naj nöp gimim, God Manö niñagpim. Nahai bi gimidal rö nöp gipim. Ana Ut nipe kalöp gasi aij ñö niñbep, pen pör wasö gipim. *

⁵² Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalip magöñhalö gi naj gila. Bi God manö hagep hadame gau, 'God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,' a gila. Pen nahai bi gau kale bi anib gau u rö nöp al pak lila. Pen mñi God Bi Wög Gi Ñeb aij

* **7:45:** Jos 3:14-17 * **7:46:** 2Sa 7:1-16 * **7:47:** 1Ki 6:1-38

* **7:51:** Ais 63:10

yöl anıbu auö me, kale nıþ mumug nıþmim al pak lıbe. *

⁵³ Pen God lo manö nıpe u, ejol nıpe gau kalıþ hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö nıþmim gagpim,” a ga.

Sıdipen nıþ kabö ju pak lıla

⁵⁴ Sıdipen manö anıbu hagö nıþöl gı, kalıþ mulu kal yabıþ lugö, meg magö hau rıþıköm kal jula.

⁵⁵ Pen Ana Uþ nıpe Sıdipen ajmanı rau mıdö nıþöl gı, nıpe gılanı gı nıþöm kumi kabö adö lanı au nıþa, God mailö aıj unbö ke yabıþ nıpe mıdeia nıþöm Jisas nıpe God ñımagö yıjıg kıd lau adö urak mıdeia. *

⁵⁶ Sıdipen nıþöm haga, “Nıþim! Yad nıþabin, kumi kabö adö lanı au ajöþ hiık mıdöp. Bı Ñı nıpe u God ñımagö yıjıg kıd lau adö urak mıdöp!” a ga. *

⁵⁷ Sıdipen anıg hagö, rımıd kale u ñımagö ud pıþ göm, adıþ magöþhalö uraköm, manö bıatö göm manö kub yabıþ hagöm, gı dö gı am nıpe mıdeia arla.

⁵⁸ Nıþ ud sısı löm, dam dam daun kub anıbu höþ adö yanı ud arla. Bı nıþ manö pıř alla gau kal juöm, waıþ mılö kale gau ud juöm, bı praj Sol mıdeia söl au yulö, nıpe abad mıdö nıþöl gı, kale Sıdipen nıþ kabö ju pakla.

⁵⁹ Nıþ anıg göl paklö nıþöl gı, Sıdipen Bı Kub nıþ wıñ al hagöm haga, “Bı Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga.

* 7:52: Mad 23:31 * 7:55: Sam 110:1 * 7:56: Kol 3:1

60 Anig hagöm, kugom yimöm, wiñ kub al hagöm haga, “Bi Kub! Yip al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u niñmön arö gımön,” a ga. Anig hagöl göm uma. *

8

1 Sidipen nıp kabö ju pak lıla ñın u, Sol söl au midöm, paj hagöm obi ofete ga.

Jisas nıbi bı nıpe kalıp rıdık gı yulö, ke ke arla

Ñın anıbu nöp, Jerusalem kai it göm, nıbi bı Jisas niñ udla gau kalıp gı naj yabıt gıla. Anig gılö, nıbi bı Jisas nıp niñ udla gau kale magöñhalö piñıñ gı, ram mınöñ Judia gau abe, ram mınöñ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bı Jisas manö ud arep unbö migan lan gau kale nöp Jerusalem mideila.

2 Pen God Manö hagöp rö nöp gımıdal bı rımnap, Sidipen nıp mög yabıt gö, mıtöñ kub yabıt göl gı, wip dam rıgöl gıla.

3 Sol pen, nıbi bı Jisas niñ udpal gau gı naj yabıt gınabin, a göm, ram ram göl gı, nıbi bı anıb gau kalıp halöwatö tıp gı dam nagı limıdöp. *

Pilip ram mınöñ Sameria amöm manö hag ña

4 Nıbi bı Jisas nıp niñ ud mideila gau piñıñ gı am ram mınöñ ke gau gau mideila. Pen anıb gau am midöm, Jisas manö aij u dam nıbi bı anıb gau kalıp hag ñımıdal.

5-6 Bı ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram mınöñ Sameria au midöm, nıbi bı gau kalıp, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga

* 7:60: Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

u abe, nan gagep rö ga u abe n+ñöm, manö n+pe n+hön n+hön haga u, r+im+d l+ n+ñ aij yab+ g+la.

⁷ N+pe n+bi b+ k+jaki aiön pi halö m+deila gau iru nöp gö, nan an+bu gau aiö göm hön arla. N+pe n+bi b+ ñ+magö ma p+no gö k+la ga gau iru nöp abe, n+bi b+ ma g+ ga be wa be ga gau iru nöp abe kal+p gö, kam+ñ la.

⁸ An+g gö n+ñöl g+, n+bi b+ daun an+bu hanm+deila gau magöñhalö m+ñ m+ñ yab+ g+la.

⁹ Pen daun kub an+bu b+ ap hanm+döp, hib n+pe u Saimon. N+pe kuj göm, nan gagep rö r+mnap gö, Sameria n+bi b+ gau magöñhalö gas+ iru yab+ n+ñm+dal. Yad b+ kub yab+ m+dpin, a ga.

¹⁰ Saimon n+pe an+g geia, n+bi b+ hib m+deia gau abe, n+bi b+ hib m+dageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp n+ñöm hagla, “B+ an+bi n+pe god ‘Klö Kub’ a g+pun u nöp,” a g+la.

¹¹ Nan gagep rö gau pör g+m+döp n+ñöm n+bi b+ gau gas+ iru n+ñöm, manö haga rö nöp n+ñm+dal.

¹² Pen hainö Pilip apöm, God n+bi b+ udöm ram n+pe kumi kabö lan au abad m+deinab manö aij u abe, Jisas Krais manö aij n+pe u abe, hag ñö, n+bi b+ gau kale manö n+pe n+ñ udöm, ñ+g pakla.

¹³ Saimon n+pe ke u rö nöp, Jisas n+ip n+ñ udöm ñ+g paka. Pilip arö, Saimon n+ip hain gö n+ñöl g+, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u n+ñöm, Saimon n+pe aiö waiö ga.

¹⁴ B+ Jisas manö ud arep gau Jerusalem m+dlö n+ñöl g+, kal+p manö ap hagla, “Sameria n+bi b+ God Manö n+ñ udpal,” a g+la. Kale manö an+bu n+ñöm, Pida Jon kal+p m+hön hag yulö, ram m+nön Sameria arlö.

15-17 Ammil niñlō, niñi bi gau Jisas niñ niñ udlō, Bi Kub Jisas hib hagöm kalip niñg pak niñla u pen Ana U† niñe kalip auaga. Anib u, Pida Jon bi mihöñ, Ana U† niñe kalip auañ, a gñmil, sabe gñmil, niñmagö nab+c cög kalip adö lañ lñlō, Ana U† niñe kalip añi añi aua. *

18 Kalpe mihöñ niñmagö nab+c cög adö lañ lñlō, God niñe Ana U† niñi bi gau kalip niñ u, Saimon niñöm, yad u rö nöp gñnam, a göm, kalip mihöñ mani yamöm haga,

19 “Mani i udmil, yip p+döñ anibu niñlō, yad niñi bi an an niñmagö yad nab+c cög adö lañ lñnō, kale u rö nöp Ana U† udnaböl,” a ga.

20 Anig hageia, Pida haga, “God nan aij niñe yiharñ niñb anibu, niñhön gñnig mani raunig gabön? Mani anibu ne ke pig hij gñ lugnab!

21 Wög hol gñpul u ne aip wasö. Hibur gasi midmagö ne niñ ud midpan u, God niñö aij gagöp.

22 Nan si nan naj gñnam, a gñmön, gasi niñban u arö gñmön, God niñp sabe geinabön u, gasi naj yabñ niñban anibu niñöm arö gñn+m rö löp,” a ga.

23 Yad niñbin, nan aij kale au nan yad rö midböp a gñmön, niñmön, gasi naj niñmön, nan si nan naj gñ midpan. Anib u, ne nan si nan naj gep magö u, nagñ wög gep bi rö midpan.

24 Hageia, Saimon haga, “Köl mihöñ Bi Kub u niñp sabe gñlō, nan yip gñn+m rö löp, a gñmil hagabil anibu gagnim,” a ga.

25 Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip mihöñ niñhön niñhön ga manö u abe, Bi Kub manö aij u abe,

* 8:15-17: Ap 19:6

nibi bi gau kalip hag ñi pis göm, ado gi Jerusalem arnig, adan nab gau amöl gi, ram minöñ Sameria anj au ram rihig aglö iru nöp nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi arlö.

Pilip nipe bi Idiopia nibö ap nip Jisas manö aij u hag ña

²⁶ Pen Bi Kub ejol ap apöm Pilip nip haga, “Jerusalem nibö daun kub Gasa arbal adan mlö u arammön,” a ga.

²⁷ Hagö, Pilip adan haga mlö anibu amöm niña, bi kub ap, kaj hos tip gi dam ajöp nan bad adö laj asiköm, adan mlö anibu areia. Bi anibu nipe nibi kwin Kadaki, ram minöñ kub Idiopia abad mideia nibi u nip wög göl gi, mani nipe u abad midmidöp. Pen nipe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm,

²⁸ ado gi ram minöñ Idiopia aramöm, God Manö adinj Aisaia kali kñiñ rika u udöm, amgö li niñöl gi areia.

²⁹ Pen God Ana Pilip nip haga, “Hos nan bad tip gi dam arab danj am söl ba au ammön, bi anibu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip gi dö gi söl ba au amöm niña, bi Idiopia nibö anibu, bi God manö hagep Aisaia God Manö adinj kali kñiñ rika u, amgö li niñöl gi areia. Pilip niñöm haga, “Ne köp amgö li niñöl gi arabön yagol u, manö it u anig hagöp a gimön niñabön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, nipe haga, “Nibi bi rimnap rö yip hag ñlöl niñem rö hagnam,” a ga. Anig hagöm Pilip nip haga, “Ap adö aui asikö hol aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö anibu asika.

32 Bi an+bu God Manö ad+ñ Aisaia kali+ kññ r+ka an+bu amgö li n+ñeia. Manö an+bu an+göl m+ðöp: “N+pe kaj sipsip u† g+ dam al pak l+bal rö nöp m+deia.

Kaj sipsip pi uñ r+klö, aiö g+ gagöp rö, n+pe u rö nöp manö ap hagaga.

33 Nan naj ap gaga u pen n+ñ manö pir alöm, g+ naj g+la.

N+ñ böñ nöp al pak l+lö uma u me, hainö b+ an rö m+ðöm,

‘An+g an+g g+m+ðöp,’ a g+nab?” ö ga. *

34 Bi kub Idiopia n+bö u manö an+bu n+ñöm, Pilip n+ñ haga, “Manö hagab an+bi, God manö hagep b+ u n+pe ke hagab aka b+ ke n+bö ap n+ñ hagab?” ö ga.

35 Hagö, Pilip God Manö ad+ñ amgö li n+ñaj+l u nöp il g+ hag dam dam, Jisas manö aij u hag ñ+ aij ga.

36 Pen an+g göl manö g+ damöl g+mil n+ñlö ñ+g ap m+deia. B+ an+bu Pilip n+ñ haga, “Ñ+g m+ðöp i y+ñ ñ+g pak ñ+nabön aka?” ga. *

37 Hageia, Pilip haga, “Ne Kraiss n+ñ hibur gas+ m+dmagö yad n+ñö nöp n+ñ udpin a geinabön u, yad nöp ñ+g pak ñ+nabin,” a ga. Hageia, b+ an+bu pen haga, “Jisas Kraiss n+pe God Ñ+ n+pe m+ðöp u, yad n+ñ udpin,” a ga.

38 Hagö, kaj hos nan t+ñ g+ dam ajep adö as+ik aueilö u, hos u halö an+b au l+mil, ñ+g yan ammil, Pilip b+ an+bu n+ñ ñ+g pak ña.

39 An+g göl ñ+g pak ñöm, go† au aulö n+ñöl g+, ad+ñ Bi Kub Ana n+pe Pilip n+ñ udöm, ke m+gan

* 8:33: Ais 53:7-8 * 8:36: Ap 10:47

ap ud arö niñöl gi, bi kub anibu niþ niŋaga. Niþe pen miñ miñ yabił göl gi adan ara.

⁴⁰ Pen Bi Kub Ana niþe Pilip niþ dam ram miñöŋ Asodas lö, niþi bi ram miñöŋ anib gau daun ke ke miðeila gau kalip magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñi dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas niþ niŋ uda

¹ Pen Sol niþe Bi Kub manö aij niŋ udöm hain gi midal niþi bi gau kalip al pak lin, a göm, pör klö yabił gi midöp. Mañ ap niþe am God niþ nan sabe gep bi kub yabił u niþ haga, *

² “Yip köp rimmnap kali kliñ rik ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke miðöp daun kub Damaskas amem, kalip ñinabin. Köp anibu kali kliñ rikmön hagmön, ‘Daun kub Damaskas au, kale niþi bi Jisas niþ niŋ udpal rimmnap Juda magum gep ram gau miðaiöl u, Sol niþ hagpe, kalip nagi löm, Jerusalem daunim,’ a gi mön, kali kliñ rikmön,” a ga.

³ Sol köp anibu udöm, Damaskas söl söl gö niñöl gi, adiŋ mailö kumi kabö adö laŋ niþö ap lugöm niþ niŋa.

⁴ Sol kaj hos adö laŋ niþö ap lug miñöŋ yaŋ pakö niñöl gi, manö ap niþ haga, “Sol, Sol, yip niñön giñig gi mön pör gi naij gabön?” ö ga.

⁵ Hageia, Sol haga, “Bi Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, yip pör gi naij gabön u nöþ hagabin.

* 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3

6 Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm nöp manö hagnim rö niñmön gimön,” a ga.

7 Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp niñöm, bi nime u niñagöm, gasi mlö löm, manö rimnap hagagla.

8 Sol pen uraköm amgö hiiköm niña, amgö nipe u böñ nöp we ga. Anig gö, bi nipe aip aula gau ñimagö kid nipe u udöm, uł gi Damaskas arla.

9 Nip anig göl amgö we gö, ñig, nan magö nan gau niñagöm, ñin mihau niñan yiharññ nöp mideia.

10 Pen Jisas nip niñ uda bi ap Damaskas mideia, hib nipe u Ananaias. Bi anibu nipe naböñ niña, Jisas nip haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yad midpin,” a ga.

11-12 Hageia, Jisas haga, “Sol bi daun kub Dasas nibö u, God nip sabe göl gi, naböñ niñöb, bi Ananaias a gipal u nip am ud niñajip, amgö nipe we ga u ñil niñöb. Nipe miñi yip sabe göl gi midöp Judas ram u. Anib u, ne adan ‘Yijig’ a gipal u ammön, Judas ram u amjakmön kalip hagmön, ‘Sol nip niñnig auabin,’ a gimön,” a ga.

13 Jisas nipe anig hageia, Ananaias haga, “Bi Kub. Yad niñbin nibi bi iru yabił nöp hagpal, ‘Bi Sol anibu nibi bi nöp lau adö midpal Jerusalem gau kalip pör gi naij yabił göp,’ a gipal.

14 Nipe miñi Damaskas i auöp u, bi God nan sabe gep bi kub gau köp rimnap nip ñilö, nibi bi an an hib ne haglö adö arnab gau, kalip nagi ln, a göm, auöp,” a ga.

15 Ananaias anig hageia, Bi Kub nip haga, “Aru! Bi anibu wög rimnap yad ke nip hag libin. Nipe manö aij yad u Isrel nibi bi kalip hag ñöm, Isrel

nibi bɪ wasö gau kalɪp hag ñöm, kiŋ gau kalɪp hag ñöm gɪnab. *

¹⁶ Pen nɪpe ake ranö, iru marö gö nɪŋöl gɪ, wög anɪbu gɪnab. Anɪg gɪnab u yad ke nɪp hag ñɪ aij gɪnabin,” a ga. *

¹⁷ Bɪ Kub anɪg hageia, Ananaias aramöm, Sol mɪdeia ram u apjaköm, raul yaŋ amöm, Sol nɪp nabɪc cög adö laŋ ñɪmagö löm haga, “Mam Sol. Bɪ Kub Jisas nöp adan aŋ au ap lugöm waiö la nɪŋna u, yɪp hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyaŋ ñɪl nɪŋmön, Ana Uɪ nɪpe nöp am ajmaŋ raunɪm, a göm, yɪp hag yuö aubin i,” a ga.

¹⁸ Ananaias anɪg hagö nɪŋöl gɪ, nan hag gaɪ bad rö Sol amgö nɪp harɪköl mɪdeia u, waɪ gɪ lugö nɪŋöl gɪ, adɪŋ amgö ñɪl nɪŋa. Amgö nɪŋöm, urak aramöm, ñɪg paka.

¹⁹ Sol nan ñɪŋöm klö uda.

Sol Damaskas nɪbi bɪ gau kalɪp Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nɪpe ñɪn rɪmnap nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau aip Damaskas mɪdöl gɪ,

²⁰ Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe mɪdöp manö aij u nɪbi bɪ gau kalɪp hag ña.

²¹ Nɪpe anɪg göl hag ñɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, kale nɪŋöm pa gɪl gɪl göm hagla, “Bɪ i me, Jerusalem nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp gɪ naij gɪmɪdöp me! Mɪñɪ rɪmnap halö nagɪ lɪ dam, bɪ God sabe gep bɪ kub gau kalɪp ñɪnam a göm auöp,” a gɪla. *

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5

* 9:16: 2Ko 11:23-28

* 9:21:

Ap 8:3

22 Pen Sol Jisas manö aij u hag ñi damöm, Jisas nipe nöp Mesaia u manö kabö göl yabıt hagö, bi Juda Damaskas han mideila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

23 Pen hainö mid damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nip al pak lun,” a gıla.

24 Pen manö hagla anıbu, bi ap niñöm Sol hag ña. Daun kub anıbu, hadame nöp kabö waryö gi gıgabö gıla u me, adan ramö ajmidal gau, Sol nip alun, a göm, sidö an sibön yan uñin li mideila.

25 Anig geila niñöm Sol bi nipe gau sibön an yan nip wadı migan kub ap yagöm, nagi adıköm, tip gi waryö anıbu migan ap höñ adö adö lan nibö minön yan yulö, piñin gi ara. *

Sol Jerusalem am mideia

26 Sol Jerusalem amöm, nıbi bi Jisas lau adö mideila gau aip mideinam, a geia pen kale niñöm, bi i Jisas bi nipe ap wasö, hanıp al pak linig auöp, a göm, piñin gıla. *

27 Anig geila, Banabas nipe Sol nip dam bi Jisas manö ud arep gau mideila au amöm, kalıp haga, “Bi anıbi nip niñmim piñin gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bi Kub nip niñö, nip manö rımnap haga. Hainö am Damaskas nıbi bi kalıp piñin gagöm, Jisas manö aij u hałowatö nöp hag ña,” a ga. *

28 Banabas anig hagö, Sol nip udlö, kalıp aip Jerusalem midöm, daun kub anıbu migan migan

* 9:22: Ap 18:28 * 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19

* 9:27: 1Ko 9:1

gau amöm, Jisas manö aij u hałowalö yabił nöp hag ña.

²⁹ Pen bi Juda Grik manö niñla gau niñ aip manö pen pen hag amil apil göm, niñ al pak lun, a göm, gasi u niñla.

³⁰ Pen bi Jisas niñ niñ udla rimnap manö anibu niñöm, niñ uł gi dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

³¹ Niñ an anib au, ram mionöñ Judia, Galili, Sameria gau, niñ bi bi Jisas niñ niñ udla gau mid aij gila. Ana Uł niñpe kalip abad mid aij göm, pidöñ ñö niñöl gi, kale klö göm, Bi Kub niñ gasi niñöl gi midöm, niñ bi bi rimnap halö Jisas manö aij u hag ñilö, kale u rö nöp Jisas niñ niñ udla.

Pida Inias niñ gö urak ara

³² Pida ram mionöñ ke ke gau gi ajöl gi, niñ bi bi Jisas niñ niñ udla gau kalip niñ ajmidöp. Anig göl niñ ajöm, mañ ap, niñ bi bi Jisas niñ niñ udla gau kalip niñin, a göm, ram rilig aglö Lida ara.

³³ Ram mionöñ anibu bi ap mideia, hib niñpe u Inias. Pen ñimagö ma niñpe gau kila gö, kuö adö niñpe u nöp han midmidöp mi unbö raleb jini ina.

³⁴ Pida bi anibu niñ haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamini linab. Urakmön, kuö ne u yad aij gi,” a ga. Anig hagö niñöl gi, magö anibu nöp Inias niñ kamini lö uraka.

³⁵ Inias uraköm gi ajö niñöl gi, ram rilig aglö Lida niñ bi bi gau abe, ram mionöñ Seron niñ bi bi gau abe niñ niñöm, Bi Kub niñ niñ udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

36 Pen Pida ram rihg aglö Lida anibu midö niñöl gi, nibi Jisas nip niñ uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nibi anibu hib nipe Dabida. Pen Grik manö hagöm nip Dokas a gimidäl. Nipe nibi bi gau kalip abad mid aij göm, nibi bi mög gep rö gau kalip wög gi ñimidöp.

37 Nibi anibu nip nan gö hadö umö, nip ñig pak ñöm wip he dam ram raul migan adö lañ lila.

38 Jisas nibi bi nipe Jopa mideila gau manö ap niñla, Pida ap mideila ram rihg aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au midöp, niñöm kale bi mihöp kalip hag yulö, Pida mideila au ammil manö klö hagmil haglö, “Ne hol aip yinid auö arun,” a gilo.

39 Hagailö, Pida kalip mihöy aip Jopa amöm amjaklö niñöl gi, nip uł gi dam Dabida uma dam lila ram raul adö lañ arla. Uł gi ud areilö niñöl gi, nibi pałpał ap mideila gau, nibi uma anibu nöd kamih midmidöp u, walij milö walij rimnap kalip yiharih ñimidöp gau, Pida nip yamöl gi, mitöh gi mideila.

40 Pida pen nibi bi ap mideila anib gau kalip hag höy yañ yuöm, kugom yimöm, God nip sabe göl gi, ado göm, wip he niñöl gi haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñil Pida nip niñöm, urak asika.

41 Pida pen ñimagö kid nipe u udöm, ud urak ñöm, nibi pałpał gau abe, nibi bi Jisas nip niñ udla gau abe, kalip magöñhalö wiñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga.

42 Pen Pida anig geia, manö anibu Jopa nibi bi magöñhalö niñöm, nibi bi iru nöp Bi Kub nip niñ udla.

⁴³ Pen Pida nipe daun kub Jopa anibu, bi kaj kau hañ wög gïmïdöp bi ap aip ñin rimnap rapin mïdmïdil. Bi anibu hib nipe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nïp manö haga

¹ Pen ami bi gau kalip abad mïdmïdöp bi kub ap daun kub Sisaria mïdmïdöp. Hib nipe u Konilias. Ami bi nipe abad mïdmïdöp anib gau kalip “Idali Ami Bi” a gïmïdal.

² Bi kub Konilias anibu aip, nïbi bi ram nipe gau aip, God nïp nïj ucla. Juda nïbi bi nan kale rimnap mïdagmïdöp u, Konilias nipe mani nan gau hałowalö ñimïdöp. Pen nipe God nïp pör sabe gïmïdöp.

³ Mañ ap sïdö gamïj ga magö u, Konilias nipe naböj nïja, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga.

⁴ Hageia, Konilias piñïj göm nïp nïj ij halö löm haga, “Bi kub, yïp nïhön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nïp haga, “Ne God nïp sabe gïmön, nïbi bi mög gep gau kalip nan hałowalö ñimön gïpan u, God nöp aij göm nöp hauł gagöp.

⁵ Ne bi rimnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a gïpal u nïp haglö aunim.

⁶ Nipe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip mïdpil ñig solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anibu hagöm arö nïjöl gi, Konilias bi wög nïp gi ñimïdil mïhau abe, ami bi God nïp nïj uda ap abe hagö aueila,

⁸ kalip ejol u manö nïhön nïhön haga u hag ñi aij göm hag yuö, Jopa arnig hadla.

⁹ Kale am am adan aŋ au hanla. Ruö am am, sidö aŋ aulik magö u, Jopa söl söl gila. Magö anibu Pida God nıp sabe g+nig ara ram adö laŋ migan u.

¹⁰ Nıpe amöm, God nıp sabe gı midö niŋöl gı, nıp kiyö kub yabıl la. Pen nıbi bi nıpe gau nan magö lau gılö niŋöl gı, nıpe naböŋ ap niŋa.

¹¹ Pida nıpe naböŋ niŋöm niŋa, kumi kabö adö laŋ migan hi+köm, wadı kub ap ñon mılö mihau mihau goł lap lap ad+köl mideia aŋ au lug lug m+nöŋ ił yaŋ luga.

¹² Wadı migan anıb yaŋ kaj, wal wayöŋ, re, yaur ke ke gau magöŋhalö nöp mideia.

¹³ Manö ap pen nıp haga, “Pida, urakmön nan ñiŋeb anıb yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bı Kub. Wasö yabıl! Niñön g+nig ñö? a gımön hagpan? Hon Juda nıbi bi nan hil gep anıb gau nan rimnap ñiŋagpin yabıl,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anıbu kauyaŋ haga, “Nan niñön niñön God nan ñiŋeb a ga gau, hil gep a gımön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anıbu, ij mihau niŋaŋ ga. Hainö me, nan wadı kub anıbu ado gı kumi kabö adö laŋ ara.

¹⁷ Anig gö, Pida naböŋ niŋbin anıbu niñön gınab, a göm, gasi iru niŋ midö niŋöl gı, Konilias bı hag yuö nıp hagnig aula bı kabö u adan ił au apjakla.

¹⁸ Apjaköm hagla, “Bı Saimon Pida au midöp aka?” gila.

* **10:14:** Lep 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19

19 Pida naböŋ niŋajip anibu gasi niŋöl gi midö niŋöl gi, God Ana nip haga, “Ne nö?! Bi mihau niŋaŋ nöp ulhai niŋ auaböl.

20 Anib u, urakmön ram au giyaŋ arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niŋagmön aip armön,” a ga.

21 God Ana anig hagö, Pida au yaŋ amöm bi anib gau kalip haga, “Bi ulhai niŋabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?” ga.

22 Hageia, hagla, “Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Nipe God nip niŋ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nip niŋlö kalip magöŋhalö aij göp. Pen nipe naböŋ niŋa, God ejol ap apöm nip haga, ‘Ne bi rimnap yuö, am Saimon Pida nip ul gi daulö, manö hagainim u niŋmön,’ a ga,” a gila.

Pida Konilias ram ara

23 Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul miŋan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa nibö Jisas nip niŋ udla rimnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan aŋ au hanla.

24 Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nipe Pida auab, a göm, nibi bi nipe gau abe, mideimam nipe gau abe, kalip wiñ alö ap magum gi mideila.

25 Pida nipe amöm ram raul arnig gö niŋöl gi, Konilias nip nable paköm, nip bi kub a göm, am ma il nipe au kugom yima.

²⁶ Anig gö n+ñöl göm, Pida pen n+p ud urak ñöm haga, “Ne urak! Yad u rö nöp b+ ap me,” a ga. *

²⁷ Hagö, urakö n+ñöl g+ manö hagöl g+, ram raul m+gan yañ arlö. Ammil Pida n+ñä, n+bi b+ iru nöp ap magum g+ m+deila.

²⁸ Pida kal+p haga, “Kale ke n+ñbim, hon Juda n+bi b+ as+ mas+ g+ aij g+pun. Juda n+bi b+ wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ n+ñnö, God y+p manö ap haga. N+pe manö haga an+bu, yad n+bi b+ r+mnäp as+ mas+ m+dpal, a gem, kal+p as+ mas+ g+nam rö lagöp.

²⁹ An+ b u n+ñem me, Konilias manö hagöp u n+ñem arö gagpin; hagöp rö n+ñem aubin. An+ b u, y+p n+hön g+n+g hagpe aubin?” ö ga.

³⁰ Pida an+g hageia, Konilias haga, “Yad ruö nöp me, m+ñi s+dö gam+ñ göp magö u rö, ram raul m+gan yañ God n+p sabe g+ m+döl g+ n+ñnö, b+ wa+ñ rud yab+ñ y+ma ap apöm, m+dainö ba au uraköl m+deia.

³¹ N+pe y+p haga, ‘Konilias, ne God n+p sabe g+mön, mani nan gau n+bi b+ nan m+dagöp gau kal+p halöwa+ñ ñ+mön g+pan u, God n+ñöb.

³² An+ b u me, b+ r+mnäp hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib n+pe ap Pida a g+pal u, n+p u+ g+ dauöl. N+pe Saimon b+ kaj kau hañ wög göp u aip m+dpil ñ+g solwara go+ au,’ a ga.

³³ Ejol u y+p an+g hagö, yad y+ñ+d nöp b+ yad r+mnäp hagnö, nöp am u+ g+ dauajal, y+p aij göp. Hon n+bi b+ aui God p+g m+dpun rö, B+ Kub manö kal+p hag ñ+mön, a göm, nöp hag yuö auban u, m+ñi han+p hag ñö n+ñun,” a ga.

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10

Pida Konilias nibi bi nipe gau kalip manö hag ña

³⁴ Konilias anig hageia, Pida haga, “Yad miñi niñbin, God nipe, bi söl aui nibö nöp bi aij, bi m+lö gau nibö bi naij, a göm, niñagöp. *

³⁵ Ram minöñ ke ke gau nibö, il ke ke gau nibö, nibi bi an an God nip niñöm ana udöm, manö nipe niñöm hagöp rö ginaböl gau, kalip magöñhalö udnab.

³⁶ Pen God nipe hanip Isrel nibi bi manö aij yua u niñbim. Yad ke aip j+m ñöl midlan, a göm, God nipe Jisas Krais nip hag yua. Jisas Krais nipe nöp me, nibi bi gau magöñhalö Bi Kub kale midöp.

³⁷ Kale ke niñbim, Jon bi ñig pak ñeb u, ñig pak ñöl gi, manö aij anibu il göm, ram minöñ Galili hag ña. Anig göl hagö, hag damöm, hag damöm, nibi bi ram minöñ Isrel midpal gau magöñhalö niñla. *

³⁸ Pen kale niñbim, Jisas Nasared nibö u God aip midöm, Ana U† u nip ñö, abad midö niñöl gi, klö nipe nöp udöm, ram minöñ ke ke gau magöñhalö ajöl göm, nibi bi gau gi aij göl gi, nibi bi Seden kalip gö u†ham mideila gau kalip gö, kamij limidöp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda nibi bi ram minöñ kale gau gi ajöl göm, Jerusalem gi ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke niñno u hagabin. Pen hainö nip mab ba lan al pak lilö uma.

⁴⁰ Uma u pen ñin mihöp midöm, God gö, ñin mihau niñgan u kauyan uraköm, am waiö lö amgö

* **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11
Mad 3:16; Luk 4:17-20

* **10:37:** Mad 4:12-17

* **10:38:**

ninno.

⁴¹ Nibi bi magöñhalö nip amgö ninagla. God hanip nibi bi hag la gau nöp Jisas nip amgö ninno. Nipe umöm urakö ninöl gi, aip midun jim ñöl nan ninun ñig ninno. *

⁴² Jisas hanip haga, 'Manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñimim hagemim, "God haga rö me, hainö Jisas nibi bi kamij mideinaböl gau abe, nibi bi umnaböl gau abe, kalip magöñhalö manö kub hagnab," a gimim,' a ga. *

⁴³ Pen adö anibu, bi God manö hagep gau magöñhalö Jisas Kraiss nip hagem hagla, 'Nibi bi an an Kraiss hib klö yabif nipe u udnaböl gau, nan si nan naj gipal u, God ninöm arö ginab,' a gila," a ga. *

Juda nibi bi wasö gau Ana Ut udla

⁴⁴ Pen Pida anig göl manö hag midö ninöl gi, Ana Ut nipe nibi bi nin mideila gau kalip magöñhalö aua. *

⁴⁵⁻⁴⁶ Ana Ut kalip auö, kale manö ke nöp, han ke nöp hagöl gi, God hib nipe haglö adö arö, Juda nibi bi Jisas nip nin udla Pida aip Jopa nibö aula gau, God Juda nibi bi wasö gau kalip Ana Ut ña me u, a göm, aiö waiö gila.

Pida pen haga, *

⁴⁷ "God nipe Ana Ut hanip ña rö u, miñi nibi bi gai i kalip u rö nöp ñöb. Anib u, kale ñig

* **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43

* **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34

* **10:45-46:** Ap 2:4; 19:6

* **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5

* **10:44:** Ap 11:15; 15:8

paknabun, a gïlö, nïbi bï rïmnap kalïp wasö göl rö lagöp,” a ga.

⁴⁸ Pida anïg hagöm bï nïpe rïmnap kalïp haga, “Nïbi bï gai i kalïp Jisas Kraïs hib nïpe hagmim ñïg pak ñïmim,” a ga. Ñïg pak ñïlö nïñöl gi, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñïn pro magö ap aui mïdaimön,” a gïla. Haglö, ñïn pro magö ap kalïp pig mïdeia. *

11

Pida Jerusalem arö nïp manö hag gïla

¹ Pen Jisas manö ud arep bï gau abe, ram mïnön Judia nïbi bï Jisas nïp nïñ udla gau abe nïñla, Juda nïbi bï wasö gau rïmnap God Manö nïñ udla.

² Anïb u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bï wasö gau u rö nöp hañ rïb gi dö göl, a gïmïdal bï gau, Pida nïp kal göm hagla,

³ “Ne nïhön gïnïg bï hañ rïb gi dö gagpal gau ram kale ammön, kalïp aip nan jïm ñöl ñïñabön?” ö gïla. *

⁴ Anïg hagaila, Pida daun kub Jopa mïdöm naböñ nïña aiud u kalïp hag ñöl gi haga,

⁵ “Yad daun kub Jopa mïdem, God nïp sabe gi mïdem, naböñ nïñnö, kumi kabö adö lañ nïbö, wadï kub ap rö ñon mïlö mïhau mïhau goł lap lap adïköl mïdeia lug lug it yad mïdainö au ap luga. *

⁶ Auö, yad wadï anïbu mïdeia söl au amem nïñnö, kaj, wal wayöñ, re, yaur gau gau magöñhalö mïdeia.

* **10:48:** Ap 2:38 * **11:3:** Ap 10:28; Gal 2:12 * **11:5:** Ap 10:9-48

⁷ Pen manö ap yip haga, ‘Pida, ne urakmön nan anib yagol gau pak ñöñ,’ a ga.

⁸ “Hageia, yad pen hagnö, ‘B+ Kub. Wasö yabit! Nihön ginig ñöñ a g+mön hagpan? Hon Juda n+bi bi nan hil gep anib gau nan r+mnap ñiñagpin yabit,’ a ginö.

⁹ “Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, ‘Nan nihön God nan ñiñeb a ga gau, hil gep a g+mön hagagmön,’ a ga.

¹⁰ Ga anibu, ij mihau nigan ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lañ ara.

¹¹ “Pen magö anibu nöp, bi mihau nigan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibö hag yuö, yip ut ginig aula.

¹² God Ana yip haga, ‘Gasi iru niñagmön, kalip aip halöwalö armön,’ a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö niñ udpal unbö kagoñ j+ñ uдем, kalip aip Konilias ram u arno.

¹³ Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apöm yip haga, “Bi r+mnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl.

¹⁴ Ut gi daulö, nipe nöp manö r+mnap hag ñö, n+bi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magöñhalö ud kam+ñ yuö, n+bi bi nipe m+deinabim,” a ga,’ a ga. *

¹⁵ “Konilias yip anig hagö, yad il gem manö hag ñiñö niñöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, n+bi bi anib gau kalip u rö nöp aua. *

¹⁶ Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasi niñö. Nipe haga, ‘Jon kalip ñig pak ña u pen söñ

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4

mıdöp God nıpe kalöp Ana U† u pak ñınab,’ a ga.
*

17 Pen hon Bı Kub Jisas Krais nıp nıñ udno ñın u, God nan aij yabı† hanıp ña rö, kalıp u rö nöp ña. Anıb u, yad aigöl gem God nıp, ‘Anıg gagmön,’ a gıbnep?” ö ga.

18 Pida anıg hageia, bı nıp manö kal hag gıla gau manö haga u nıñöm, manö kal rımnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö nıñöl gı hagla, “Hanıp nöp wasö; Juda nıbi bı wasö gau u rö nöp, nan si nan naij gıpal u, nıhön gıñıg anıg gıpun, a göm, nıp sabe geınaböl u, nıpe nıñöm, nan si nan naij gıpal gau arö göm, kamıñ pör mıdep magö u kalıp ñınab,” a gıla. *

Adiok nıbi bı Jisas manö aij u nıñ udla

19 Pen Sıdipen nıp kabö ju pak lıla ñın anı au, bı Juda Jerusalem mıdeila gau, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp gı naij yabı† gılö, kale pıñıñ gı ke ke arla. Rımnap pıñıñ gı ram mıñöñ Pönisia arla, rımnap pıñıñ gı ram mıñöñ ñıg rıb gus ga airan Saıpras arla, rımnap pıñıñ gı daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñagla, nıbi bı kale ke Juda kai ju am anıb gau mıdmıdal gau kalıp nöp hag ñıla. *

20 Pen nıbi bı Jisas manö aij u nıñ udla rımnap Saıpras nıbö, rımnap Sairini daun nıbö, pıñıñ gı Adiok amöm, Bı Kub Jisas manö aij u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñıla.

* 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4

21 Bî Kub klö nîpe u kalîp aip mîdeia u me, nîbi bî gau kalîp Jisas manö aij u hag ñîlô, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nîñ udla.

22 Pen Jerusalem nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau, manö anîbu nîñöm, bî kale Banabas nîp haglö, Adiok ara. *

23 Banabas nîpe Adiok amjaköm nîñä, God nîpe nîbi bî anîb gau mög nîñöm gö, Jisas manö aij u nîñ udla. Anîb u me, nîpe ñîñî löm, kalîp manö rîmnap halö hag ñöl gî haga, “Bî Kub nîp nîñ udpim u arö gagmim; nîp añî nöp hibur gasî mîdmagö kale an dan nîñ ud pîdöñ gîmim, cig göl gî mîdaimim,” a ga.

24 Banabas nîpe bî aij yöl. Ana Uî nîpe Banabas apöm ajmanñ raumîdöp. Nîpe Jisas manö aij u böñ nöp nîñ uda. Nîpe Jisas manö aij u nîbi bî gau hag ñö, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nîñ udla.

25 Banabas pen bî Sol nîp am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. *

26 Banabas Dasas amjaköm, Sol nîp ulhai nîñöm, uî gî ado gî am Adiok amöm, mî añî anîbu nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau kalîp Jisas manö aij u hag ñöl gî mîdailö. Adiok nîbi bî Jisas Krais nîp nîñ udla gau, nöd hib ñöm Krais Nîbi Bî a gîla.

27 Ñîñ an anîb au, bî God manö hagep rîmnap Jerusalem nîbö Adiok arla.

28 Amöm, God Ana nîpe bî kale ap Agabas nîp gasî ñö haga, “Kiyö kub yabîl ram mîñöñ magöñhalö lîñg gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabîl u, gapman bî kub Klodias abad mîdmîdöp ñîñ u aua. *

* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10

²⁹ Anig göl kiyö kub la niñöm Adiok niñi bi Jisas niñ niñ udla gau hagla, “Niñi bi Jisas manö aij u niñ udpal rimmnap ram minöñ Judia gau midlö niñöl gi, kalip kiyö kub yabi löp u, hon aña aña kalip mani rimmnap magum gun ñun,” a gila.

³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalip ñöm hagla, “Kale bi mihöñ mani i dammil, Kraisi niñi bi niñpe abad midpal bi kub gau kalip ñil,” a gila. *

12

Herod Jems niñ al pak löm, Pida niñ nagi la

¹ Niñ an anibi au, gapman bi kub Herod, niñi bi Jisas niñ udla gau rimmnap kalip gi naij göl gi, dam nagi löl gi ga.

² Ami bi niñpe gau rimmnap hagö, Jon nimam Jems niñ ru milö kid udöm böñ nöp al pak lilö uma.

³ Herod hagö anig geila, Juda niñi bi gau niñöm niñiñi lila. Niñiñi lila u, Herod niñöm, Pida niñ u rö nöp hagö, dam nagi lila. Gila anibu, Juda niñi bi Bred Yis Halö Niñagep niñ an au gila.

⁴ Herod Pida niñ anig göl dam nagi löm, ami bi unbö raleb böñ dañ (16) kalip niñme li yigwo milö yigwo milö löm haga, “Sidö an sibön yan bi mihau mihau abad nöp midaimim,” a ga. Herod gasi niñpe u ke niñöm haga, “Pasopa niñ u ap arainim me, hainö Pida niñ dam niñi bi midainabol an au amun manö kub hagnabun,” a göm niña.

* **11:30:** Ap 12:25

⁵ Pida nipe anig göl nagı midö niñöl gi, niñi bi Jisas nıp niñ udla gau Pida nıp gası niñöm, klö göm God nıp sabe göl gi nöp mideila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nıp manö kub hagnam, a göm, niña ñin anıbu nöp sıbön au yañ, Pida nıp sen mihöp adıköm, ami bi mihau böñ lap lap niñ midlö niñöl gi, Pida añ yañ haneia. Ami bi rimnap u rö nöp adan il u niñ mideila.

⁷ Pen adıñ Bi Kub ejol nipe ap urak midö niñöl gi, mab mıtanj rö am nagı lep ram raul miñan u ara. Ejol anıbu am Pida nıp riñlöm pak niñöm haga, “Yıñ+d urak!” a ga. Hagö, Pida urakö niñöl gi, sen nıp adıkla u hubıka.

⁸ Ejol Pida nıp haga, “Dip nagı ne u piñ lımön, ma rırup ne u giñmön gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Waıj miñlö kub ne u yımö, yad aip arul,” a ga.

⁹ Hagö, waıj miñlö kub nipe u yımöm, ram raul miñan mideia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga anıbu, Pida nipe hag niña e, u naböñ niñabin a göm niña.

¹⁰ Pen ami bi niñ mideila ajön il mihau hil giñmil, ajön klö yabıl ain udöm giñla ajön höñ yañ u ke hiñkö niñöl gi, höñ arlö. Ammil, adan añ gau amöl gi Pida niña, ejol u midageia. *

¹¹ Anig ga niñöm Pida haga, “Miñi niñ aij giñpin. U Bi Kub nöp, ejol nipe u hag yuö, ap gapman bi kub Herod yıp nagı piñdön löp u hubık yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda niñi bi gau abe, nan naij yıp giñig giñpal u, göl rö lagöp,” a ga.

* **12:10:** Ap 5:19

12 Anig hagöm, gasi niñ aij göm, bi ne Jon Mak ni me Maria ram u ara. Ram anibu ni bi bi iru nöp apöm, God ni p sabe gi mideila.

13 Pida apöm, ajön u pa gu gu gö, pai Roda, ram anibu wög gi midöp u ajön u hi knig aua.

14 Pai anibu ajön apöm niña, Pida maj migan u nöp hageia. Ni pe anig niñöm, niñi yabił löm, hauł padö ajön hi kaga; am ni bi bi gau kalip haga, "Pida ap midöp höñ yañ," a ga.

15 Hageia, kale hagla, "Ne hauł alajip hagabön," a gila. Anig hageila, ni pe kłö yabił göm haga, "Piral hagagin; niñö yabił hagabin. Pida midöp höñ yañ," a ga. Hageia hagla, "U ana ni pe u rö löp ap midöp," a gila.

16 Pen Pida ni pe ajön u kauyañ pak gu gu gö gö gö, am ajön u hi kóm niñla, Pida nöp mideia niñöm aiö yabił gila.

17 Aiö gıłö niñöl gi, Pida kalip niñ mıtıc gi niñöm haga, "Manö hagagmim!" a ga. Anig hagöm, nagı lep ram midö niñöl gi, God ejol ap yuö apöm, ni p niñön niñön göm daua manö u kalip hag niñöm haga, "Manö anıbi Jems abe, ni bi bi Jisas ni p niñ u dpal gau abe, kalip hag niñmim," a göm, ke migan ap ara.

18 Ruö ram ruö niñöl gi, ami bi gau Pida midageia u niñöm, niñön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl gi mideila. Piñiñ göm, "Mai," a göm, ulhaila u pen niñagla. *

19 Herod ami bi anıb gau kalip, Pida ni p yiñid ulhai niñmim dauim, a gö, ulhai wasö niñlö, kalip

* 12:18: Ap 5:22-24

manö kub hagöm, manö hagö ami bî nipe rîmnap
ami bî anîb gau böñ nöp al pak lîla.

Herod uma

Hainö Herod ram mîñnöh Judia arö göm, am
daun kub Sisaria mîdmîdöp.

²⁰ Herod am Sisaria mîdöm, daun kub mîhöp
Daia Saidon nîbi bî gau kalîp nîñö mulu luga.
Pen Daia Saidon nîbi bî apöm, bî Herod ram
nipe abada bî Blasdas nîp mîtöh gi ñöm hagla,
“Hanîp pör kiyö lö, apun Herod ram mîñnöh nipe
i nan magö rau ud arbun halö. Anîb u, hanîp
kal kal juagmim; agamîj jîm ñöl mîdaiun,” a gîla.
Hageila, Blasdas nipe pen haga, “U nîñö hagpim,”
a ga.

²¹ Pen Herod manö anîbu nîñöm, ñîñ ap manö
hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñîñ anîbu
auö, nipe kiñ kai yîmbal rö waîj aij aij yabîl gau
yîmöm, sea kiñ kub nipe adö u asîköm, nîbi bî
gau kalîp manö hag ña.

²² Herod manö anîbu hag ñö nîñöl gi hagla, “U
bî ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gîla.

²³ Pen Herod manö anîbu nîñöm, “Yîp manö
anîbu rö hagagmim; God hib nipe nöp hagpe adö
arañ,” a gaga. Anîb u, Bî Kub ejol nipe ap hag
yuö, apöm Herod nîp gö, mîña kub göm, gîse lö
böñ nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñîlö arö nîñöl gi, ram
mîñnöh gau kîd kîd ara. *

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem midmil, ginig aulo u hadö gipul, a gimil, Jon Mak nip ut gi ado gi Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gi arlö

¹ Daun kub Adiok anib au bi God manö hagep bi rimnap, bi God manö hag ñeb bi rimnap mideila. Bi anib gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion anibu nip Bi Pir a gimidal. Bi ap Lusias, nipe Sairini daun nibö. Bi ap Maneyen, nipe Kin Herod bi nneb nipe ap. Pen bi ap Sol.

² Pen ñin ap kale nan magö ñinagöm, Bi Kub nip nöp sabe gi midlö ninöl gi, Ana Ut nipe kalip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kalip hag linö u gilö arnim,” a ga. *

³ Anig hagö, kale nan magö ñinagöm, God nip sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip ñimagö adö laj löm, God kalip mihöj abad mideian, a göm, kalip hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana Ut nipe kalip abad midö ninöl gi, bi ni Jon Mak, wög halip pro pro rimnap gi ñan, a gimil, nip ut gi Selusia daun ñig got yan amöm, ñig magib udöm, ram minöj ñig rib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, nibi bi gau kalip God Manö hag ñilö. *

⁶ Pen nibi bi Saipras mideila anib gau kalip God Manö hag ñi dam dam, daun kub Pepos amjaköm,

* 12:25: Ap 11:29-30; 15:37 * 13:2: Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6

* 13:4-5: Ap 12:12; 15:39

Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anibu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bi ap,” a ga.

⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yabił hanmıdöp, hib nipe Segias Polas. Bi anibu nipe bi gasi niŋ kiđ yabił hiıköm niŋmıdöp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yıp haglö niŋın, a göm, kalıp hagö aipil, niŋ God Manö hag ñıłö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anibu bi niŋeb nipe ap.

⁸ Bi Ba-Jisas anibu, Grik manö hagöm niŋ Eli-mas a gımıdal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas niŋ God Manö aij u hag ñıłö, nipe riımıd li apdi niŋ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niŋöm, Banabas Pol manö naij kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niŋ udagnım, a göm, niŋ haga, “Bi anib mıhau manö pir alabil u niŋagnmön,” a ga.

⁹ Sol hib nipe ap me Pol a gımıdal. Ana Uł nipe Pol niŋ ajmaŋ rauöm gasi aij ñö niŋöl gi, bi kuj aimö gep bi u niŋ niŋ ij halö li mıdöm haga,

¹⁰ “Ne kijaki pi yag daua; naij nöŋ giŋpan. Nan niŋhön niŋhön aij mıdöp u arö gımön, niŋbi bi gau kalıp piral nöŋ gabön. Ne pör pör Bi Kub manö niŋö nipe u udmön manö piral rö labön. Ne ñın mai gi naij gabön u arö giŋnabön?”

¹¹ Anig gabön u, God gö, ñın bad ap amgö ne we gö sıdö mailö niŋagnabön,” a ga.

Pol manö anıbu hagö, adıŋ Ba-Jisas niŋa, kumi piŋ rö bad ap amgö nipe harıko böŋ nöŋ sıb ga. Anig gö, bi ap yıp niŋmagö ud adan yamaŋ, a göm, ud riŋıkoł göl gi mıdeia. *

* 13:11: Ap 9:8

12 Banabas Pol kale bi mihöŋ Bi Kub manö u nip hag ñailö u niŋöm, Segias Polas nipe aiö ga. Anib u, Ba-Jisas ga u niŋöm, nipe Jisas nip niŋ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m+nöŋ Pisidia au arlö

13 Pen Pol bi nipe gau aip ñig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram m+nöŋ Pampilia au arla. Am midöm, Jon Mak nipe kalip mihöŋ au arö göm, ado gi Jerusalem ara. *

14 Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram m+nöŋ Pisidia au arlö. Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, Juda magum gep ram u ammil, asik midailö.

15 Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosıs lo manö kalı kliñ rıka adıŋ rımnap abe, bi God manö hagep gau kalı kliñ rıkla adıŋ rımnap abe, amgö lı niŋ niŋi bi mideila gau kalip hagla. Kale manö hag pis göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asik midailö au amöm haga, “Mamil mihöŋ. Niŋi bi gai i niŋ udep manö rımnap midainim u, hanip hag ñilö niŋun,” a gıla.

16 Hagailö, Pol uraköm manö hagnig ñimagö dap ranöm haga, “Kale Juda niŋi bi gau abe, Juda niŋi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rimid lı niŋim.

17 God nipe hadame nöŋ apis bac bi hon gau uda. God anibu nipe Isrel niŋi bi God hon me. Hainö kale ram m+nöŋ Ijip am mideila, God kalip abad mid aij gö, ñi pai yag dapöm, iru yabıl nöŋ mideila. Bi kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen

* **13:13:** Ap 15:38

God klö ke yabił nıpe u göm, kalıp uł gi dam Ijip hönj adö aula. *

¹⁸ Kale mı ñınjuöl mıhöp (40) ram mınönj kabö nöp mıdmıdöp anj au mıdöm, God nıp manö iru nıbanö sasım lı gımdal u pen God kalıp abad mıd aij ga. *

¹⁹ Pen nöd ram mınönj Kenan nıbi bı rıgonj ke ke unbö mudun jınj mıdeıla, pen God nıbi bı nıpe kalıp abad mıd aij göm pıdönj nıpe ñö, nıbi bı rıgonj ke ke unbö mudun jınj nöd mıdeıla gau kalıp aip pen pen göm, rıdık gı yu al pak löm, ram mınönj anıbu ram mınönj kale ke rö udla. *

²⁰ Kale Ijip mıdlö mı ina u wö ralöm, ram mınönj aipıł nöp anj gau mıdlö mı ina u wö ralöm, nıbi bı rıdık gı yuöm, ram mınönj kale udla mı ina u abe wö ralöm gılö me, mı unbö po hadred pipdi (450) ina.

“Pen God kalıp dam ram mınönj Kenan aui löm, bı manö ud asıkep rımnap hag lö, kalıp abad mıdmıdal. Hainö bı God manö hagep Samyuel mıdeıla ñın u, *

²¹ nıbi bı Isrel gau kale Samyuel nıp hagla, ‘Ne kınj ap hag lö, hanıp nıbi bı magönhalö abad mıdeınab,’ a gıla. Hageıla, God bı ne Kis ñı nıpe Sol nıp hag lö, kınj kale mıdmıdöp. Bı anıbu Benjamin kıgın rık damöm rık damöm rık lıla. Sol kınj kale mıdö, mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. *

²² Pen hainö God nıpe gö Sol kınj mıdageıla. God nıpe Depid kınj kale hag la. God nıpe Depid manö

* **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 * **13:18:** Nab 14:34; Dud 1:31

* **13:19:** Dud 7:1; Jos 14:1 * **13:20:** Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * **13:21:** 1Sa 8:5,19; 10:20-24

hagöm haga, ‘Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi ñi nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöp gasi göp; nan nihön nihön gan a gi niñnabin u, nipe anig unbö rö nöp ginab,’ a ga.
*

23 “Pen God nipe gö, Depid ñi pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö klö hag la rö, nipe Isrel nibi bi kalip Ud Kamiñ Yuep Bi ap yua. *

24 Pen Jisas il göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel nibi bi kalip haga, ‘Nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe, kalöp ñig pak ñinabin,’ a ga. *

25 Jon wög nipe gi pis ginig geia ñin an u, nibi bi gau kalip haga, ‘Kale yip bi an, a gimim, gasi niñbim? Bi Kub pör abad midpim bi u, yad wasö. Bi anibu hainö aunab. Ma rirup nipe u ud hubiknam rö lagöp,’ a ga. *

26 “Añ mam yad, kale rimnap Ebrahim ñi pai nipe midpim; kale rimnap Juda nibi bi wasö pen God nip sabe gimidim. Krais nibi bi ud kamiñ yuep manö Jon hag ñi midmidöp anibu, God nipe hanip nan a göm haga.

27 Jerusalem nibi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nipe Krais u auub a göm niñagla. Jisas nip al pak lilo uman a gila u, God manö hagep manö kali kñiñ rikla rö nöp gila. Pen God nip sabe ginig Juda magum gep ram pör aumidal u, kale manö kali kñiñ rikla anibu pör pör nöp niñmidal.

* **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * **13:23:** 2Sa 7:12-16

* **13:24:** Mad 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27

²⁸ Nipe nan naj ap göp aka göm ulhai wasö niñöm gapman bi kub Pailod nip hagla, 'Ne hagö nip al pak lilañ,' a gila. *

²⁹ Pen God Manö haga rö, magöñhalö nöp Jisas nip gila. Hainö niñi bi nipe gau apöm, wip he ud asik dam kabö miñgan riñgöl gila. *

³⁰ Riñgöl gila u pen God gö kauyañ uraka.

³¹ Nipe uraköm, kamiñ midö niñöl gi, niñi bi nipe aip Galili niñbö Jerusalem aula gau, nip niñ iru nöp niñla rö, uri Isrel niñi bi kalip Jisas manö aij u hag ñaböl. *

³² "Pen hol bi miñhöñ aubul i, kalöp Krais manö aij u hagnig aubul. God hadame nöp apis bac bi hon kalip manö klö hag löm giñabin a ga manö anibu nöp

³³ gasi niñ midöm, God nipe Jisas nip ud urak ña. Ga anibu apis bac bi gau niñagla u pen niñ pai rik lep kale gau miñi hon niñbun. Depid nipe God Manö adin Sam a giñal au Kiñap yigwö an niñbö kalik kiñ riköm haga, 'Ne Niñ yad.

Yad miñi Nap ne midpin,' a ga. *

³⁴ God nipe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ roman hij gi lug li arniñ rö lagöp. Manö anibu God Manö adin ap anigöl midöp:

'Yad Depid nip manö uñ klö niñö hag linö u kalöp nöp niñabin,' a ga. *

³⁵ Pen God Manö adin ap anigöl midöp:
" 'Ne Bi Uñ ne arö gö,

* **13:28:** Mad 27:22-23 * **13:29:** Mad 27:59-60 * **13:31:** Ap 1:3,8 * **13:33:** Sam 2:7 * **13:34:** Ais 55:3

hañ romanj nipe hij g+ lug li aragnim,' a ga. *

³⁶ “Pen Depid nipe God wög n+p hag la u, n+bi bi nipe midmidal ñ+n an+bu g+ damöm uma. Pen Depid nipe umö, nap n+hi bi kal+p r+göl g+midal gau dam r+göl g+lö, hañ romanj nipe hij g+ lug li ara.

³⁷ Pen God nipe gö uraka B+ an+bu, hañ romanj nipe hij g+ lug li araga.

³⁸ “An+u, mideimam n+nim. Jisas nipe umöm uraka u me, God nan si nan naj g+pim u n+öm arö g+nab manö aij u kalöp hagabul.

³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp n+nun geinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+ nöp mideinab. Pen Jisas mab ba laj al pak l+lö uma u me, hon Jisas n+p n+n udeinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+nöm, arö göm, han+p n+bi bi aij yad, a g+nab. *

⁴⁰ Pen bi God manö hagep gau hadame nöp hagla rö han+p gagnim, a g+mim gas+ u n+n aij g+mim. Kale hagla,

⁴¹ ‘Kale n+bi bi y+p a+ab a+ab ñ+bim gau n+nim!

Kale midpim magö i, nan ke n+bö ap g+nabin. Nan g+nabin an+bu kalöp nöd hageinaböl u, ñ+lönj li hagaböl, a g+ n+nabim.

An+u, kale pa gil gil g+mim

böj nöp um hir g+mim!’ a g+la,” a ga. *

⁴² Pol aip Banabas aip manö an+bu hagnil, Juda magum gep ram an+bu höj arlö n+nöl g+, n+bi bi gau hagla, “God n+p sabe gep ñ+n hain u kauyanj apil, han+p manö an+bu r+mnap halö hag ñ+mil,” a g+la.

* 13:35: Sam 16:10 * 13:39: Ro 10:4 * 13:41: Hab 1:5

⁴³ Nibi bi gau magum gi mideila gau ram u arö göm, ke ke arlö niñöl gi, Juda nibi bi kabö göl rımnap abe, nibi bi gau nibö Juda kai niñmidal rö niñ udla rımnap abe, Pol aip Banabas aip kalip hain göm arla. Adan añ au amöl gi, bi mihau kalip haglö, “ ‘God hanip mög niñöm ud aij göp,’ a giñim, gasi u niñöl gi nöp midaimim,” a gılö.

⁴⁴ Pen Juda God nip sabe gep ñin hain u, nibi bi daun kub anıbu mideila gau magöñhalö rö, Bi Kub manö niñniñ ap magum gıla.

⁴⁵ Pen Juda bi kub gau nibi bi iru nibanö aula u niñlö, mulu lugö, Pol Banabas kalip bi mihau kalip niñöm gasi naij niñla. Pol manö niñhön niñhön nibi bi gau kalip haga u hag juöm, hib nıpe u hag pro gıla.

⁴⁶ Juda bi gau anıñ gailö, Pol aip Banabas aip piñniñ gagmil, manö pen klö hagmil haglö, “God Manö aij u kalöp Juda nibi bi nõd hagul a gıpul u pen kale manö aij anıbu udagmim, hon pör mıdep magö u niñ udun rö lagöp, a gıvim u me, miñi Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñinabul. *

⁴⁷ Niñhön giñniñ: Bi Kub hanip hagöm manö anıñ göl haga,

‘Yad hagnö, kale Juda nibi bi wasö gau kalip mailö kale midmim,

ram minöñ ke ke gau ammim,

nibi bi gau magöñhalö mailö anıbu niñlö niñöl gi, yad kalip ud kamiñ yunabin,’ a ga,” a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anıbu niñöm, miñ miñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabıtı, a gıla. Anıb u, nibi bi God, pör pör midaiöl,

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6 * **13:47:** Ais 49:6

a göm, hag la gau magöñhalö manö aij an+bu n+ñ udla.

⁴⁹ Pen B+ Kub manö u, ram m+ñöñ an+bu gau magöñhalö haglö ara.

⁵⁰ An+g ga u, Juda n+bi b+ gau n+ñlö mulu lugö, am Adiok n+bi kub God n+p n+ñ udla r+mnap abe, b+ kub ram m+ñöñ an+bu abad m+dm+dal gau r+mnap abe, kal+p haglö, kale am n+bi b+ iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kal+p g+ naij göm, ram m+ñöñ kale gau hag höñ yula.

⁵¹ An+g g+ hag höñ yulö, b+ m+hau kale Adiok ar+k amöl g+, manö aij dam hag ñajul udagpim, a g+mil, ma kale ac+p ac+p gau t+k g+ yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. *

⁵² Pen Ana U+ n+pe n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau ajmañ rauö, kale m+ñ m+ñ yabi+ göl g+ m+deila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam m+dmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñ+ aij g+lö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ gau löm, Juda n+bi b+ wasö gau löm, iru nöp Jisas n+p n+ñ udla.

² Pen Juda n+bi b+ r+mnap, Jisas manö hagabil u n+ñ udagnabun, a göm, amöm Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö n+ñeb n+ñagep piral hageila n+ñöm kale n+bi b+ Jisas n+ñ udla gau kal+p n+ñlö mulu kal luga.

³ Pen Pol aip Banabas aip, manö an+bu n+ñmil, ram m+ñöñ an+bu ar+k araglö. Kale au nöp m+dmil, B+ Kub manö u klö göm waiö nöp hag

* **13:51:** Mad 10:14; Ap 18:6

ñim+dil. Bì Kub kalip mihöj aip abad midö niñöl gî, nan gagep rö rimnap, nan niñeb niñagep rö rimnap gailö, niñbi bî rimnap niñöm hagla, “Anib u, manö hagabil anibi niñö nöp hagabil,” a göm, niñla. *

⁴ Pen Aikoniam niñbi bî anib gau asik ke ke löm, böj u Juda niñbi bî gau manö hagla rö niñla, böj u bî Jisas manö ud arep bî gau hagla u nöp niñla.

⁵ Pen Juda niñbi bî rimnap gau löm, bî kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gî naj gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u niñla. *

⁶ Kalpe mihöj pen manö anibu niñmil, piñiñ gî am daun kub mihau Lisdra Debi, ram mìnöj Likonia au arlö.

⁷ Ammil, anib gau gî ajöl gî, Kraiss manö aij u hag ñim+dil.

Bì ma naj ga u, Pol gö, kamij la

⁸ Pen daun kub Lisdra anibu, bî ap niñme niñ yag daua ñin u nöp ma naj gö, adan ajagmidöp bî ap midmidöp.

⁹ Bî anibu niñpe ap asik midöm, Pol manö hageia u niñ mideia. Pol bî anibu niñ niñ ij halö löm gasi niña, bî anibi, God yip gö kamij linim rö löp, a gî gasi niñmidöp.

¹⁰ Anib u, Pol niñ niñöm, meg migan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bî anibu yinid uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anig gö, niñbi bî niñ mideila gau manö yabit kale Likonia manö u hagöm hagla, “Bì kumi

* 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19

kabö adö laŋ nı̄bö gau, god mīhöp nı̄bi bī rö limil ap hagabil i,” a gı̄la. *

¹² Anı̄g hagöm, Banabas nı̄p, god Sus, a gı̄la. Pen Pol nı̄pe manö iru nȫp hagnı̄döp rö, nı̄p, god Hemis, a gı̄la.

¹³ God pı̄ral Sus sabe gı̄mı̄dal anı̄bu, sabe gep ram u yȫp gı̄ lı̄la daun goł anı̄b au me, god pı̄ral Sus sabe gep bī kub u abe, nı̄bi bī au mı̄deila gau abe, god Sus pör sabe gı̄pun u mı̄ñi auöp i, a gȫm, kaj kau nı̄bar rı̄mnap udöm, mab pı̄pı̄t aij aij rı̄mnap ud dauö, nı̄bi bī iru yabīt aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila anı̄bu nı̄ñmil, wałı̄j kale gau ud bītıtı̄ gı̄mil, nı̄bi bī iru nȫp mı̄deila anı̄b au ammil haglö,

¹⁵ “Kale nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gabim? Hol mīhöñ god wasö! Kale nı̄bi bī yabīt mı̄dpim rö, hol u rö nȫp unbö rö mı̄dpun. Hol Jisas Kraıs manö aij nı̄pe u kalöp hag ñı̄nı̄g aubul. God nı̄pe kumi kabö laŋ gı̄ löm, mı̄nön̄ nabön̄ it i gı̄ löm, ñı̄g solwara u gı̄ löm, nan nı̄hön nı̄hön mı̄döp gau magön̄halö gı̄ löm, ga. Hol kalöp Kraıs manö aij u haglo, nan yı̄harı̄ñ pı̄ral sabe gabim gau arö gı̄mim, God kamı̄ñ mı̄döp u nȫp sabe gı̄ mı̄daimim, a gul, kalöp hagabul. *

¹⁶ Pen nȫd nı̄bi bī ram mı̄nön̄ ke ke gau mı̄döm, gası̄ kale ke nı̄ñöm nan yı̄harı̄ñ sabe gı̄la u, God nı̄ñöm kalı̄p gı̄ naj gaga. *

¹⁷ Pen kale yı̄harı̄ñ mı̄dagpim; nı̄p nı̄ñnı̄g, nı̄ñnabim. Nı̄pe pör pör kalöp ud aij gȫp. Nı̄pe nȫp gȫ, mȫñ alöm, nan magȫ iru nȫp mı̄dö nı̄ñöl

* **14:11:** Ap 28:6 * **14:15:** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16:** Ap 17:30

gı, miñ miñ göl gı nan ñıñbim. Anıb u, nıpe anıg gab u nıñmim, nıñö nöp God hon mıdöp u hadö nıñbep,” a gılö. *

¹⁸ Anıg haglö u pen, nıbi bı anıb gau, bı anıb mıhai i kumi kabö adö lañ nıbö aubil, a göm, kaj kau nıbar rımnap pak sabe gı ñıñıg geila, uıham yabıtı hag hag wasö gılö.

Pol nıp kabö ju pakla

¹⁹ Pen kalpe mıhönj daun kub Lisdra anıbu nöp mıdlö nıñöl gı, Juda kai daun kub Adiok, ram mıñnönj Pisidia au mıdmıdal nıbi bı rımnap abe, daun kub Aikoniam mıdmıdal nıbi bı rımnap abe apöm, nıbi bı anıb gau kalıp pıral hagöm hagla, “Bı mıhau manö aij hagagabil; pıral hagabil,” a gıla. Anıg hageila, nıbi bı anıb gau nıñöm, Pol nıp kabö ju pak löm, böñ nöp umöb, a göm, tıp gı dam kabö waryö gıgabö gıla u hönj adö löyanj yula. *

²⁰ Anıg gıla nıñöm nıbi bı Jısas nıp nıñ udla gau ap bıñıg gıgabö gılö nıñöl gı, Pol uraköm daun kub anıbu ado gı ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö gımil Debi arlö.

²¹⁻²² Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jısas manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ñailö, nıbi bı iru nöp Jısas nıp nıñ udla. Pen kalpe mıhönj nöd aubil adö u nöp arul, a gımil, ado gı Lisdra, Aikoniam, Adiok ram mıñnönj Pisidia au amöl gı, nıbi bı Jısas manö aij u haglö nıñ udla gau kalıp kauyanj hag ñı aij göl gı arlö. Kalıp hag ñı aij göl gı haglö, “Jısas manö aij u arö gagmim; nıñ

* **14:17:** Jer 5:24 * **14:19:** Ap 17:13; 2Ko 11:25

udpim rö nöp niŋ ud miðaimim. Anig giŋpe, kalöp miŋjör iru ñinaböl pen gasi u niŋagmim; God hanip udöm abad miðeinab, a giŋmim, klö giŋmim u nöp niŋbe arnim,” a gilö. *

²³ Anig hagmil, cöc ke ke anib gau, niŋbi bi Jisas niŋ udla gau bi nabic miðaiöl, a giŋmil, bi riŋnap wög anibu hag iöl. Anig giŋmil, kalpe miŋhöŋ nan magö ñiŋagmil, God nip sabe göl gi haglö, “Bi Kub, bi gai i nöp niŋ udpal rö, kalip abad miðaimön,” a gilö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

²⁴ Anig göl ram miŋnöh Pisidia gau ajmil, ram miŋnöh Pampilia arlö.

²⁵ Pampilia ammil, Jisas manö aij u niŋbi bi Pega daun gau kalip hag niŋmil, daun kub Adalia arlö.

²⁶ Adalia ammil, niŋg magib udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd miðmil aulö u ado gi arlö. Kale nöd arniŋ gailö, Adiok niŋbi bi Jisas nip niŋ udla gau, God nip sabe göm hagla, “Manö aij ne u niŋbi bi gau kalip hag niŋniŋ arabil rö, kalip miŋhöŋ abad mið aij giŋmön,” a göm, kalip miŋhöŋ hag yulö, ammil, manö anibu hag niŋ ajm+dil. *

²⁷ Anib u, ado gi Adiok apil, niŋbi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip wiñ allö aueila, God nipe gö kale niŋhöŋ niŋhöŋ giŋla gau magöhälö hag niŋ aij giŋla. Juda niŋbi bi wasö gau iru nöp Jisas manö aij u niŋ udla aiud u abe hag niŋla. *

²⁸ Kalip anig göl hag niŋmil, kalip aip niŋn bad ap rapin miðailö.

* **14:21-22:** Ap 15:32; 1De 3:3
15:4,12

* **14:26:** Ap 13:1-2

* **14:27:** Ap

15

Bi kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

¹ Pen bi rımnap ram mınön Judia nıbö Adiok apöm, bi Juda wasö Jisas nıp nıñ udla gau kalıp hag ñıla, “Mosıs hadame nöp hanıp Juda nıbi bi haga, ‘Ñıñan gısön yag dapim, wañ hañ kale rıb gı dö gımim,’ a ga. Anıb u, kale u rö nöp hañ rıb gı dö gagnabim u, God kalöp ud kamıñ yuagnab,” a gıla. *

² Anıg hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a gımil, kalıp aip manö pen pen haglö ara. Anıg geila, Adiok nıbi bi Jisas nıp nıñ udla gau, nıbi bi kale ke rımnap abe, Pol Banabas bi mıhau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anıbi dam, bi Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nıbi bi nıpe gau kalıp abad mıdpal bi gau abe kalıp hag ñımim, kale pen hag amıl apıl göm gası nıhön nıñnaböl u nıñmim, ap hagpe nıñun,” a gıla. *

³ Anıg hagöm, kalıp hag yulö, kale am ram mınön Pönisia anı au amöl gı, Juda nıbi bi wasö gau Jisas nıp nıñ udla manö anıbu hag ñılö nıñöl gı, añ mam nıñöm magöñhalö ñıñı lıla. Ram mınön Pönisia anıbu arö göm, kale amöm ram mınön Sameria anı au amöl gı, manö u rö nöp hag ñılö nıñöl gı, añ mam gau u rö nöp nıñöm ñıñı lıla.

⁴ Pen kale ram mınön Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nıbi bi Jisas nıp nıñ udla gau abe, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nıbi bi nıpe gau kalıp abad mıdeila bi gau abe, kalıp

* 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1

hag wihai udöm aij auabim a gila. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nipe gö nan nihön nihön gila u magöñhalö kalip hag ñi aij gila. *

⁵ Anig hagailö, Perisi bi Jisas nip niñ udla gau rimnap uraköm hagla, “Juda nibi bi wasö gau Jisas nip niñ udnaböl u, hañ rib gi dö göm, Mosi lo u hagab hagab rö nöp gilañ,” a gila.

⁶ Anig hageila, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe abad mideila bi gau abe, manö anibu hag aij gun, a göm, ap magum gila.

⁷ Ap magum göm, manö anibu hag amil apil gi midlö niñöl gi, Pida uraköm haga, “Mam bi. Kale niñbim, nöd God hanip nime löm, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u niñ udöl, a göm, yip hag lö, yad am kalip Krais manö aij u hag ñi ajmidin. *

⁸ God gasi rimid midmagö hon magöñhalö niñöb u, Ana U† hanip ña rö, Juda nibi bi wasö gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon niñbun, nipe kalip abe ud aij göp. *

⁹ Hanip Juda kai manö ap ke hagöm, Juda nibi bi wasö gau kalip manö ap ke hagöm gagöp. Krais manö aij u niñ udla u me, God nipe nan si nan naij gila gac midmagö kalip añ dan mideia u hik gi yua.

¹⁰ God Juda nibi bi wasö gau böñ nöp uda rö, kale nihön ginig, neb neb göl gi haggim, ‘Mosi lo manö kaliklin riköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kamni yuagnab,’ a gipim? Asi masi gi aij gimim, a gipim u, apis bac

* 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15

bi gi wasö niñla. Hon u rö nöp gi wasö niñbun u, pen uri Juda niñbi bi wasö Jisas niñp niñ udla gau kalip, miñör anibu udöl, a gimim, hagabim ar? *

¹¹ U aij wasö. Bi Kub Jisas hanip Juda kai mög niñjüb u, iñ añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas niñpe ke gö, hon niñp niñ udno, hanip ud kamini yunab. Anib unbö rö nöp, Bi Kub Jisas Juda niñbi bi wasö gau kalip mög niñjüb u, iñ añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas niñpe ke gö, kale niñp niñ udlö, kalip u rö nöp ud kamini yunab,” a ga. *

¹² Pen niñbi bi ap mideila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agamij midailö niñjöl gi, Banabas aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe miñhöñ ram miñnöñ ke gau gau amöl gi, Juda niñbi bi wasö gau Jisas manö aij u hag niñ ajailö niñjöl gi, God niñpe nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalip hag niñ aij giñlö.

¹³ Pen bi miñhau manö hag piñs giñlö niñjöl gi, Jems uraköm haga, “Mam bi. Manö hagniñg gabin i niñjim! *

¹⁴ God Juda niñbi bi wasö gau kalip mög niñjöm ud aij göm, niñbi bi yad ke mideinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u niñbun.

¹⁵ God ga anibu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kali kñiñ rikla rö nöp ga. Manö anibu kali kñiñ riköm hagla,

¹⁶ ‘Bi Kub niñpe hagöp,

“Hainö yad ado gi apem,
Depid ram pa luñö gi pa jö gi luga u,

* **15:10:** Mad 11:30; Gal 3:10 * **15:11:** Gal 2:16; Ep 2:5-8

* **15:13:** Gal 2:9

yad ke kauyan gi aij ginö, pidön yabi
m+dnab.

17 An+bi u, Juda n+bi bi wasö ram m+nöñ ke gau
n+bö gau n+bö,
r+mnab n+bi bi yad m+deinaböl a g+pin gau,
y+ip u+hai n+ñaböl.

18 Nan n+hön n+hön hainö ginab u,
yad Bi Kub hadame dagol gau hag linö u me,
an+g hagabin,” a ga, ’ a g+la,” a ga. *

19 Jems manö an+bu hagöm haga, “Gas+ yad
n+ñbin u, Juda n+bi bi wasö Jisas n+ñ n+ñ udnaböl
gau, kal+ip m+ñör r+mnab ñagun.

20 Pen kal+ip köp kal+ k+ñ r+ka yuun hagin, ‘N+bi
bi r+mnab god piral gau n+ñ nan sabe gi ñ+n+g,
wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñ+ñagmim.
N+bi si bi si gagmim. Wal kaj nan gau, hagape
u ñ+ñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu g+lö
umn+im u ñ+ñagmim, ’ a gun. Manö gau rö haga-
gun. *

21 Pen ai g+n+g: bac bi hadame nöp g+la rö, m+ñi
u rö nöp daun gau gau magöñhalö, God n+ñ sabe
gep ñ+n u Juda magum gep ram u am magum
göm, pör pör manö Mos+ hagöm kal+ k+ñ r+ka u
amgö li n+ñm+dal,” a ga.

*Juda n+bi bi wasö gau kal+ip köp kal+ k+ñ r+ka
yula*

22 Jems an+g hagö, bi Jisas manö ud arep
gau löm, bi Jisas n+bi bi n+pe gau kal+ip abad
m+deila bi gau löm, n+bi bi Jisas n+ñ n+ñ udla gau
magöñhalö löm, hagla, “Hon bi hon r+mnab hag

* 15:18: Emo 9:11-12 * 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

lino, Pol Banabas bi mihau aip Adiok arlan, ” a gila. Anig hagom, bi Jisas nibi bi nipe gau abad mideila bi mihon Judas Basabas aip, Sailas aip, kalip hag lila.

²³ Köp ap kali klin rikom, Pol Banabas bi gau nila. Köp anig göl kali klin rikla:

Mam bi, kale midpim?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad midpil bi mihau abe, kalöp Juda nibi bi wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe midmim Jisas nip niη udpim gau, köp kali klin rik yuabun.

²⁴ Ai ginig: manö ap auub niηbun, nibi bi hon gai i rimnap, hanip hag niηom wasö, gasi kale ke u nöp niηom, am manö kub kalöp gasi milö limim rö manö rimnap kalöp hag neila.

²⁵ Anib u, hon bi rimnap hon ke hag lino, bi midmagö hon aij yabit Pol Banabas bi mihau seg ninaböl.

²⁶ Pol Banabas bi mihau gau ajmil, halip al pak linaböl, a gimil, gasi u niηagpil. Bi Kub Jisas Krai manö aij nipe u nibi bi gau kalip hag nil, a gimil, gasi añi anibu nöp niηmil, halöwatö hag ni aij göl gi ajmidil.

²⁷ Judas Sailas bi mihau yunig gabun. Kale ammil köp kali klin rikabun i manö adö u nöp kalöp hag ni aij ginabil.

²⁸ Hon magum gun, manö anibu hag amil apil gino niηöl gi, Ana Ut nipe hanip gasi aij nö, köp kali klin rikun niηör rimnap kalöp nagnabun, a gino. Yihari? manö mihöp nöp

hagnabun a gun hagno. *

²⁹ Nibi bi rimnap god piral gau sabe ginig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale niñagmim. Wal kaj nan gau, hagape u niñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gilö umnim u niñagmim. Nibi si bi si gagmim. Nan hagabun i arö ginabim u, gi aij ginabim.

Manö hagnun me u. Kale mid aij gimim. Köp kali kün rikla u me u.

³⁰ Köp anbu kali kün riköm bi gau nilö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gi arla. Amjaköm, ni bi bi Jisas nip niñ udla gau haglö, magonhalö ap magum gila niñöm köp daula u nila.

³¹ Köp nilö, ni bi bi kale manö anbu amgö li niñlö, kalip aij yabit gö, gasi halö midöm hibur kalip niñi yabit la.

³² Judas Sailas bi God manö hagep bi mihau midmidil me, nin bad ap Adiok midmil, Jisas ni bi bi nipe gau kalip manö iru nöp hag ni aij gilö niñöl gi, kale Jisas manö aij nipe niñ ud pidön göm gasi halö mideila.

³³⁻³⁴ Anig gimil hag ni pis gimil, arnig gilö niñöl gi, ni bi bi Jisas nip niñ udla anib gau ap magum göm, sabe göm, Bi Kub kalpe mihön abad mid aij gö, kale agamij mid aij gil, a göm, kalip mihön hag yula.

³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au midmil, bi anib gau nibö rimnap aip, Bi Kub manö aij u ni bi bi gau kalip hag nil gi mideila.

Pol Banabas ke ke arlö

* 15:28: Mad 23:4

³⁶ Pen m+id damöm, Pol n+pe Banabas n+ip haga, “Hol m+höhön nöd ajul B+ Kub manö haglo ara ram m+nöhön gau, n+ñ ud p+idöhön göl g+ nöp m+dpal aka gul, am n+ñul auul,” a ga.

³⁷ Hageia, Banabas haga, “An+ib u, Jon Mak n+ip abe u+ g+ ud arul,” a ga. *

³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñ+ an+ibu nöd u+ g+ ud arlo, wög g+ haköm auaga; n+pe Pampilia nöp amöm ar+ik ara. An+ib u, m+ñi n+ip u+ g+ ud aragnabul,” a ga. *

³⁹ Pol an+ig hageia, kalpe m+höhön ke nöp pen pen hagnil, Banabas n+pe Jon Mak aip ñ+g mag+ib udmil, ram m+nöhön ñ+g r+ib gus ga airan Saipras arlö.

⁴⁰ Pol n+pe pen Sailas n+ip uda. N+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udla gau, sabe göm, B+ Kub n+pe Pol Sailas kal+ip m+höhön abad m+deiañ, a göm, b+ m+hau hag yula.

⁴¹ Pol n+pe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe g+ ajöl g+, n+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udla gau kal+ip God Manö r+imnap halö hag ñ+ aij gö, kale n+ñöm n+ñ ud p+idöhön g+ m+deila.

16

Pol ram m+nöhön ajm+idöp gau kauyañ ado g+ ara

¹ Pol Sailas kalpe m+höhön aj aj l+mil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m+nöhön an+ib gau Jisas n+ip n+ñ uda b+ ap m+deia; hib n+pe u Dimodi. B+ an+ibu n+me n+pe u Juda n+bö n+bi ap pen Jisas n+ip n+ñ uda. Nap n+pe u Grik n+bö b+ ap. *

* **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10 * **16:1:** Ap 14:6; 2Di 1:5

² Lisdra nibi bi Jisas nip niŋ udla gau abe, Aikoniam nibi bi Jisas nip niŋ udla gau abe, Dimodi bi aij a gila. *

³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñi ajaiul, a göm niŋa u pen, Juda nibi bi gau hagnaböl, “Dimodi nap nipe u Grik bi ap rö, ñi nipe hañ rıb gi dö gaga rö, manö nipe u udagun,” a ginaböl, a gi gasi niŋöm, Dimodi nip dam arö hañ rıb gi dö gila.

⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gi ajöl gi, bi Jisas manö ud arep gau abe, bi Jisas nibi bi nipe gau kalıp abad mıdeila bi gau abe, Jerusalem gau magum göm manö nihöñ nihöñ hagla u, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau kalıp hag ñöm, aniŋ aniŋ gimim, a gila. *

⁵ Aniŋ göl gau gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau, kalıp Jisas manö aij u hag ñi aij gilö, kale manö anıbu niŋ udöm, klö göm, nipe haga rö nöp gi mıdeila. Niñ añi añi pör pör nibi bi rımnap halö Jisas manö aij u niŋöm, Jisas nip niŋ udla.

Pol naböŋ niŋa

⁶ Pol bi nipe gau aip Esia Propins mıdpal nibi bi gau kalıp Kraıs manö aij hag ñun a göm, aniŋ geila u pen Ana Uı nipe, aragmim, a ga. Anıb u, ram mınöŋ Prija aŋ gau ajöm, Galesia Propins aŋ gau ajöm geila. *

⁷ Kale am am, ram mınöŋ Misia sösöl apöl gi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nipe kalıp, aragmim, a ga.

* 16:2: Plp 2:19-22 * 16:4: Ap 15:23-29 * 16:6: Ap 18:23

⁸ Jisas Ana nipe anig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m+nöñ Misia anj au aramöm daun kub Droas arla.

⁹ Droas amöm, sibön anj yanj Pol naböñ n+ñ, bi Masedonia Propins n+bö ap uraköl m+dom, n+p manö neb neb gi hagöm haga, “Ne ñig ju böñ i Masedonia aumön, hanip gi ñimön,” a ga.

¹⁰ Pol anig gi naböñ n+ñ, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n+bi bi kalip Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö an+bu nöp Masedonia arnig gun nan gi j+n g+no.

N+bi Lidia Jisas n+p n+ñ uda

¹¹ Am ñig mag+ b udun, Droas arö gun, ram m+nöñ ñig r+ b gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno.

¹² Ñig mag+ b udun, Pilipai, Masedonia Propins anj au amjakno. Rom gapman n+bi bi iru nöp aram Pilipai m+dom abad m+dm+dal. An+ b u, ram m+nöñ anj au Pilipai daun kub yab+ t m+deia. Hon ñ+n bad ap Pilipai gau m+daino.

¹³ Juda God n+p sabe gep ñ+n u, God n+p sabe gep ka ap m+deinab, a gun, daun ajöñ arö gun, ñig go+ gam+ñ arno. Amun n+ñno, n+bi r+imnap ap m+deila. An+ b au as+kun, kalip manö hag ñ+no.

¹⁴ N+bi n+ñ m+deila an+ b gau, n+bi ap daun kub Daiadaira n+bö, hib n+pe u Lidia. N+pe wa+ñj mu gau gi lö, raum+dal. N+pe God n+p sabe gi+m+döp. Bi Kub n+pe n+bi an+bu n+p gas+ aij ñö, Pol manö aij haga u, n+ñö hagab, a göm, n+ñ uda.

¹⁵ Pen Lidia abe, n+bi bi ram n+pe aip hanla gau abe, kalip ñig pak ñ+no, Lidia haga, “Yad Bi Kub kabö göl n+ñ u d+pin, a gi+mim n+ñbim u, kale ap

ram yad han mɪdaimim,” a ga. Hanɪp anɪg hagö, manö nɪpe udun, am ram nɪpe u hanna.

Pol Sailas kalɪp mɪhönj nagɪ lɪla

¹⁶ Hon mañ ap God nɪp sabe gep ka u amun, pai nagɪ wög gep ap nɪp nable pakno. Pai anɪbu nɪp kɪjaki aban alö, nan nɪhön nɪhön hainö gɪnab u, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñö, nɪp mani ñɪmɪdal. Nɪpe anɪg gö, bɪ nɪp rau daulö, nagɪ wög kalɪp gɪmɪdöp gau, mani kub udmɪdal.

¹⁷ Hon araino nɪñöl gɪ, pai anɪbu hanɪp hain göl gɪ haga, “Bɪ gai i, God adö i gɪlanj mɪdöp u nɪp wög gɪpal. Kale nan nɪhön nɪhön geinabim, God kalöp ud kamɪñ yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. *

¹⁸ Pen pai u manö anɪbu rö pör pör hag hag hag, ñɪn ap Pol iru yabɪ gö, ado göm kɪjaki pai aban ala u nɪp haga, “Jisas Kraiss hib nɪpe u nɪñmön, pai anɪbi nɪp arö gɪmön aru!” a ga. Adɪ? kɪjaki nɪp aban ala u hönj ara.

¹⁹ Pen pai anɪbu nɪp mani raulö, kalɪp nagɪ wög gɪmɪdöp bɪ gau, Pol kɪjaki hag yua manö u nɪñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalɪp mɪhönj ud sɪsɪ udöm Rom bɪ kub mɪdeila gau manö kub hagnɪg, tɪp gɪ dam manö hagep kuö u arla.

²⁰ Rom bɪ manö ud asɪkep bɪ kub gau manö kub hagöm hagla, “Bɪ mɪhönj i bɪ Juda nɪbö. Daun kub hon i apil gɪlö, hon nɪbi bɪ ram mɪnönj hon nuö nɪbö i gɪlö yuö kal lugöp. *

²¹ Hon Rom nɪbi bɪ manö nöd nɪbö adö u ke mɪdöp pen kale manö gɪsön nɪbö manö hon

* **16:17:** Mak 1:24 * **16:20:** Mak 13:9

nin̄agep u, nin̄mim gimim, a gimil, hag ajabil,” a gila.

²² Nibi bi nin̄ mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip mihön manö kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, “Walij kalip mihön gau ud jumim, ur ud pakim,” a gila. *

²³ Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagı lep ram raul migan u yuöm, bi nagı lep ram abad mideia u nip hagla, “Kalip mihön nin̄ aij gi midaimön,” a gila.

²⁴ Haglö, bi nagı lep ram abad midmidöp u, kalip mihön uı gi dam ram raul migan yabiı au yaı löm, ma kid kalip mihau ud mab kub migan u yulö arö, pa ribik pidöı ga.

²⁵ Pen sibön an̄ kub yaı, Pol Sailas kalpe mihön God nip sabe göl gi, kimap rimnap hag midlö nin̄öl gi, bi nagıman rimnap kale apdi nin̄ mideila.

²⁶ Anig gailö nin̄öl gi, nabön munmon kub yabiı u udöm, nagı lep ram u halö ud daı i göm, ajön gau ke hiiköm, bi nagıman gau kalip sen adıkla gau magöıhalö hubıka.

²⁷ Anig gö, bi nagıman gau kalip abad mideia bi u uraköm nin̄a, ajön gau magöıhalö hiiköl mideia. Nipe nin̄öm, “Bi nagıman gau, ajön hiikö, piñin̄ gi amhakpal rö, bi kub yad u yip al pak linab,” a göm, ru mlö kid nipe ke u ud tip gi udöm, nipe ke big linig geia. *

²⁸ Pol pen nip wiñ kub al hagöm haga, “Nihön ginig ne ke big linig gabön? Hon piñin̄ gi

* 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19

aragpun. Magöñhalö m+dpun i,” a ga.

²⁹ Pol anig hagö, nagiman abad m+deia bi u wiñ alöm haga, “Hapö y+ñ+d dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nipe dam gi dö gi ram raul m+gan yan amöm, an+n+n gö, gil gil göl gi, am Pol Sailas m+dailö il au kugom y+ma.

³⁰ Pen anig göl kugom y+möm, uraköm, kalip m+hön u† gi hön yan amöm haga, “B+ kub aij yad m+hai, yad n+hön geinam, God y+p ud kam+n yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, nip haglö, “B+ Kub Jisas nip n+n udeinabön u, ne ke abe, n+bi bi ne aip hanban gau abe, kalöp ud kam+n yunab,” a g+lö.

³² Anig hagnil, bi an+bu nip abe, n+bi bi nipe aip hana gau magöñhalö abe, kalip B+ Kub manö aij u hag ñ+lö.

³³ Anig hag ñ+lö, kalip m+hön s+bön an kub yan nöp damöm, hañ roman pakla gau ñ+g li yua. Anig gö, magö an+bu nöp nip abe, n+bi bi nipe gau abe, kalip magöñhalö ñ+g pak ñ+lö.

³⁴ Kalip magöñhalö ñ+g pak ñ+lö, bi nagiman gau kalip abad m+deia bi u, kalip m+hön u† gi dam ram nipe damöm, nan magö ñö, ñ+n+lö. Bi an+bu nipe ke abe, n+bin ñ+ pai nipe gau abe, m+ñ hon God nip n+n udpun, a göm, m+ñ m+ñ yab+† göl gi m+deila.

³⁵ Ruö pen, Rom bi kub gau polisman gau kalip hagla, “B+ nag+ m+dpil m+hau kalip hub+†k yube, ar+†,” a g+la.

³⁶ Haglö, bi nagiman gau kalip abad m+deia bi an+bu, manö an+bu dam Pol Sailas m+dailö u

* **16:30:** Ap 2:37

amöm haga, “Manö ud asikep bi kub gau kalöp hagpal, ‘Hubik yube aril,’ a gipal. Anib u, kale mihön aril. Bi Kub kalpe abad mid aij gö, agamij mid aij gi midaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mihön u rö nöp bi Rom nibö mihau pen manö kub niñöm wasö, nibi bi an au halip mihön ur ud pak ado malo göm, dam nagit libal u, aij gagöp. Anib u, halip mihön agamij pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bi kub gau kale ke nagit lep ram i apöm, halip bi mihön ut git damöm, seg hön yan arun,” a ga.

³⁸ Pol anig hagö, polisman gau manö anibu niñöm, ado git am manö ud asikep bi kub gau kalip hag nilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u niñöm, piñin gila.

³⁹ Piñin göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihön ut git damöm, seg hön yan amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihön aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gila.

⁴⁰ Pol Sailas nagit lep ram u arö gimil, nibi Lidia ram u am midmil, nibi bi Jisas nip niñ udla gau aip magum göm, Bi Kub manö aij kalip hag nilö kale niñöm, manö aij anibu udöm gasit halö midöm miñ miñ gila.

17

Desalonaika nibi bi Pol Sailas kalip mihön al pak linig gila

¹ Pen Pol Sailas kalpe mihön daun kub Pilipai arö gimil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gimil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gimil, am daun kub

Desalonaika amjakmil n+ηlö, Juda magum gep ram ap m+deia.

² N+ηmil, Pol pör g+m+döp rö, Juda God n+p sabe gep ñ+n m+ihau n+gan, n+bi b+ gau aip Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, kal+p aip manö hag am+il ap+il ga.

³ God Manö i+ u kal+p hag ñ+ aij göm, God manö hagep b+ gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyaη uraknab a g+la manö an+bu hag ñ+ aij göm, “Mesaia u Jisas, b+ kalöp hagabin i,” a ga.

⁴ Pol an+g hagö, n+bi b+ r+mnap n+ηö hagöp, a göm, manö haga rö nöp n+η udöm, Pol Sailas k+id u arla. N+bi hib halö iru nöp abe, Grik n+bi b+ God n+p n+η udla iru nöp abe, Pol haga manö an+bu n+η udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö n+bi b+ iru nöp n+η udeila u, Juda b+ gau r+mnap n+ηlö, mulu lugö, b+ naij y+har+η daun adan aη au m+deila gau r+mnap udlö, kale pen am n+bi b+ iru nöp dap löm, manö pi pug kub yab+ı g+la. “Pol Sailas kal+p m+höη u+hai n+ηun, n+bi b+ gai i kal+p ñ+no, b+ m+ihau al pak l+laη,” a göm, am Jeson ram u urön g+gabö göm u+hai wasö n+ηla.

⁶ U+hai wasö n+ηöm, Jeson n+p udöm, n+bi b+ Jisas n+p n+η udla r+mnap halö udöm, dam gapman b+ kub m+deila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas b+ m+ihau ram m+nöη ke gau gau magöηhalö ajmil haglö, n+bi b+ gau magöηhalö manö pen pen manö hau+ g+pal. Pen m+ñi ap m+dpil ram m+nöη hon i.

⁷ Kale gapman b+ kub hon Sisa manö n+pe r+ib

juöm, kiŋ hon ke ap midöp, a göm, bï Kin anïbu Jisas a gïpal. Pen bï Jeson i, bï anïb mïhau kalïp dam ram nïpe u lö han midajïl,” a gïla. *

⁸ Anïg hageila, nïbi bï iru nöp ap mideila gau abe, daun gapman bï kub gau abe nïjöm, manö hauï kub yabïl gïla.

⁹ Manö hauï kub yabïl göm, Jeson nïp mani rïmnap udöm, nïbi bï nïp aip daula gau mani rïmnap udöm, hagla, “Hainö manö anïbu kuöyan gïnabim u, mani kale anïbi böŋ nöp udnabun,” a gïla. Anïg hagöm, kalïp hag höŋ yula.

Daun kub Beria nïbi bï iru nöp Jisas manö aij u nïŋ udla

¹⁰ Sïbön ga magö u nöp, nïbi bï Krais nïp nïŋ udla gau Pol Sailas kalïp mïhöŋ dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö.

¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag ñïlö, Juda nïbi bï Beria mideila gau, nïbi bï Desalonaika mideila gau rö wasö; manö kalïp mïhöŋ u nïŋlö, aij gö nïŋöl gi, “Pol nïjö hagab aka?” göm, God Manö u ñïn añï añï pör pör amgö li nïŋ aij gïmidal.

¹² Pen Juda magum gep ram anïbu nïbi bï aula gau iru nöp Jisas nïp nïŋ udla. Grik nïbi hib mideia gau u rö nöp, iru nöp Jisas nïp nïŋ udla. Grik bï u rö nöp, iru nöp Jisas nïp nïŋ udla.

¹³ Pen Pol am Beria nïbi bï kalïp God Manö hag ñab, a gïlö, Juda nïbi bï Desalonaika midmidal gau manö anïbu nïŋlö, mulu lugö, apöm, Beria nïbi bï kalïp manö neb neb gïlö, kal junïg geila.

* **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

14 Anig gö niñöl gi, niñi bi Jisas niñ udla gau, Pol niñ dam yulö, ñig solwara goł gau ara. Pen Sailas Dimodi bi mihau Beria au midailö.

15 Pen bi rımnap Pol niñ dam daun kub Adens yuöm, ado gi arnig geila niñöm Pol kalip haga, “Sailas Dimodi kalip mihön hagpe, yıñıd auıl,” a ga.

Pol daun kub Adens mideia

16 Pol niñpe Sailas Dimodi kalip mihön daun kub Adens au abad midöl gi niña, niñi bi anıb gau god piral kale sabe gimıdal nan gau, iru yabıl nöp mideia. Niñpe niñö, hibur niñ u naij yabıl ga.

17 Anig gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda niñi bi gau rımnap abe, Grik niñi bi God niñ niñ udla rımnap abe, kalip aip manö hag amıl apıl gimıdöp. Pen ñın añı añı pör pör manö hagep kuö au amöm, niñi bi ap mideila gau, kalip aip u rö nöp manö hag amıl apıl gimıdöp. *

18 Daun kub Adens anıbu, niñi bi gası adö ke ke niñla gau, hib ke ke hagöm, rımnap Epikorian niñi bi a gıla, rımnap Sidowık niñi bi a gıla. Ñın ap, Pol niñi bi anıb gau kalip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bi gası aij niñeb rımnap, Sidowık bi gası aij niñeb rımnap, Pol manö haga u niñöm, niñ aip hag amıl apıl göm, rımnap hagla, “Bi manö hib ñig löp manö u niñön manö hagnig gab?” ö gıla. Pen rımnap hagla, “Niñi bi mılö gau sabe gıpal god kale gau rö nöp hagab,” a gıla.

19-20 Pen Pol niñ dam kansol kai mideila u amöm hagla, “Ne manö gısön ke niñbö niñi bi gau

* 17:17: Ap 18:19

kalip hagabön u, miñi hanip u rö nöp hag ñi aij gö, hon abe manö if anibu niñ aij gun,” a gila.

21 Pen niñi bi Adens niñbö gau abe, niñi bi ke gau niñbö apöm Adens mideila gau abe, manö gisön niñbö rimnap niñjun hag midaiun, a göm, gasi u nöp niñmidal.

22 Pol pen niñe kansol kai mideila añ au uraköm haga, “Kale Adens niñi bi. Yad niñbin kale klö yabiñ gimim, nan rimnap sabe gun, a gimim, gasi u niñbim.

23 Yad gai i ajem niñbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe gipim rö, hib u adö anibu kalif kiiñ rikpe. Pen kabö bid nan sabe gi ñeb ap gi libe u, hib u kalif kiiñ rikpe, ‘Bi sabe gipal niñagpun u, kabö ana niñe me i,’ a giñe. Manö niñagpun, a gimim, kalif kiiñ rikpe anibu, miñi kalöp manö if u hagnig gabin.

24 “God mñönj naböñ if i gi löm, nan mñönj naböñ if i midöp gau magöñhalö gi löm ga u, niñe Bi Kub yabiñ. Kumi kabö adö lan abe, mñönj naböñ if i abe, Bi Kub midöm abad midöp. Niñi bi gau God sabe gep ram ñimago kale gi lilö, niñe ap ram añ anib gau midagnab, wasö. *

25 Niñe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi midpun. Nan hon gau magöñhalö niñe nöp ñöb. Niñe Bi klö naiñ anibu, hon ñimago hon nan aij ap gun niñ rö lagöp. *

26 Niñe bi añi ap nöp, Adam niñ gi lö, Adam niñe pen rik damöm, rik dam dapil gilö, miñi niñi bi ke ke gau mñönj naböñ if i rigon rigon magöñhalö gau midpun. Pen God niñe nöp nöd

* 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sam 50:12

gasi niñöm gaia me, niñi bi rimmnap ram minöñ ap ap midöm, mid damöm, hainö nipe ke haga ñin u, niñi bi gau niñbö rimmnap ap ka kale anibu udpal.

²⁷ God nipe ke gasi niñöm gab u, ñin rimmnap uñham midöm, yip uñhai niñöm, ud ririkot göl gi gi, yip uñhai niñ udöl, a göm, gab. Pen nip niñ udnig geinabol u, nipe hon magöñhalö mlö gau midagöp. Hon aip midöp i. *

²⁸ Ñimagö adö nipe u me, hon midpun. Pen bi manö kalikliñ riket kale ke rimmnap, 'Hon abe ñi pai nipe midpun,' a gipal u, niñö hagnal.

²⁹ "Pen hon God ñi pai nipe midpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gasi hon ke niñun, ñimagö hon ke nan rimmnap ana gi lun, sabe gagun. *

³⁰ Nöd God manö aij nipe niñagmidal rö, kalip manö kub hagaga. Pen uri niñi bi ram minöñ ke gau gau magöñhalö kalip hagnab, 'Nan si nan naij gipim u, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gim,' a gab.

³¹ Hainö nipe ke nöp niñöb ñin u, Bi nipe hag la u nip yuö apöm, niñi bi minöñ naböñ it i midpal magöñhalö manö kub hagnab, nime linab. Hon niñbun, Bi manö kub hagnab anibu, nip al pak lilö umö, God gö kauyan uraka. Anig ga u, niñi bi gau magöñhalö niñöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u niñlan a göm ga," a ga. *

³² Pol, bi ap umöm uraköp manö hagnajip u niñöm, niñi bi mideila gau rimmnap hag mithol

* 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23
Ap 19:26 * 17:31: Sam 96:13

* 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17;

gila; pen rımnap hagla, “Ñin rımnap halö manö anıbu kauyan hagaimön nıñun,” a gila.

³³ Anıg haglö nıñöl gı, Pol kansol kai mıdeila gau kalıp arık ara.

³⁴ Pen daun kub Adens anıbu, nıbi bı rımnap Pol manö nıp u udöm, Jisas nıp nıñ udla. Nıbi bı anıb gau me, bı ap hib nıpe u Dionisias. Nıpe bı kub kansol kub kale ram mınöñ anıbu nıbö bı ap. Nıbi ap hib nıpe u Damaris. Pen nıbi bı rımnap halö abe Jisas nıp nıñ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mıdeia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara.

² Pol Korid amöm nıña, bı Juda ber mıhau mıdailö. Nugmul hib u Akwila; nıp ram mınöñ Podas yag daulö, kub göm nıpe ju dam ram mınöñ Idali, daun kub Rom söl au, mıdmıdöp. Pen hainö gapman bı kub Klodias, Juda nıbi bı rımnap Rom mıdagaiöl, a gö, Akwila aip nıbin nıpe Prisıla aip, Idali arö gımil, am Korid au mıdailö. Pen Pol, ber anıb mıhau am nıñnıg göm, ram kalpe ara. *

³ Bı ber anıbu, kale sel ram gımidil. Pen Pol u rö nöp wög anıbu rö gımidöp u me, am kalıp aip han mıdöm, sel gau gımidal. *

⁴ Pol nıpe pen, Juda nıbi bı gau abe, Grik nıbi bı gau abe, kale magöñhalö Jisas manö aij u nıñ udlañ, a göm, Juda God nıp sabe gep ñin u, nıpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalıp aip manö hag amıl apıl gımidöp.

* 18:2: Ro 16:3 * 18:3: Ap 20:34

5 Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö g+mil, Pol Korid m+deia au aulö, Pol n+pe pör pör Jisas manö aij u hag ñ+ dam dam, Juda n+bi b+ gau kalip manö hag ñöm, Mesaia pör abad m+dm+dun u me Jisas nöp, a g+m+döp. *

6 Pol an+g hageia, Juda n+bi b+ gau manö n+pe u n+ñagöm, n+p hag juöm, manö najj haglö n+ñöl g+, Pol n+pe, Jisas manö aij u n+hön g+n+g arö g+pal, a göm, wal+j n+pe u p+pal paköl g+ haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñ+nö n+ñagpim rö, God kalöp ud kam+ñ yuagnab u, nan kale ke. M+ñi kalöp Juda n+bi b+ arö gem, Juda n+bi b+ wasö gau kalip am hag ñ+nabin,” a ga. *

7 Pol an+g hagöm, kalip arö göm, b+ Juda wasö ap ram u ara. B+ an+bu hib n+pe Didias Jasdas. N+pe God n+p sabe g+m+döp. Ram n+pe u Juda magum gep ram goł söl au.

8 Pen Krispas, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp b+ u, n+bi b+ n+pe aip han m+deila gau aip Jisas n+p n+ñ udla. Daun kub Korid gau, n+bi b+ r+mnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u n+ñöm, n+ñö hagöp, a göm, manö an+bu n+ñ udöm, ñ+g pakla.

9 Ñ+n ap s+bon yan Pol naböñ n+ña, B+ Kub n+p haga, “Ne p+ñ+ñ gagmön. Ne gas+ halö m+dmön, kłö g+mön, manö aij yad u n+bi b+ gau kalip halöwölö hag ñö aran.

10 Yad nöp aip m+dpin. Daun kub i n+bi b+ yad iru yab+ł nöp m+dpal; n+bi b+ r+mnap nöp g+ najj göl rö lagöp,” a ga. *

* 18:5: Ap 17:14-15
1:9; Ais 41:10

* 18:6: Ap 13:46,51; 20:26

* 18:10: Jos

11 Bî Kub anig hagö, Pol Korid nöp midöm, mî añî ap rakîn unbö kagoî jîŋ u, nîbi bî gau kalîp God Manö u hag ñî midmidöp.

12 Pen Rom bî kub gau Galio nîp hag lîlö, nîpe amöm Akaia Propins abad mideia ñîn u, Juda nîbi bî gau, Pol nîp nîŋlö mulu lugö, manö hag adö añî löm, nîp ud sîsî lî dam manö kub hagnig arla.

13 Pol nîp manö kub hagöm hagla, “Bî i nîbi bî gai i kalîp hagöm, ‘Kale God nîp sabe gînig gîmim, anig anig gîpe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon rîb junaböl,” a gîla.

14 Anig hageila, Pol pen hagnig gabin a gî nîŋa u pen, Galio pen uraköm, Juda nîbi bî gau kalîp haga, “Kale Juda nîbi bî. Bî i nan naij ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u nîŋbnep.

15 Pen kale yîharîŋ manö magö gau nîbö gau nîbö udmim pen pen hagnim, bî hib kale ñîla gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö yîharîŋ anîbu yad nîŋagnabin. U manö yad wasö. Manö anîbu kale ke hagnim!” a ga.

16 Anig hagöm, bî polisman nîpe gau hagö, manö kub hagep mîgan u kalîp ju dam höŋ yan yula.

17 Kale höŋ amöl gî, bî Juda magum gep ram abad midmidöp u, Sosdenes, polisman gau nîp ur udöm pak gus gîla. Gapman bî kub Galio nîŋöm, manö ap hagaga.

Pol kauyan daun kub Adiok, Siria Propins au ara

18 Pen Pol Korid rapîn midöm, nîbi bî Jisas manö nîŋ udla gau kalîp, “Kölarö au midaiim,”

a göm, Akwila Prisila ber mihau aip ram m+nöŋ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goi au arla. Senkria gau am midöm, Pol manö klö niŋö niŋö nöp God nip hagabin a göm, umagö nipe rika. *

19-21 Ñig magib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol nipe Juda magum gep ram raul migan u amöm, Juda nibi bi gau aip manö hag amil apil geia. Anig gö, nibi bi gau nip hagla, “Ñin rimnap halö hon aip aui midaimön,” a gila. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au midaiim. God yip, yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber mihau kalip nibi bi anib gau aip Epesas gau hag löm, nipe ñig magib udöm hada.

22 Ñig magib anibu am am Sisaria amjakö, Pol ñig magib anibu arö göm, il aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau, “Kale midpim?” a göm, kalip aip manö rimnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, ñig magib kauyan udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

23 Pol Adiok amöm, yöp rapin ñin bad ap mid arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram m+nöŋ Prijia gau abe gi ajöl göm, nibi bi Jisas nip nöd niŋ udla gau, kale Jisas manö aij u niŋ ud pidöŋ göl, a göm, kalip magöŋhalö hag ñi aij ga.

Bine Apolos manö u

24 Pen bi Juda daun kub Aleksadria nibö ap, apöm Epesas mideia. Hib nipe u Apolos. Nipe

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

bî gasî aij niŋöm manö hag aij gep bî. Nîpe God Manö adîŋ nöd kalî kliñ rikla u niŋ aij ga.

25 Bî rîmnap nîp Bî Kub Adan Arep manö rîmnap nöp hag ñîla. Anîb u me, nîpe klö yabił göm, Jîsas nîpe gai nibö apöm bî aigale bî rö mîdeia u niŋi bî gau kalîp kabö göl nöp hag ñîmîdöp. Pen manö hag ñîmîdöp anîbu, Jon bî ñîg pak ñeb hag ñîmîdöp rö nöp niŋöm hag ñîmîdöp. Manö rîmnap halö niŋaga.

26 Pen Apolos piñîŋ gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anîbu hałöwałö yabił hag ñîmîdöp. Pen ñîn ap manö hag ñî mîdeia niŋöm Prisila Akwila ber mîhau niŋmil, nîp uł gî dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö niŋaga magö rîmnap hag ñî aij yabił gîlö.

27-28 Hainö Apolos nîpe Akaia Propins arniŋ gö, Epesas niŋi bî Jîsas nîp niŋ udla gau, Apolos nîpe am kalîp manö aij u hag ñînab u aij, a göm, Akaia niŋi bî Jîsas nîp niŋ udla gau kalîp köp ap kalî kliñ riköm hagla, “Bî God wög gep Apolos amjakö, nîp udmim,” a gîla. Anîg gîlö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anîbu yamö, Akaia niŋi bî God kalîp mög niŋöm gasî aij ñö, Jîsas nîp niŋ udla gau Apolos nîp udla. Nîp udlö, nîpe pen ka kalîp udöm, manö hagep kuö au Juda niŋi bî gau aip manö hag amîl apîl göm, God Manö adö u hag ñî aij göl gî, “Mesaia, a gîmim, abad mîdpim u Jîsas nöp,” a ga. Anîg göm, hag ñî aij gö, nîp manö ap pen hagöl rö laga. Anîg gö, niŋi bî Jîsas nîp niŋ udla gau kalîp gî ñî aij gö, mîd aij gîla. *

* 18:27-28: Ap 9:22

19

Pol Epesas am midöm Kraiss manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin an anib au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minöñ Priija gau abe, an au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm nija, nibi bi Jisas nip niñ udla rimnap mideila. *

² Pol kalip hag nija, “Kale Jisas nip niñ udpe ñin u, Ana U† halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana U† ap midöp, a gun, hon niñagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, it u niñön, a gi gasi niñbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagnidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nibi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naij gipun u, niñön ginig anig gipun, a göm, niñlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagnidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nip niñ udmim,’ a gimidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. *

⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nip niñ udun, nibi bi nipe yabıl midaiun, a göm, ñig pakla.

⁶ Kale ñig paklö niñöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana U† kalip auö, adin manö yabıl unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. *

⁷ Bi unbö migang lan rö anig gila.

⁸ Pol rakin mihau nigan, Juda nibi bi magum gep ram aula gau aip, God nibi bi udöm abad

* **19:1:** 1Ko 3:6 * **19:2:** Ap 8:16 * **19:4:** Mad 3:11 * **19:6:** Ap 8:17; 10:44,46

mideinab manö u niŋ udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil gi midmidöp.

⁹ Pen nibi bi rimnap gasi midmagö kale u gasi midmagö kale aŋ gau nöp mideia niŋöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, nibi bi magöŋhalö mideila aŋ au amöm, Bi Kub Adan Arep u manö naj hagla. Anig haglö, Pol nibi bi Jisas niŋ niŋ udla gau kalip nöp uŋ gi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalip manö hag ni midmidöp.

¹⁰ Pol anig göl hag ni midö, mi mihöp inö me, Juda nibi bi gau löm, Grik nibi bi gau löm, Esia Propins mideila gau magöŋhalö Jisas manö aij u niŋla.

Sipa ni nipe gau

¹¹ God nipe Pol aip mideia niŋöm nipe nan gagep rö ke yabiŋ rimnap gimidöp. *

¹² Nibi bi rimnap kale Pol agsi waŋj bad nipe gau dam, nibi bi mifia ga gau hañ romanŋ kalip lilö, urak armidal; kijaki aiön pi nibi bi abanŋ almidöp gau kale u rö nöp höŋ armidal. *

¹³ Juda nibi bi rimnap kuj nan gau göm, kijaki aiön pi nan gau hag höŋ yu ajmidal. Pen hainö, Pol gaia rö niŋöm, hon u rö nöp Bi Kub Jisas hib hagno, kijaki aiön pi höŋ arlaŋ, a göm, kijaki aiön pi nibi bi abanŋ alla gau kalip hagla, “Jisas, Pol manö nipe hgmidöp bi u, hib nipe hagabun u niŋmön, höŋ aru!” a gila.

¹⁴ Pen bi God niŋ nan sabe gep bi kub yabiŋ ap Sipa, ni nipe unbö mudun jŋ anig gi mideila.

* [19:11: Ap 14:3](#) * [19:12: Ap 5:15](#)

15 Pen mañ ap kale, kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niñöl gi, kijaki bi abañ ala u manö kale u niñöm kalip pen haga, “Yad Jisas niñbin, Pol nip niñbin u pen kale bi an?” ö ga.

16 Anig hagöm, bi kijaki abañ ala u klö ke yabił kalip raia göm, miñu magö pak ado malo göm, waij kalip gau ud biłiłi gi yuö, kale magö nöp me ram anıbu arö göm, hagape halö piñiñ gi arla.

17 Pen manö anıbu, Juda niñbi bi abe, Grik niñbi bi abe, Epesas mideila gau magöñhalö niñöm, aninın gö piñiñ göm, Bi Kub Jisas hib niñpe u nöp haglö adö ara. *

18 Anig gö, niñbi bi Jisas nip niñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan niñhön niñhön gi naij gıla gau hag waiö lıla.

19 Kuj nan gau göm, buk kalı kliñ rik limıdal gau, niñbi bi rımnap daulö, niñbi bi rımnap gau niñ midlö niñöl gi, kale mab pak laulö ina. Buk nan anıb gau, mani kabö magö silpa rauelp wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara.

20 Pen daun kub Epesas anıbu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau gau aramöm pidöñ yabił ga.

Epesas niñbi bi manö hauł gıla

21 Pen hainö, God Ana niñpe Pol nip gası ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. *

22 Anig hagöm, bi miñhau niñpe aip wög gi midil, Dimodi aip Erasdas aip kalip hag yuö, Masedonia

* 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13

Propins arlö. Nipe pen Esia Propins rapin ñin bad ap mideia.

²³ Pol Epesas mideia ñin an anib au, Epesas nibi bi rimnap uraköm, Bi Kub Adan Arep manö aij anibu niñ udla nibi bi gau kalip niñlö, mulu lugö, pen pen ginig rö geila. *

²⁴ Pen bi ap, hib nipe Demidrias u, bi nipe rimnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe gimidal, hib Ademis, a gimidal u, ram pro kliñ aij rimnap gi lilö, nibi bi rimnap apöm, rau dam löm, nibi kub hon Ademis nip sabe gep ram u, a göm, sabe gimidal. Bi anib gau wög anibu göm, mani kub yabıl udmidal.

²⁵ Demidrias nipe, bi nip wög gimidal gau abe, bi wög kale gimidal anibu rö gimidal bi gau abe hagö, ap magum geila, haga, "Kale niñbim, hon wög añ anibu gun me, mani kub yabıl udpun.

²⁶ Pen uri bi anib Pol apöm, nibi bi gau kalip manö piral hagöm hagöp, 'Ñimagö udöm nan gipal gau nan sabe gep wasö,' göp. Anig hagajip, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, nibi bi iru yabıl nöp manö nipe udpal.

²⁷ Pol manö piral u hagö, niñ udöm, nan gi lino raumidal u, hainö rauagnaböl. Pen adö anibu nöp hagagabin. Hon ke abe, nibi bi Esia Propins gau magöñhalö abe, nibi bi ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademis u nip sabe gipun. Pen nip arö göm, ram kub nip sabe gipal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin," a ga.

²⁸ Demidrias anig hagö, bi anib gau niñlö, mulu kal yabıl lugö, meg migan dap ranöm hagla,

* 19:23: 2Ko 1:8

“Ademis Epesas nïbö nïpe kub yabi! Ademis Epesas nïbö nïpe kub yabi!” a gïla.

²⁹ Anïg göl manö kub haglö arö nïñöl gi, nïbi bi daun kub anïbu magöñhalö apöm, Pol bi nïpe mïhau ud si:si li tïp gi dam manö hagep ka u ud arla. Pol bi nïpe anïb mïhau nïpe aip Masedonia Propins nïbö ap mïdailö. Hib kalpe mïhöñ u, Gaias aip Arisdakas aip. *

³⁰ Pol pen, nïbi bi ap magum göm, manö hageila an au arnam, a ga u pen nïbi bi Jisas nïp nïñ udla gau nïp wasö gïla.

³¹ Pen Esia Propins gapman bi kub rïmnap, Pol nïp bi nïñeb nïpe u me, nïp manö yuöm hagla, “Nïbi bi manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” gïla.

³² Pen nïbi bi iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabi! nöp hagla. Nïbi bi iru nöp kale manö it mïdöp nïñun hagabun u, a göm, nïñagla; halöwaö nöp hagla.

³³ Pen bi Juda rïmnap, bi hon Aleksada kalïp hag aij gïnab, a göm, nïp nïbi bi amgö ilö au yuöm, nïbi bi rïmnap manö adö rïmnap anïg anïg hagnïm, a göm, wiñ al hagaila pen nïpe manö hagnïg göm, kale manö hagagmim a göm, ñïmagö ud mïtïc gi ña.

³⁴ Aleksada ñïmagö ud mïtïc gi ñö nïñöl gi, nïbi bi gau nïñla, nïpe Juda nïbö bi ap, nïñöm maj mïgan dap ranöm, manö adö añi nöp wiñ kub al hagöm hagla, “Ademis Epesas nïbö nïpe kub yabi! Ademis Epesas nïbö nïpe kub yabi!” a

* **19:29:** Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

göm, manö adö añi anibu nöp seg wiñ milö padö yabił al hag mideila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö bi daun gapman wög göm, kali kliñ rikep bi kub kale u uraköm, kalip haga, “Agamij midaiim!” a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö niñöl gi, nipe haga, “Epesas niibi bi. Ram minöñ hon i, god kub Ademis kabö ana nipe kumi kabö lañ nibö ju aua u udun, ram gi li aij gun, sabe gipun u, bi an niñagöp, a gimim, manö hauł gabim?”

³⁶ Manö anibu, niibi bi gau magöñhalö hadö niñbal. Anib u, kale agamij midmim dui gagmim.

³⁷ Pen bi daubim miñhai i, god hon Ademis nip hag jumil, ram sabe gipun gau nan rimnap si udagpil u pen kalip aui daubim.

³⁸ Anib u, Demidrias aka bi nipe rimnap bi ap nip manö kub hagnig ginaböl u, bi kub manö ud asikep bi gau midpal gau amöm manö haglö, kale manö kub anibu niñaböl.

³⁹ Pen manö niñör rimnap midainim u, gapman bi manö ud asikep niñ mideinaböl amgö ilö kale au hagpe niñöl.

⁴⁰ Hon miñi aui ap magum gun, manö pig gabun u, manö il ap midö hagagabun. Gapman bi kub yabił ap, ‘Niñhön ginig ap magum gimim anig gabim,’ a gö, pen manö ap hagnun rö lagöp,” a ga.

⁴¹ Nipe anig hagöm, niibi bi gau kalip hag yuö, ke ke arla.

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen nıbi bı gau manö pi piğ hag mıd arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp wıñ alö, aueila, kale gası halö mıdöm Jisas nıp nıñ ud pıdönğ göl gi mıdeilan a göm, nıpe manö rımnap hag ñı aij göm, “Kale au mıdaiim,” a göm, kalıp arö göm Masedonia Propins ara.

² Amöm, anıb gau gi ajöl göm, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla anıb gau, kale gası halö mıdöm Jisas nıp nıñ ud pıdönğ göl gi mıdeilan a göm, nıpe manö rımnap hag ñı aij gi damöm, Akaia Propins amjaka.

³ Akaia amjaköm, rakın mıhau nıgan anıb gau mıdöm, ñıg magıb udem Siria Propins arnam a ga u pen nıpe manö ap nıña, Juda kai nıp al pak lınıg geila. Manö anıbu nıñöm me haga, “İ adö nöp ado gi Masedonia arın,” a ga.

⁴ Pen Pol nıpe aip ajeila bı gau me: Piras ñı nıpe Sopada daun kub Beria nıbö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika nıbö mıhau u; Gaias daun kub Debi nıbö u; Dijikas aip Diropimas aip Esia Propins nıbö mıhau u; Dimodi u.

⁵ Bı anıb gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, hanıp abad mıdeila.

⁶ Pen ñın kub Bred Yıs Halö Ñıñagep ñın u mıdno, ap arö nıñöl gi, ñıg magıb udun, ñın unbö mamıd u añ hanun, Droas amun, bı nöd arla gau aip am seg mıdun ñın unbö mudun jıñ anıb gau mıdano.

Pol ñı uma ap nıp gö, kauyan uraka

7-8 Wik añi ap Droas midaino anibu, wañignibö yañ ñin u, bred ud jö gi ñiñig gun, ram raul miñgan adö lañ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö niñöl gun, niñ midaino. Anig göl niñ midno midno, sibön gö, hapö miñtañ iru nöp lau ado au lañ lun, Pol manö hageia u niñ midaino.

9 Pen bi praj ap wido adö u asiköm, Pol manö hagaia u niñ mideia. Hib nipe u Yudikas. Nipe anig gi niñ mid midö, hon kal yabiñ auö me, amgö juju gi gi böñ nöp ram adö yabiñ lañ nibö gi dam miñnöñ au yañ paka. Anig gö, kale am au yañ ud niñla, böñ nöp hadö umöl mideia.

10 Pol nipe pen au yañ amöm, ñi anibu niñ nab nab li udöm, haga, “Gasñ iru niñagmim; nipe kamiñ midöp,” a ga.

11 Anig hagöm, kauyañ ram raul adö lañ amöm, bred riñnap ud jö göm, jim ñöl ñiñöm, Pol kauyañ manö hag midö midö, ram ru mailö la u ara.

12 Pen bi praj ap lug paköm uma u niñ kamiñ ram damöm miñ miñ yabiñ giñla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

13 Pol hanip haga, “Kale ñig magib udmim, daun kub Asos am midaimim; pen yad it adö apem, daun kub anibu ñig magib seg udun ram miñnöñ Midilini arun,” a ga. Anig hagö, hon ñig magib udun, Asos arno.

14 Asos amun, Pol niñ udun, ram miñnöñ Midilini arno.

15-16 Ruö Midilini arö gun, ram miñnöñ ñig rib gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram miñnöñ ñig rib gus ga airan Semos amjakun, Pol

nipe gasi ap niŋa, Epesas amun, hain nöp gi ajöl gun, Pedikos ñin u Jerusalem niŋagun rö löp, a gi gasi niŋa. Anib u me, hon Epesas lau hil gun, bön nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas niŋi bi kalip haga, “Yad böŋ nöp arabin,” a ga

17 Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, niŋi bi Jisas niŋ udla gau kalip abad midmidal bi gau kalip haga, “Yad midpin i auim,” a ga. *

18 Anig hagö, bi anib gau aueila, kalip haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip midem, mid damem, niñön niñön gimidin u niñbim.

19 Hib yad udnö adö araga. Bi Kub niŋ wög u ginö niñöl gi, Juda niŋi bi yip gi naij gun a gilö niñöl gi, miñön göl gi manö hag ñinö ara.

20 Kale niñbim, yad Jisas manö aij nipe ap arö gagnö, pen magum gipim ka gau abe, ram kale gau abe amem, niñön manö kalöp gi ñinab u magöŋhalö hañöwañö hag ñinö ara.

21 Kale Juda niŋi bi gau löm, Grik niŋi bi gau löm, manö klö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij gipim u, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, God hagöp manö u udmim, Bi Kub hon Jisas niŋ niñ udmim,’ a ginö.

22 “Pen miñi niñim! God Ana yip nagi rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yip niñön rö ginab u niñagpin.

* 20:17: Ap 18:21

23 Pen yad niŋbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana U† niŋpe yiŋ pör hagöp, ‘Ne Jerusalem arn-abön, nöŋ nag† l†lö, u†ham miŋdeinabön,’ a göp.
*

24 Pen u manö miŋdagöp. Yad ke nöŋ miŋd aij giŋnam, a gem, gas† u niŋagpin. Yiŋ paknaböl, a gem, piñ†ŋ gagpin, wasö. Bi Kub Jisas, wög yiŋ haga u nöŋ gas† niŋem, God han†ŋ mög niŋöm udöp manö aij u, hag ñöl gi† nöŋ miŋdeinabin. Yad gas† añ† an†bu nöŋ niŋem, amem, adan an†bu böŋ nöŋ arnabin. *

25 “Pen yad niŋbin, kale niŋbi bi† gau gai magöŋhalö, God niŋbi bi† udöm abad miŋdeinab manö an†bu hagnö niŋbim gau, yiŋ kauyan niŋagnabim, wasö.

26 Miñ† arn†g gem me, kalöp waiö hagabin, niŋbi bi† an an God manö aij u niŋ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö.

27 Yad God nan niŋhön niŋhön giŋniŋ gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöŋhalö yabi† kalöp hag ñ†bin.

28 Kale ke niŋ aij giŋmim, niŋbi bi† Ana U† niŋpe hagö abad miŋdpim gau abe niŋ aij giŋmim miŋdaimim. Bi† kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad miŋd aij giŋpal rö, kale u rö nöŋ, God niŋbi bi† niŋpe, hagape niŋpe ke rau adog uda niŋbi bi† an†b gau me, kal†p abad miŋd aij giŋmim midaimim. *

29 Yad niŋbin, yad arnö, kain hau† gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau riŋmnab hau ñ†ŋnaböl.

* **20:23:** Ap 9:16; 21:11 * **20:24:** Ap 21:13; 2Di 4:7 * **20:28:** 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4

*

³⁰ Pen nîbi bî aŋ kale au miðpal rîmnap u rō nöp, nîbi bî Jisas nîp nîŋ udpal gau kalîp tîp gî ud arno, kale hon aip arun, a gôm, kalîp manö piral hagnaböl.

³¹ Pen yad mî mîhau nîgaŋ, ram mînönŋ kale Epesas miðdem, siðö aŋ, sibön yaŋ, kalöp mög gö, mîtönŋ göl gem, kalöp magöŋhalö añî añî hag ñî aij gînö. Manö hag ñînö anîbu hauŋ gagemim; nîŋ aij gî miðdaimim. *

³² “Yad kalöp God ñîmagö adö u lem, manö aij nîpe u, nîpe nîbi bî mög nîŋöb manö aij anîbu adö u lem, arabin. God kalöp aip miðeinab. God manö aij nîpe u nîŋ uðeinabim u, nîpe gö, kale Jisas nîp nîŋ ud pîdönŋ gîmim nîbi bî nîpe ke miðdmim, nan aij aij nîbi bî nîpe ñînîg gab u udnabim.

³³ Yad kale aip miðdainö ñîn u, nîbi bî rîmnap mani gol, mani silpa, waŋîj nan kale gau asîb hagagnö. *

³⁴ Kale nîŋbim, ñîmagö yad u ke nöp wög gem, bî yad aip ajmiðdun gau aip nan magö ñîŋun waŋîj rau yîmun miðmiðdun. *

³⁵ Pen yad gîpin anîbu rō, kale u rō nöp gîmim, nîbi bî mög gep rō gau kalîp ud aij gîmim gî ñîmim. Bî Kub hon Jisas nîpe ke manö haga u nîŋ miðdaimim. Nîpe haga, ‘Bî rîmnap kalöp nan ñînaböl u, kalöp aij gînab; pen kale nîbi bî rîmnap kalîp nan ñînabim u, kalöp aij yabîŋ gînab,’ a ga,” a ga.

* **20:29:** Mad 7:15; Jon 10:12 * **20:31:** 1De 2:11 * **20:33:** 1Ko 9:11-12 * **20:34:** Ap 18:3; 1De 2:9

³⁶ Pol manö anıbu hag pis göm, Epesas nıbi bı Jisas nıñ udla gau kalıp abad mıdmıdal bı gau aip kugom yımöm, God nıp sabe ga.

³⁷ Pol sabe gö nıñöl gı, kale mıtöñ göm, nıp am ud wabi göm, mulu rö ñıñöm bom halula.

³⁸ Hainö mulu adıñ yad u nıñagnabim, a ga, manö u nöp nıñöm, kale mög yabıl nıñöm, mıtöñ gıla. Anıg göl göm, Pol nıp an an lı dam ñıg magıb mıgan u yula.

21

Pol ñıg magıb udöm Jerusalem arnıg ara

¹ Pen hon Epesas nıbi bı gau kalıp, au mıdaiim, a gun, ñıg magıb udun, hadno. Yıgön u ap aij gö, yıjıg göl nöp am am, ram mıtñöñ ñıg rıb gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram mıtñöñ ñıg rıb gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno.

² Daun kub Padara amun nıñno, ñıg magıb ap ram mıtñöñ Pönisia arnıg geia. Anıb u, hon ñıg magıb anıbu udun hadno.

³ Am am, ram mıtñöñ ñıg rıb gus ga airan Saıpras ñımagö sıdagö lau adö mıdö nıñöl gı, am am, ram mıtñöñ Siria söl apun me, nan kago gau ud yunıg am daun kub Daia pıdöñ gıno.

⁴ Daia am pıdöñ gun, am nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp uıñai nıñun, kalıp aip wik añı ap mıdaino. Pen God Ana nıpe kalıp gası ñö, kale Pol nıp hagla, “Jerusalem arnıg gabön u, aragmön,” a gıla. *

* 21:4: Ap 20:23

⁵ Pen arnig gino magö u, nibi bi Jisas nip niñ udla anib gau, nibi bi, ñi pai kale gau magöñhalö hanip dam daun kub anib höñ adö ñig goł au amun, kalip aip kugom yimun, God nip sabe gino.

⁶ Pen hon, “Kale au midaiim,” a gino, kale pen, “Kale gau arim,” a gilö, hon am ñig magib u raul migan u arno niñöl gi, kale ado gi ram kale arla.

Agabas, Pol nip anig anig ginaböl, a ga

⁷ Pen hon ñig magib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais pidöñ gino. Pidöñ gun, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip, “Kale midpim?” a gun, ñin bad ap kalip aip an anib au midaino.

⁸ Ruö u kalip arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. Nipe Jisas manö aij hag ñi ajep bi ap. Nipe me, nöd Jerusalem midöm, bi unbö kagoł jin u aip nan magö nime limidöp. *

⁹ Pen bi Pilip anibu, pai nipe mihau mihau, Jisas manö aij u hag ñimidäl. Pai anib gau kale bi udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip midaino ñin an anib au, bi God manö hagep Agabas ram minöñ Judia nibö aua. *

¹¹ Agabas apöm, Pol dip nagı nipe u udöm, ñimagö ma nipe ke nagı löm haga, “Ana Uł hagöp, ‘Bi dip nagı nap nibö anibi, Juda kai Jerusalem au nip nagı löm, dam Juda nibi bi wasö gau kalip ñinaböl,’ a göp,” a ga. *

¹² Hon magöñhalö manö anibu niñun, Pol nip neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a gino.

* 21:8: Ap 6:5; 8:40 * 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33

13 Hagaino, Pol pen pe haga, “Yip nihön ginig mög gö mitöñ gipe, midmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘B+ Kub yad Jisas,’ a ginabin. Kale manö u niñlö, mulu lugö, yip nag+ linig geinaböl aka böñ nöp al pak linig geinaböl u, piñiñ gagnabin. Hañöwatö am hagnabin,” a ga.
*

14 Pen hon Pol nip anig gi hag wasö niñun, arö gun, hagno, “B+ Kub nipe ke niñöb rö ginab,” a gino.

Jerusalem niñi bi Pol nip hag jula

15 Pen hon anig göl Sisaria midun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gi j+n gi lun, hadno.

16 Niñi bi Jisas nip niñ udla Sisaria niñö r+mnap aip Jerusalem arno. Kale hanip dam Neson ram u lölö, aip hanno. Bi Neson anibu Saipras niñö. Nipe Jisas nip nöd nöp niñ uda.

17 Jerusalem amjakno, niñi bi Jisas nip niñ udla gau magöñhalö hanip niñlö aij ga.

18 Rol Pol hon aip Jems nip manö hagnig arno. Jerusalem niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau magöñhalö ap magum göm mideila.

19 Pen hon amjakun, Pol kalip, “Kale midpim?” a göm, God nip abad midö niñöl gi, ram minön gau gau ajöm, Juda niñi bi wasö gau nan nihön nihön ga u magöñhalö, bi anib gau kalip aiud anibu haga. *

20 Pol anig göl aiud anibu hageia niñöm, God nip aij a göm, Pol nip hagla, “Mam. Ne niñban, Juda niñi bi iru niñbanö Jisas nip niñ udpal u pen

* 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12

klö yabił göm haggal, ‘Hon Juda nıbi bı mıdpun. Anıb u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gıpal. *

²¹ Pen Juda nıbi bı gau rımnap Jerusalem i apöm haggal, ‘Pol nıpe, Mosıs hadame nöp lo manö kalı kliñ rıka u arö göm, hon Juda kai gıpun adö u arö göm, Juda nıbi bı ju am Juda nıbi bı wasö ram mınöñ añ gau mıdpal kalıp hagöp, “Ñı kale gau hañ rıb gı dö gagmim, Juda kai gıpal rö gagmim,” a göp,’ a gıpal.

²² Ne uri Jerusalem i auban, manö anıbu gau gau arö niñnaböl. Anıb u, hon aige gun a gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno.

²³ Manö hag amıl apıl gun, manö adö añı hag lino u uri nöp hageinabun, ne niñmön, hain gımön. Bı hon i bı mıhau mıhau, manö klö niñö niñö God nıp hagabun, a gıpal.

²⁴ Anıg gıpal rö, God nıp nan pak sabe gı ñınıg gaböl. Anıb u, ne am ñın rımnap kalıp aip mıdmön, nan niñhön niñhön göm God amgö ilö uł mıdeinaböl u, gı aij gımön, nan God nıp sabe gı ñınaböl gau ne rau ñımön, kalıp gı ñımön me, hainö nabıc umagö kale u rıknaböl. Anıg geinabön u me, nıbi bı gau magöñhalö niñnaböl, nöp manö hagla anıbu pıral nöp hagla. Kale niñnaböl, ne Juda nıbö u me, hon Juda kai gımdun rö nöp gımidan. *

²⁵ Pen Juda nıbi bı wasö Jisas nıp niñ udla gau kalıp köp kalı kliñ rık ñun hagno, ‘Nıbi bı rımnap nan yıharıñ pıral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale ñıñagmim. Wal kaj nan gau hagape ñıñagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gılö

* 21:20: Ap 15:1,5 * 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18

umainim u, ñiηagmim. Nibi si bi si gagmim, a gun, köp kalı kliš rıkpun,” a gıla. *

²⁶ Anıg hageila, Pol manö kalıp u udöm, ruö bi mihau mihau nan sabe gi ñinıg gıla bi anıb gau aip, kale nan nihön nihön göm God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bi abad mıdeila gau kalıp haga, “Hon ñin unbö kagoı jıη u mıdun, ñin mudun jıη u God nıp nan rımnap ke ke dapun, nıp sabe gi ñinabun,” a ga. *

Juda nibi bi Pol nıp ud sisi lıla

²⁷ Pol anıg hagöm, kale nan nihön nihön göm, God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi damöm, mudun jıη ñin u söl gö nıηöl gi, Juda nibi bi Esia Propins mıdöm aula rımnap nıηla, Pol God sabe gep ram raul u mıdeia. Nıpe mıdeia au nıηöm, nibi bi mıdeila gau manö haglö, kale kal juöm Pol nıp ud sisi lıla.

²⁸ Pol nıp ud sisi löm, wıñ kub alöm hagla, “Nibi bi Isrel gai. Bi anıbi nıpe ram mınöη ke gau gau magöηhalö ajöm, nibi bi gau kalıp manö pıral hagöm, hon Isrel nibi bi abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö anıbu nöp, uri nıpe Juda nibi bi wasö gau God sabe gep ram raul mıgan au aragep gau, kalıp haıöwalö uı gi dauub. Anıb u, nıpe ram uı anıbi gi naj göp,” a gıla.

²⁹ Kale manö hagla anıbu, gası kale ke nöp nıηöm pıral hagla. Pol yıharıη Dıropimas aip God sabe gep ram söl gau ajailö nıηöl göm, gası kale ke

* 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20

ninjom hagla, “Pol bi ne Diropimas Epesas nibö u aip God sabe gep ram raul migan u arbil,” a gila.
*

³⁰ Pen kale anig haglö, manö anibu nibi bi gau magonhalö ninjom, ke nibö ke nibö apöm Pol nip ud tip gi dam God sabe gep ram hon yan yulo ninjol gi, adin ajon gi nila.

³¹⁻³² Nibi bi iru yabil manö hau kub hagöl göm, kal ju Pol nip bon nöp al pak linig geila. Pen geila manö anibu Rom ami bi kub yabil mideia au arö, nipe ami bi abad midmidal bi kub nipe rimnap udöm, ami bi rimnap udöm, lel am nibi bi magum gi mideila au amjakla ninjom Pol nip pak ado malo geila u arö gila.

³³ Ami bi kub anibu apöm, Pol nip ud sisi löm, bi nipe gau kalip haga, “Kale nip sen mihöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gila. Pen nipe bi nöd mideila gau kalip hag nina, “Nipe nan nihon gajip nip anig gabim?” ö ga.

³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pig kub yabil gila. Anig gilö, ami bi kub u manö il ap ninagöm, bi nipe gau kalip haga, “Nip dam ram kub pidon kale ud arim,” a ga.

³⁵ Hagö, ami bi kale Pol nip dam ajon il got au amjaklö ninjol göm, nibi bi iru yabil nöp se göl amöl göm Pol nip stiköm, ud pakun, a göm, pen pen gi yueila ninjom bi ami bi rimnap Pol nip ud ka göm, ram raul kale ud arla.

³⁶ Pen nibi bi gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “Nip bon nöp al pak lim!” a gila. *

* 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18

³⁷ Pen ami bi gau Pol niþ dam ram raul miþan yaþ arniþ giþlö niþjöl gi, Pol ami bi kub yabiþ u niþ haga, “Manö yad nöþ ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bi kub yabiþ u haga, “Yad niþbin ne Grik manö niþban.

³⁸ Yad gasi niþbin e, ne me, bi au Ijip niþbö bi pen pen giþal po dausan (4,000) nöþ udöm, dam ram miþnöþ kabö nöþ miþdöp aþ gau pi göl miþdeila, bi u nöþ, a gi niþbin. Pen ne Grik manö niþban u me, ne bi aniþbu wasö,” ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bi Juda ap. Yiþ yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib miþdöp. Pen yiþ yau, a giþmön, yad niþbi bi gai i kalip manö ap hag niþnam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami bi kub u yau, a gö, Pol kabö ubiþ ran arep adö u abö gi miþdöm, niþn miþic gö, niþbi bi gau manö arö giþlö niþjöl gi, Juda niþbi bi hagmiþdal manö u löm, kalip manö haga.

22

¹ Pol niþe Juda niþbi bi hagmiþdal manö u löm, haga, “Bapi mam bi. Manö kalöp hagniþ gabin u niþ miþdaiim,” a ga.

² Aniþ hageia, niþe Juda niþbi bi hagmiþdal manö yöþ haga rö niþjöm, manö manö gagöm, agamiþ yabiþ nöþ miþdeila.

³ Kale agamiþ miþdlö niþjöl gi, Pol kalip haga, “Yad Juda niþbö u pen yiþ yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag niþeb bi Gameliel aip miþdem, kub giþnö u me, aþis bac bi lo manö niþhön niþhön hagla u

* **21:38:** Ap 5:36-37

magõhhalö yip hag ñö, niñbin. Anib u, kale God nip ud aij gun, a gimim, kliš aij nöp gipim rö, yad u rö nöp gimidin. *

⁴ Nibi bi Jisas Adan anibu arla gau kalip gi naj yabit gimidin. Kalip al pak lin, a gem, nibe abe bi abe kalip hatöwätö nagit lem, dam nagit limidin. Pen rimnap git naj git dam pak linö, böñ nöp ummidal. *

⁵ Gimidin anibu, God nip nan sabe gep bi kub yabit u abe, bi manö ud asikep Kansol midpal bi kub gau abe, kalip hag niñbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; niñö hagöp, a ginaböl. Nin ap yad Damaskas arnit gainö, bi kub anib gau yip köp rimnap nimam bi kale Damaskas mideila gau kalit kliš rit ñila. Köp anibu kalit kliš ritöm hagla, 'Pol nip abad midaimim. Damaskas nibe bi Jisas nip niñ udpal gau kalip nagit löm, dam Jerusalem i daunim,' a gila. Yad köp anibu udem, kalip nagit lit Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas nip niñ uda, aiud u haga

⁶ "Pen yad köp anib gau udem, bi rimnap aip am am sidö an aulik magö u, Damaskas sösöl gino niñöl git, adit mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan nitö ap lugöm yip niña.

⁷ Anit gö, yad ap lug minöñ yan paknö niñöl göm, manö ap yip haga, 'Sol, Sol, yip nitön ginit gitmön por git naj gabön?' ö ga.

⁸ "Hageia, yad hagnö, 'Bi Kub! Ne ban?' ö gino.

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

“Hagainö, haga, ‘Yad bî Jisas Nasared nîbö; yîp pör gî najî gabön u nöp hagabin,’ a ga.

⁹ Bî yad aip araino gau, mailö kub u nîηla u pen manö magö yîp haga u apdi nîηagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘Bî Kub. Nîhön gînam?’ ö gînö.

“Hagainö, yîp haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, bî ap apöm, nîhön nîhön gînabön u nöp hagnab,’ a ga.

¹¹ Mailö anîbu mailö kub yabîl göm, amgö yîp u böη nöp we ga. Anîg gö, bî yad aip araino gau, yîp nîmagö kîd u udöm, u† gî Damaskas arno.

¹² “Pen daun kub anîbu bî ap mîdeia. Hib nîpe u Ananaias. Nîpe lo hon u nîη aij göm, hagöp hagöp rö nöp gîmîdöp. Bî anîbu nöp, Juda nîbi bî Damaskas mîdeila gau magöηhalö hagla, ‘U bî aij yabîl,’ a gîla.

¹³ Pen nîpe yad mîdainö söl au apöm yîp haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyan nîl nöh,’ a ga. Anîg hagö nîηöl gî, adîη amgö yad we ga u böη nöp kamîη lö, nîl nîηem nîp nîηnö.

¹⁴ “Anîg gö, Ananaias yîp haga, ‘God apîs bac bî hon sabe gîmîdal God u nöp, nöp uda. Udöm, nîpe nan nîhön nîhön gînîg gabin a gînab u nöp yamö nîηnabön. Nîpe gasî nîηöb, ne Bî Kamîη Aij nîpe u waiö nîηmön, manö maj mîgan nîpe ke hagainîm manö u ne ke waiö nîηnabön.

¹⁵ God wög gî nîeb bî mîdmön, nöp nîhön nîhön gajîp amgö nîηban u, manö nîhön nîhön hagajîp apdi nîηban u, nîbi bî gau magöηhalö kalîp hag nînabön.

16 Anib u, abad midagaimön. Urakmön, God nip sabe gimön, ñig pakeinabön, nipe nan si nan naj gipan gac u hik gi ke yunab,' a ga.

“Juda nibi bi wasö gau kalip manö aij yad u hag ñimön,” a ga

17 “Anig hagö, haga rö nöp ginö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God nip sabe gi midem, naböj niñnö.

18 Naböj niñem, yad Bi Kub niñnö niñöl göm, nipe yip haga, ‘Yiñid Jerusalem arö gimön, ram miñöj ke gau armön. Nibi bi gai i manö aij yad hageinabön u niñagnaböl,’ a ga. *

19 “Anig hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub. Kale ke yip niñbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, nibi bi nöp niñ udla gau kalip nagit lem, miñu magö nöp pakmidin. *

20 Pen ñin ap bi manö aij ne hagep Sidipen nip kabö ju pak lilö niñöl gem, yad bi nip pak leila gau walij kale ud ju lila gau abad midem, paj hagnö,’ a ginö. *

21 “Anig hagainö, Bi Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda nibi bi wasö milö gau midpal gau arnabön,’ a ga,” a ga. *

Ami bi kub u Pol nip abad mideia

22 Juda nibi bi Pol manö hageia u niñ mid damöm, Juda nibi bi wasö manö u nöp hagajip u niñöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabit hagöm hagla, “Nip ud al pak lim! Bi unbö rö kamij midagnim,” a gila.

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1

* 22:21: Ap 9:15

23 Manö kub anig hagöl gi, waij kale rimnap ud ju löm, haipit gau ihu udlö, ihu udlö, haipit ap rana.

24 Anig geila, ami bi kub yabit u, bi nipe rimnap kalip haga, “Nip dam ram raul migan dammim, pakaimim, nibi bi gai i nihön ginig nip manö kub hagaböl it u kalöp hag ñinim,” a ga.

25 Anig hagö, nip paknig damöm, nagit adik lila. Pen Pol nipe ami bi kub sölanib au urak mideia u nip haga, “Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Bi Rom nibö kabö göl gau yiharinj pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asiköm, ginaböl,” a ga. *

26 Pol anig hagö, ami bi kub anibu am bi kub yabit u nip haga, “Ne nihön ginig gabön? Bi anibu nipe bi Rom nibö rö,” a ga.

27 Anig hageia, ami bi kub yabit u apöm, Pol nip haga, “Ne ninjö bi Rom nibö rö aka? Yip hagö, ninjin,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Ninjö, yad bi Rom nibö rö,” a ga.

28 Hageia, ami bi kub yabit u haga, “Yad mani kub yabit u yuem me, Rom bi midpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yip Rom nibö rö yag daula u me, yad bi Rom nibö rö midpin,” a ga.

29 Pol anig hageia, bi nip nagit lila gau pininj gila. Ami bi kub yabit u, “Bi i Rom nibö rö u pen nip nagit labin,” a göm, u rö nöp pininj ga. *

30 Ruö pen ami bi kub yabit u, Juda kai Pol nip manö nihön hagaböl u ninj aij gin, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau

* 22:25: Ap 16:37 * 22:29: Ap 16:38

magöñhalö abe, auim a gö, ap magum gïlö niñöl gi, Pol niþ am hubik gi dapöm, mideila an au la.

23

Pol Juda Kansol kub bi gau kalip manö haga

¹ Pol niþe Juda Kansol kub bi anib gau kalip niñ ij halö löm haga, “Mam bi. Yad God hagöp rö pör gipin u me, gasi mlö niñöl gem midagpin,” a ga.

² Pol anig hageia, Ananias, bi God niþ nan sabe gep bi kub yabit u, bi söl au mideila gau kalip haga, “Maj hañ niþ pakmim,” a ga. *

³ Anig hageia, Pol Ananias niþ haga, “Ne mulu sigi lauöl midpan. Nibi bi gau nöþ niñlö, bi aij rö midpan u pen gasi magö ne niñban u naij yabit göp. Anig hagpan anibu, God nöþ pen pe paknab. Hon Juda gipun rö niñmön, yip manö kub hagpan u pen Juda gipun adö u arö gïmön, ‘Niþ hañöwañö pakim,’ a gipan,” a ga. *

⁴ Pol anig hageia, bi söl au mideila anib gau hagla, “God niþ nan sabe gep bi kub yabit u niþ hag juabön aka?” gila.

⁵ Hageila, Pol pen pe haga, “Mam bi. Niþe God niþ nan sabe gep bi kub yabit hagöp a gem niñagpin. God Manö u kali kññ riköm hagla, ‘Bi kub kale gau kalip hag juagmim, wasö,’ gila,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol niþe niña, bi Kansol kub mideila anib gau rimnap Sadyusi nibi bi niñla rö niñla, rimnap Perisi nibi bi niñla rö niñla. Bi Sadyusi gau gasi kale u niñöm hagmidal, “Ejol gau

* 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28

m+dagpal. Ana m+dagöp. N+bi b+ gau umöm, böñ nöp umöm, urakagnaböl,” a g+m+idal. Pen b+ Perisi gau unbö gas+ niñagm+idal. Gas+ kale u niñöm hagn+idal, “Ejol gau m+idpal. Ana m+idöp. N+bi b+ gau umöm, böñ nöp umöm wasö, urakn-aböl,” a g+m+idal. Pol n+pe yam ke ke m+deila an+bu niñöm, manö kub hagöm, haga, “Mam b+. Bac b+ yad gau magörñhalö Perisi n+bö; yad u rö nöp Perisi n+bö nöp. Yad n+bi b+ umöm uraknaböl manö hagnö u me, y+ip pen manö kub hagaböl,” a ga. An+g hageia, b+ Sadyusi Kansol kub gau as+k ke ke löm, b+ Perisi Kansol kub gau as+k ke ke löm, manö pen pen hagla. *

⁹ Manö pen pen hagöm, manö blaöl göm, manö hauñ g+la. Hageila, Perisi kai b+ lo hag ñeb b+ kale r+mnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, “B+ i nan naj ap göp, a gun, hagagabun. N+pe Damaskas areia ñ+n u, ana ap aka ejol ap n+ip hagö niñä rö löp; hon niñagpun,” a g+la.

¹⁰ An+g hagöm, pen pen hag ud areila niñöm, ami b+ kub yab+ñ u niñöm, m+idö m+idö an+g hag damöm Pol n+ip ud g+ dö g+ ad+ñ ad+ñ löl rö löp, a göm, ami b+ n+pe gau kal+ip hagö, Pol n+ip uñ g+ dam ram kub raul kale dap l+la.

¹¹ Pen ñ+n an+bu s+ib an yañ B+ Kub apöm Pol m+deia söl au urak m+idöm haga, “Gas+ halö m+idaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön,” a ga. *

Pol n+ip al pak l+ñabun, a g+la

* 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23

12-13 Ruö pen Juda bi ñinjuöl mihöp rö ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Hon Pol níp böñ nöp al pak línabun. Níp al pak lagpun magö i, nan ñinagun, ñig ñinagnabun!” a gila.

14 Anig hagöm, am God níp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalíp hagla, “Hon manö klö manö niñö niñö God níp hagpun. Nan magö ñinagnabun; Pol níp böñ nöp al pak lun me, hainö nan ñinabun.

15 Anib u, kale abe Juda Kansol kub bi gau abe, Rom ami bi kub yabıl u níp manö yumim, piral hagemim, ‘Pol níp uł gi i daube, níp manö rímnap halö hag niñ aij gun!’ a gímim. Kale piral anig hageinabim, hon ulin lı midun, i auö niñöl gun, níp böñ nöp al pak línabun,” a gila. *

16 Pen Pol pi yin nipe u, Pol níp paknig gila manö anibu niñöm, nibap Pol níp dam lila ram u amöm, níp hag ña.

17 Hag ñö, Pol niñöm, ami bi kalíp abad mideia bi ap wiñ alö, aueia, níp haga, “Bi praj i manö nipe ap midöp. Níp uł gi ami bi kub yabıl midöp u arö, manö anibu hagan,” a ga.

18 Pol hagö, ami bi anibu pi yin nipe anibu níp uł gi ami bi kub yabıl mideia u ammil, haga, “Bi nagıman Pol u hagöp, ‘Bi praj i manö ap midöp niñöm níp uł gi dam ami bi kub yabıl midöp u arö, manö anibu hagan,’ a gajıp, níp uł gi dauabin i,” a ga.

19 Anig hagö, ami bi kub yabıl u, nıbi bi rímnap niñaböl, a göm, ñi anibu níp ñimagö kíd u

* 23:15: Ap 25:3

udöm, uł gi ke ke goł gau amöm, haga, “Yip manö hagnig gabön u hag,” a ga.

²⁰ Hageia, ñi praj anibu haga, “Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol nip dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rimnap halö hag niŋ aij gun,’ a ginaböl.

²¹ Anib u, manö kale hagaiöl u niŋagmön, wasö. Bi kale ñinjuöl mihöp rö Pol nip al pak lun nöp me, kauyaŋ nan magö ñinun ñig ñinun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u niŋun, anig gun, a göm, abad midpal,” a ga.

²² Ñi praj anig hageia, ami bi kub yabił u niŋöm, nip hag yuöl gi haga, “Ni bi bi rimnap kalip niŋmön, ‘Ami bi kub yabił u nip anig anig gi hagem auabin,’ a gimön, hagagmön, wasö yabił,” a göm kabö la.

Pol gapman bi kub Piliks mideia ara

²³ Ami bi kub yabił u anig hagöm, ami bi abad middep nipe mi hau kalip wiñ alö, aulö, haga, “Ami bi gau ñinjuöl unbö siduŋ laŋ (200) udmil, ami bi kaj hos adö asik göl pen pen gipal gau ñinjuöl mi hau niŋaŋ ado gi da unbö siduŋ laŋ (70) udmil, ami bi wim gasał pen pen gipal gau ñinjuöl unbö siduŋ laŋ (200) udmil, miñi sib aŋ yaŋ nöp Sisaria armil.

²⁴ Pol nip kaj hos rimnap halö ñimön, nip uł gi dam aij gimil, gapman bi kub Piliks midöp u yumil, aumil,” a ga.

²⁵ Anig hagöm, nipe bi kub Piliks nip köp ap kalı kliñ rıka:

²⁶ Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kalı kliñ rıkabin.

Ne midpan?

²⁷ Bi nöp yuabin i, Juda nibi bi n+p ud sisi löm, pak linig geila, pen yad niñnö nipe bi Rom niñbö rö u niñem me, ami bi yad rimnap aip am n+p ut gi daunö. *

²⁸ Dapem, n+p al pak linig gila manö if anibu niñnam, a gem, n+p dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niñnö, *

²⁹ Juda nibi bi kale gipal rö lo manö adö rimnap nöp mideia. Pen nipe nan rimnap gö, n+p böñ nöp al pak lep aka nag+ lep manö if ap midageia.

³⁰ Pen manö ap hagla, 'Bi anibu n+p uliñin lun, alnabun,' a gila niñem, ne midpan u yuabin. Bi n+p manö hagal anib gau rimnap hag yunö, amöm, nöp manö if anibu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

³¹ Ami bi kub yabi+ u anig hagöm, köp anibu gi ñö, ami bi gau Pol n+p sibön yañ nöp ut gi damöm, daun kub Adipadris amjakla.

³² Ruö ami bi if ajmidal gau magöñhalö ado gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen gimidal gau nöp Pol n+p dam daun kub Sisaria arla.

³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram m+nöñ anibu abad midmidöp u n+p köp anibu ñöm, Pol ñimagö adö nipe u lila.

³⁴ Gapna nipe köp anibu amgö li niñöm, Pol n+p haga, "Ram m+nöñ ne gai niñbö?" ö ga. Hageia, Pol haga, "Yad Silisia Propins niñbö," a ga.

* **23:27:** Ap 21:30-33; 22:25-27 * **23:28:** Ap 22:30 * **23:30:** Ap 24:5-8

35 Pol Silisia Propins n̄ibö b̄i m̄ideia manö u n̄iṅöm, b̄i kub n̄ip haga, “B̄i nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. An̄ig hagöm, b̄i n̄ipe r̄imnap kal̄ip haga, “N̄ip dam Herod ram kub ḡi la u l̄imim, abad m̄id aij ḡimim,” a ga.

24

Juda b̄i kub gau Pol n̄ip manö kub hagla

¹ Pol n̄ip dam Herod ram ḡi la u l̄ilö, ñ̄+n unbö ȳigwo m̄ilö u m̄ideia. Ruö mam̄id ñ̄+n u, God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yab̄i Ananias, daun kub Sisaria u arn̄ig, b̄i manö ud as̄ikep r̄imnap uṯ ḡi, b̄i manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman b̄i kub Gapna Piliks u n̄ip, Pol an̄ig göl an̄ig göl ga u manö kub hagn̄ig gabun, a ḡila.

² Pol ram raul u daulö n̄iṅöl ḡi, b̄i manö hagep Dedalas Gapna Piliks n̄ip haga, “Ne me m̄ilö padö han̄ip abad m̄idajan, pen pen gun ḡi gagun, m̄id aij ḡipun. Ne gasi n̄iṅ aij ḡimön gajan u me, ram m̄inöṅ hon i nan aij nan hain n̄ibö waiö löp u, hon m̄id aij ḡipun.

³ Ram m̄inöṅ hon i r̄igon̄ r̄igon̄ gau magöṅhalö pör nöp ḡi aij gabön an̄ibu n̄iṅun hon nöp aij yab̄i a gabun.

⁴ Pen nöp manö m̄ilö kub hagagnabin. Manö uṯep magö ap hagn̄ig gabin u, r̄im̄id pak n̄iṅmön.

⁵ “B̄i aui m̄idöp i, hon n̄iṅbun n̄ipe pör nöp ḡi naj göp. N̄ibi b̄i gau kal̄ip manö piral hagö, kale manö piral an̄ibu n̄iṅ udöm, n̄ipe ḡi naj göp rö an̄ig unbö rö nöp ḡi naj ḡipal. Ram m̄inöṅ ke

gau gau magöñhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalip ud asik ke ke lö niñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gipal. Nibi bi Jisas bi Nasared nibö u nip niñ udpal gau, bi kub kale ap me anibu. *

⁶⁻⁷ Nipe God sabe gep ram gi naj ginig geia, hon niñun nip ud sisi lun nan hanip gi naj ga anibu lo hon ke manö kub hagnig gaino, ami bi kub yabit Lisias kal ju apöm, *

⁸ nip damöm haga, 'Bi u nip manö kub hagnig gipal gau, bi kub Piliks midöp au amöm, manö kub hagöl,' a ga. Anig hagö me, hon miñi aubun. Manö anibu Pol nip hag niñaimön, nipe ke, nip manö kub hagnun manö it u hagö, niñnabön," a ga.

⁹ Dedalas anig hagaiö, bi Juda ap mideila gau, manö nipe haga adö u nöp hagöm, hagla, "Niñö yabit hagöp," a gila.

Pol gapna Piliks nip manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nipe niñmagö dap ranöl göm, Pol nip, manö hag, a gö, Pol haga, "Ne mi iru nöp ram miñöñ i abad midmön, niñ aij gimön, manö ud asik aij gipan rö, yijig göl nöp hagnabön. Anib u niñem yip aij gö niñöl gem nöp manö hagabin.

¹¹ Ne bi gau kalip hag niñaimön, hagnaböl niñ unbö migang lan araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe ginabin, a gem, arnö.

¹² Yad nibi bi rimnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem an u, hibur naj gep rö manö rimnap hagagnö, wasö.

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30

13 Yiþ mĩni manö kub hagaböl u, ne niŋnabön manö iŋ ap miðageinab, wasö.

14 Pen nöþ manö ap waiö hagnig gabin. Yiþ hagat, 'Pol hon Juda giþun u rö riþnap gagöp; niþe þir alöm, Adan giþön niþö u arab,' a giþal. Yiþ Adan giþön niþö aþab, a giþal u, niþö hagþal. Yad Adan giþön niþö aþem, þac þi þabe giþiðal God añi añibu nöþ þabe giþiðin. Moþiþ Lo manö kalþ kliþ riþka u aþe, þi God manö hageþ gau manö kalþ kliþ riþkla u aþe, magöŋhalö niþ udöl gi miðþin.

15 Þi Juda aui miðþal, niþi þi aij gau aþe, niþi þi naiþ gau aþe, magöŋhalö umöm uraknaböl, a göm niþþal rö u, yad u rö nöþ niþþin. *

16 God aip am miðeinabin, a gem, yad haŋwaŋö gagin, wasö. God niþöm aka niþi þi gau niþöm, Pol kabö rö gagöp, a giþnaböl u niþem, þör niþ aij gem, mið aij giþin.

17 "Pen yad mi riþnap Jerusalem aragnö. Pen niþi þi yad nan miðagöp gau kalþ mani riþnap ñem, God niþ nan þabe gi þiþ, a gem, Jerusalem arnö.

18 Jerusalem amem, hon Juda þi God amgö ilö mið aij gun, a gun, niþön niþön giþiðun u, giþö. Anig gi þiþ gem, God niþ nan þabe gi þiþ, a gem, God þabe gep ram u am miðainö. Anig göl gi miðainö u, þi aui kale apöm yiþ niþla. Pen niþi þi iru nöþ yad aip ap miðageila. Pen pen hageþ manö riþnap hagagnö. *

19 Pen Juda niþi þi Esia Propins niþö gau Jerusalem apöm, God þabe gep ram au miðeila.

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:12-28

Manö kale mīdaiböp u, kale aui apöm, manö anību hagblap.

²⁰ Auagpal u, bī Juda Kansol kub gai i yīp Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij gīnō manö il nīηla u haglö, ne nōη!

²¹ Pen yīp manö kub hagla ñīn u, yad manö añī ap nöp hagnö. Meg mīgan dap ranem hagnö, ‘Yad nībi bī umöm uraknaböl, a gem, gasī u nöp nīηbin u me, yīp manö kub hagabim i, a gīnō,’ a ga. *

²² Pol anīg hagö nīηöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gīmīdal manö u nīη aij ga u me, Juda bī gau manö hageila u udagöm, haga, ‘Hainö ami bī kub yabīl u Lisias auö, manö nīpe u nīηem, manö anību hagnabin,’ a ga. *

²³ Anīg hagöm, bī nagīman kai kalīp abad mīdeia u nīp haga, ‘Pol nīp abad mīd aij gīmön; nīp bōη nöp nagī pīdōη lagmön. Nīpe nan rīmnap mīdagainīm, nībi bī nīpe gau kalīp hag nīηö, nīp ñöl,’ a ga.

Pol mī mīhöp nagī mīdeia

²⁴ Ñīn pro bad ap arö, ñīn ap Piliks nībin nīpe Drusila aip aulö. Nībi Drusila anību nīpe Juda nībö nībi. Pen kale ber apil, nugmul nīpe Pol nīp wīñ alö, apöm, Krai Jisas nīp aigöl göm nīη udpal manö u hagö, Piliks nīη mīdeia.

²⁵ Pol nīpe manö hag damöl gī, hon aigöl gun gī aij gīnabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasī mīdmagö hon gasī göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanīp manö kub hagnab manö u abe Piliks nīp haga. Pen Pol anīg hagö, Gapna

* 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26

Piliks manö anibu niñöm, piñiñ göm, Pol nıp haga, “Ne miñi am midaimön. Hainö yad ñin ap nöp wiñ alnö, aumön,” a ga.

²⁶ Pen gapman bi kub anibu, gasi nıpe ke gau nöp niña, “Yad Pol nıp pör pör wiñ alnabin u, nıpe pen gasi niñnab, ‘Yad bi i nıp agamij mani rımnab ñinö, hagö, arnam,’ a göm, yıp mani rımnab ñinab,” a gi gasi u niña. Pen gasi anibu nöp niñ midöm, Pol nıp dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagni dil.

²⁷ Mi miñöp pis ga niñöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö nıp udöm, ram minöñ anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yıp bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nagi mideia u hubikaga.

25

Pesdas Pol nıp manö kub niña

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, ñin miñhau niñgan nöp midöm, Jerusalem ara.

²⁻³ Pesdas Jerusalem arö niñöl göm, God nıp nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rımnab abe nıp am niñöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu nıp hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol nıp adan an au uñin lun, al pak linabun, a göm, hagla, “Hanıp mög niñmön, bi ne rımnab hagaimön, Pol nıp yinid ut gi Jerusalem dauöl,” a gila. *

⁴ Anig hageila, Pesdas haga, “Pol nagi midöp Sisaria. Anib u, yad Sisaria arnig gabin rö,

* **25:2-3:** Ap 23:15; 24:1

⁵ nɪp manö rɪmnap mɪdainɪm, bɪ kub kale rɪmnap hagpe, yad aɪp Sisaria amöm, nɪp manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas anɪg hagöm, ñɪn raleb jɪɲ aka sɪduɲ laɲ halö Jerusalem mɪdöm, ado gɪ Sisaria ara. Ruö, Pesdas nɪpe manö kub hagep ram raul mɪgan u amöm, Pol nɪp dauim, a ga.

⁷ Pol nɪp daueila, Juda bɪ Jerusalem nɪbö aula gau apöm nɪp bɪnɪg gɪgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anɪb gau manö ɪl mɪdö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nɪbi bɪ lo manö kale u rɪb rɪkagɪn; yad God sabe gep ram u nan naj ap gagɪn; yad Rom Empra Sisa nɪp manö naj ap hagagɪn,” a ga.

⁹ Hageia, bɪ kub Pesdas, Juda nɪbi bɪ gau yɪp bɪ aɪj a gɪnaböl u aɪj, a göm, Pol nɪp hag nɪɲöm, haga, “Manö kub hagabun anɪbi, Jerusalem amun hagin aka?” ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, “Mɪñi Sisa manö kub adö nɪpe u hadö mɪdpin. Yad Juda nɪbi bɪ kalɪp nan naj ap gagpin u, ne u rö nöp hadö nɪɲban.

¹¹ Pen nan naj ap gɪnö, yɪp manö kub hagöm, al pak lun, a gɪblap u, pɪñɪɲ gagbnep; anɪb u yɪp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö ɪl ap mɪdagöp u, bɪ ap yɪp Juda nɪbi bɪ kalɪp ñɪnɪm rö lagöp. Anɪb u, ne yɪp Sisa mɪdöp u yuö, nɪpe ke manö anɪbi nɪɲnab,” a ga.

¹² Pol anɪg hagö, bɪ kub Pesdas am bɪ nɪpe gau aɪp manö anɪbu hag amɪl apɪl göm, ado gɪ apöm,

* 25:7: Ap 24:5-6

haga, “ ‘Sisa manö kub yad u niñnab,’ a gan u me, nöp Sisa midöp u hag yunabin,” a ga.

Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip

¹³ Pen yöp ñin mihöp lugö niñöl gi, Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip, Pesdas gisön nöp gapna aua rö nip am niñul a gimil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñin bad rapin ap midailö.

¹⁴ Kale ñin iru rö au midnig gilö niñöl gi, Pesdas nipe Kiñ Agripa nip haga, “Nöd Piliks gapna mideia ñin u, nipe bi ap nagila. Pen gapna wög nipe u arö göm, bi anibu nagilep ka u arik ara. *

¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bi Juda God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda nibi bi manö ud asikep bi kub gau abe, bi anibu nip yip manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagemön, Pol nip al pak lilañ,’ a gila.

¹⁶ Pen manö il ap hagageila niñöm yad kalip hagnö, ‘Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Nibi bi yiharin al pakagun. Manö kub hagnun niñöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip ginaij ga amgö ilö nipe au manö waiö hageinaböl; nipe manö pen hageinab; manö il ap mideinab u, nip al pak löl a ginabun,’ a ginö.

¹⁷ Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migan u asikem, Pol nip am dauim a ginö, daula.

¹⁸ Yad gasi niñnö e, manö kub yabilt midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö niñöl gem niñnö manö kub midageia, wasö.

* **25:14:** Ap 24:27

19 Kale yiharin hagla, ‘God manö u, hon hag aij gipun rö hagagöp. Pen bi Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp nipe kamij midöp a göp,’ a gila.

20 Manö hageila u yad nin aij gagpin rö, Pol nip hag ninö, ‘Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?’ ginö.

21 Hagainö, nipe wasö ga. Nipe haga, ‘Yad nagı mideinabin. Hainö Empra Sisa nipe ke manö anıbu hagnab,’ a ga. Anıg hagö, yad nip Sisa midöp gau yunabin, a gem, nagı lıbin rö midöp,” a ga.

22 Pesdas anıg hageia, Kın Agripa haga, “Pesda. Bi anıbu manö nipe ke hagö, yad ninabin,” a ga. Hageia haga, “Anıb u, rol ninabön,” a ga.

23 Anıg hagö, ruö, Agripa ninın Benis aip, waij aij aij nöp yımmil, ami bi kub rımnabı abe, bi kub yabıl rımnabı abe uı göm, nıbi bi kub auabun, a göm, nını löl gı manö kub ninıeb ram raul mıgan u arla. Ap midlö ninöl göm, Pesdas bi nipe rımnabı kalıp haga, “Pol nip am dauim,” a ga.

24 Hagö, daueila, Pesdas haga, “Kın Agripa abe, nıbi bi ap midpım gai i abe, bi i nip ninım. Juda nıbi bi nip manö kub hagöm, bi anıbi böj nöp al pak lep, a gıpal. Yad Jerusalem midainö, yıp anıg unbö nöp hagla. Aui auajın, unbö nöp hagal.

25 Yad ninbin, nıbi bi gau nan naij yabıl gılö, nın rımnabı al pak lıbal u pen bi i nip manö kub hagem ninö, nan anıbu rö ap gaga, wasö. Pen nipe ke haga, ‘Empra nipe ke manö yad hagnab,’ a ga. Anıb u me, yad nip Sisa nip yunıg gabin.

26 Bi anıbi Empra nip hag yunabin u pen nipe nan nıhön nıhön göp manö ıt u, köp halö kalı kılın rık nınam rö lagöp. Anıb u, ne Kın Agripa

abe, nîbi bî rîmnap gai i abe, bî anîbi nan nîhön nîhön göp manö if u nîñnabim. Kale manö nîpe u nîñmim, manö if magö u yîp hagnabim yad kalî kliñ rîkem, Sisa mîdöp au yunam.

²⁷ Pen gasî yad nîñbin u, bî nagîman Sisa mîdöp au yîharîñ yuem, lo nîhön nîhön rîb rîka u hagagnabin u, aij gagöp, wasö,” ga.

26

Pol Kiñ Agripa nîp manö haga

¹ Pen Kiñ Agripa Pol nîp haga, “Yad nöp apdi nîñöl mîdpin, manö hag!” a ga.

Anîg hagö, Pol ñîmagö dap ranöl göm haga,

² “Kiñ Agripa. Ne nöp apön yîp manö hag, a gajan, Juda nîbi bî manö yîp hagaböl u, nöp hagnîg gabin u, yîp aij göp.

³ Hon Juda nîbi bî gîpun gîpun adö u abe, manö pen pen hagpun hagpun adö u abe, ne magöñhalö hadö nîñban u me, nöp hagnîg gabin i, yîp aij göp. Anîb u, yad manö hagnö, yîp iru nîñagmön.

⁴ “Yad ñî pro ram mîñnöñ yad ke gau mîdainö ñîñ u abe, hainö am Jerusalem mîdainö ñîñ u abe, yad bî aigale bî rö mîdpin u, Juda nîbi bî gau magöñhalö hadö nîñbal.

⁵ Kale yîp mîlö padö nîñmîdal. Yad bî Perisi, Juda lo manö nîñem, klö gem, asî masî gî aij yabî gîpin. Kale nöp manö anîbu waiö hageinaböl u, yad manö nîñö hagabin u a gîmön nîñnabön. *

⁶ Pen God hadame nöp apîs bac bî kalîp manö aij hagö, gasî halö abad mîdmîdal manö anîbu nöp nîñ udpin u me, kale yîp manö kub hagaböl.

* 26:5: Plp 3:5-6

⁷ Hon Juda it ke ke unbö migan laŋ magörhalö, God apis bac bi kalip haga manö aij u abad midpun. God nipe nan aij ñinabin a ga nan aij anibu udun a gun, sidö aŋ sibön yaŋ nip sabe göl gi midpun. Pen Kiŋ Agripa, ne nö?! Manö haga anibu manö niŋö nöp hagöp a gem niŋ udöl gi midpin u me, yip manö kub hagaböl. *

⁸ Pen kale nihön ginig nibi bi umbal gau, God gö urakagnaböl, a gimim, niŋbim?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared nibö manö hageila gau kalip gi naij ginam, a gem, gi niŋmidin. *

¹⁰ Pen Jerusalem midem, yad u rö nöp gainö. God nip nan sabe gep bi kub gau yip haglö, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau iru nöp am daunö, nagilimidat. Yad ke bi manö ud asikep gau aip yau a ginö, rimnap böŋ nöp al pak lilo umla, kalip paj hagmidin.

¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip mulu kal niŋem, kale Jisas manö nipe u arö gilaŋ, a gem, kalip gi naij gimidin. Yad gasi adö añi ap nöp niŋem, ñin rimnap nibi bi anib gau kalip ulhai niŋin, a gem, ram minörj milo kub gau ajmidin.

Jisas Kraiss Pol nip uda u, Pol aiud anibu haga

¹² “Pen ñin ap Damaskas nibi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip nagilid daunam, a ginö, God nip nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kaliklin rik ñilo, udem hadnö.

* 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3

13 Pen bi kub aij nöḡ! Yad siḡo aḡ aulik aua magö u, adan aḡ au amöl gi niḡnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö laḡ niḡbö yad bi riḡnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anḡbu, siḡö mailö rö wasö; mailö anḡbu ke yabiḡ ga.

14 Anḡ gö, hon magöḡhalö miḡnöḡ yaḡ ap lug pakun, yad niḡnö, manö ap, manö yabiḡ hon Arameik manö hagöm, yiḡ haga, ‘Sol! Sol! Yiḡ niḡhön giḡḡ pör gi naiḡ gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a giḡpin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöḡ ke ilön gab,’ a ga.

15 “Hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub, ne ban?’ ö giḡnö. “Hagainö, Bi Kub haga, ‘Yad Jisas, yiḡ pör gi naiḡ gabön u nöḡ hagabin,’ a ga.

16 Anḡ hagöm yiḡ haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöḡ manö hagnḡ aubin. Ne wög gi ñeb bi yad miḡdmön, yiḡ miḡni amgö niḡban u abe, yad nöḡ hainö yamnabin u abe, niḡbi bi riḡnap gau kalḡp hag ñiḡnabön.

17 Yad nöḡ hag yunö, ne ammön Juda niḡbi bi gau abe, Juda niḡbi bi wasö gau abe hag ñö, nöḡ gi naiḡ giḡlö niḡḡöl gem, nöḡ abad miḡdem ud asiḡk yunabin.

18 Ne manö aij yad kalḡp hag ñö, amgö we miḡdpal u amgö ñiḡ niḡnaböl. Ne manö aij yad kalḡp hag ñö, siḡb gau miḡdpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalḡp hag ñö, Seden piḡdöḡ magö niḡpe mo gau miḡdpal u arö göm God niḡp aunaböl. Anḡ geinaböl, nan si nan naiḡ giḡpal gau, Bapi niḡḡöm arö gö, niḡbi bi nöḡ yiḡ niḡ udpal gau aip seg kamiḡ miḡdeinaböl,’ a ga. *

* 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

Pol God nɪp wög gɪmɪdöp manö u haga

19 “Pen Kiŋ Agripa. Yad naböŋ ram mɪnöŋ kumi kabö adö laŋ au nɪbö apöm manö haga nɪŋnö anɪbu arö gagnö.

20 Damaskas amem, nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp manö aij anɪbu hag ñɪnö. Hainö am Jerusalem nɪbi bɪ kalɪp hag ñem, ram mɪnöŋ Juda nɪbi bɪ mɪdpal gau magöŋhalö kalɪp hag ñem, Juda nɪbi bɪ wasö gau hag ñem, gɪnö. Kalɪp hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naj gɪpim u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gɪmim, arö gɪmim, God nɪp añɪ nɪŋ udmim, nan naj gau hadö arö gɪpun u nɪŋöl a gɪmim, hagöp rö nöp gɪmim,’ a gɪnö.

21 Yad anɪg gɪnö u me, ñɪn ap God sabe gep ram au arainö, Juda bɪ aui kale yɪp ud sɪsɪ löm, al pak lɪnɪg gɪla.

22 Pen God yɪp pör nöp abad mɪdöp rö, yad uri magö i nöp aui urak mɪdem, manö aij nɪpe u, nɪbi bɪ hib mɪdöp gau abe, nɪbi bɪ hib mɪdagöp gau abe hag ñöl gɪ mɪdpin. Manö hag ñabin anɪbu, adö ap ke wasö; bɪ God manö hagep bɪ gau abe, bɪ ne Mosɪs abe, hainö gɪnab a göm kalɪ kliñ rɪkla manö u nöp hag ñabin.

23 God manö hagep bɪ Aisaia God Manö kalɪ kliñ rɪköm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nɪpe bɪ nöd nöp kauyaŋ uraknab u me, Juda nɪbi bɪ gau abe, Juda nɪbi bɪ wasö gau abe nɪŋnaböl, God kalɪp u rö nöp ud kamɪŋ yunɪm rö löp. Anɪg gɪnab u nɪpe kalɪp mailö rö pak ñɪnab,’ a ga,” a ga. *

24 Pol manö anɪbu hagö nɪŋöl gɪ, Gapna Pesdas

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

manö kub hagöm haga, “Pol, ne bî manö adö ke ke niñban rö, nabıc jîñ mo ne mîlep göp hauł almön hagabön,” a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, “Bî kub aij yad Pesdas. Yad hauł alö hagagabin. Gasî niñöl niñ aij gem, manö niñö yabîł u hagabin.

²⁶ Yad niñhön manö hagabin i, Kiñ Agripa niñpe ke hadö niñöb. Jisas niñ niñhön niñhön göm manö niñhön niñhön göm gîla u pi göm gagla. Waiö nöp gîla u me, yad niñbin, Kiñ Agripa niñpe magöñhalö hadö niñöb. Anîg gö niñem yad niñ pîñîñ gem hagagabin, wasö,” ga.

²⁷ Pol anîg hagöm Kiñ Agripa niñ niñöm haga, “Kiñ Agripa. Ne bî God manö hagep gau manö hagla u, niñö hagla, a gîmön, gasî niñban aka? Yad niñbin, manö anîbu niñö hagla, a gîmön, niñban,” a ga.

²⁸ Pol anîg hagö, Kiñ Agripa pen haga, “Pol. Ne yîp, manö pro ap hagnö, Jisas bî niñpe ap mîdeian, a gîmön, yîp manö anîbu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka manö mîlö hagnam, yad gasî añî ap nöp niñem, God niñp sabe gem hagabin, ne abe, niñbi bî manö hagabin niñaböl gai i magöñhalö abe, yad mîdpin rö mîdaiim, a gem, sabe gabin. Pen yîp sen adîkpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anîg hagö, Kiñ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa niñîñ Benis u, niñbi bî mîdeila gau magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, “Niñbi bî rîmnap gî naj gîlö me, manö kub hagöm, rîmnap nagî löm, rîmnap böñ nöp al pak lîñaböl. Pen bî i nan naj ap gagöp, wasö,” gîla.

³² Anig hagöm, Kiñ Agripa nipe Pesdas nip haga, “Miñi nagı lep ram arö göm höñ arböp u pen nıpe, ‘Sisa manö kub yad nıñab,’ a göp u me, nagı mıdöm, bı kub Sisa mıdöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arnig göm ñig magıb uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arnım a göm hagö, ami bı gau abad mıdep bı kub Julius u, Pol abe nagıman bı rımnab halö abe udöm abad mıdeia. Ami bı anıb gau kalıp “Empra Ami Bı Nıpe” a gımıdal.

² Pen ñın anıbu, ñig magıb ram mınöñ Adramidiam nıbö u, Esia Propins arnig göm, Sisaria am pıdöñ ga. Anıb u, ñig magıb anıbu udun ñig añ yañ arno. Bı daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au nıbö bı ap aip arno. Hib nıpe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon amjak am pıdöñ gıno. Julius Pol nip ud aij göm haga, “Am mıdeimam bı kalıp nıñmön, nöp nan nıñön mıdagainım gau nöp ñöl,” a ga.

⁴ Pen hon Saidon arık arnig gun nıñno, yıgön kub yabıt u apöm, ñig solwara u abe ral auai. Anig gö, ram mınöñ ñig rıb gus ga airan Saıpras böñ lau arno.

⁵ Anig gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram mınöñ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak pıdöñ gıno.

⁶ Amjak pıdöñ gun, ami bı kub bı nagıman gau kalıp abad mıdeia u nıñı, ñig magıb Aleksadria

* 27:2: Ap 19:29

nibö ap ram m+nöŋ Idali arnig geia. Anib u, nipe hanip hagö, ñig magib anibu arno.

⁷ Ñig magib anibu amun, ñig aŋ kub yaŋ amun, hain hain nöp uþham am am daun kub Kinidos amjakno. Pen yigön kub auageia n+ŋöm y+jig göl arep rö laga. Anib u me, böŋ lau nöp am am ram m+nöŋ Salmoni hil gun, ram m+nöŋ ñig r+ib gus ga airan Krir ba lau nöp amun,

⁸ uþham am am ram m+nöŋ pro ñig goł au ap, “Ñig Magib Mid Aij Gep Kuö,” a g+m+idal, amjak p+döŋ g+no. Ram m+nöŋ anibu Lasia daun söl au.

⁹ Hon anig gun, hain hain nöp g+ ajno n+ŋöl göm me, Juda n+bi b+ nan ñ+ŋagla ñ+n u ap arö, ñig solwara kub ral auep ñ+n u hadö aua.

¹⁰ Pen Pol nipe kalip haga, “B+ gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañ+ib nan gau magöŋhalö najig göm, ñig magib abe najig gö, hon magöŋhalö ñig ñ+ŋun rö löp,” a ga.

¹¹ Pol anig haga u pen, ñig magib b+ wög g+m+idal abad m+dm+döp b+ kub u abe, b+ ñig magib nap nibö u abe, manö ke hagailö n+ŋöm, ami b+ kub Julias, Pol manö arö göm, manö kalip u uda.

¹² B+ iru nöp hagla, “Ram m+nöŋ i ram m+nöŋ najig. Yigön kub udöp ñ+n i, ram m+nöŋ najig an+bi m+dagaiun; Piniks söl m+döp au am m+daiun. Yigön kub auab ñ+n u, ñig magib dam ram m+nöŋ anibu l+no, najig gagn+m,” a g+la. Piniks daun anibu, ram m+nöŋ ñig r+ib gus ga airan Krir m+döp. Ñig magib Piniks aum+döp u, yigön kub s+dö auab lau adö aueinab u, ñig magib agam+ij s+dö wad arab lau adö arnab; pen yigön kub s+dö

wad arab lau adö aueinab u, ñig magib agamij sidö auab lau adö arnab.

Yigön kub apöm, ñig solwara rala

13 Pen kale anig haglö, au midaino niñöl gi, yigön pro pro auaiia u niñöm, “Miñi amun arnabun,” a göm, bi ñig magib wög gimidal gau, aga yula u tip gi udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir ñig goł adö u arno.

14 Anig gun arno niñöl gi, adiñ hadal majö yabił, airan Krir böñ lap nibö, ñig magib arnig ginö lau adö apöm, ñig magib ud jinomno ga.

15 Anig gö, bi ñig magib wög gimidal gau niñöm, dam yijig göl arun, a göm, gi wasö niñöm, arö gilö, hanip halö dam ñig solwara añ kub gau ud ara.

16 Hadal anig göm ud arö, am am ram minöñ ñig rib gus ga airan pro Kauda a gimidal u, böñ lap araino niñöm hadal kub auaiia u hain ga. Anig gö niñöl gun, hagno, “Yigön pro auab rö, ñig magib pro bad u udun, ñig magib kub migän u ud lun,” a gun, ułham yabił ud lino.

17 Ñig magib pro bad u ud li aij göm, ñig magib kub u pa jö ginab rö löp, a göm, ñig magib gau nibö gau nibö nagi adiköm, tip gi li pidöñ gila. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kułup Södis a gimidal gau amöm, kabö kułup naj u binin gö, naj ginab,” a göm, sel adikla u hubik yulö, anin gö pinin göl gi arno.

18 Yigön kub u apöl gi mideia u me, ruö ñig magib u pıta gan, a göm, wim wañib nan gau ud ñig yula.

19 Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mideia u me, nan nihön nihön ñig magib mid aij gan a göm raul migän lälö mideia u, magörhalö niñebir ud ñig yan yula.

20 Pen hon pör pör sidö gapı gau niñmidagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gası ap niñun, hagno, “Ram minöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gası niñno.

21 Pen milö padö kale nan magö ñiñmidagal. Hainö Pol mideila an au uraköm haga, “Bi gai i, manö yad hagnö u niñbep rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañib nan gau ud ñig yan yuagbnop.

22 Pen yad kalöp hagabin, uri gası iru niñagmim; gası halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naij ginab.

23 Yad God niñ wög gi ñeb bi niñpe midpin u me, miñi sib yan God ejöl niñpe ap yuö, apöm yad midajın söl au apöm yip hagöp,

24 ‘Pol, ne piñiñ gagmön! Midmön, bi kub Sisa midöp au ammön, manö kub niñnabön. Pen niñbi bi ñig magib raul migän midpal gau, God kalıp u rö nöp abad midö umagnaböl. God niñpe nöp mög niñöm, kamıñ middep magö kale u nape ñöb,’ a göp. *

25 Anib u, bi gai i, kale piñiñ gagmim; gası halö midaimim. Yad niñbin, God niñ niñ udpin u, niñpe hagöp rö nöp ginab.

26 Pen hon am am, ram minöñ ñig riñ gus ga airan ap arno, ñig magib kabö kulup biñiñ gi

* 27:24: Ap 23:11

pidöŋ gɪnab,” a ga. *

Ñig magɪb böŋ nöp naij ga

²⁷ Pen yigön u hanɪp anig göl ud dam dam ñin unbö sidun böŋ dan ara niŋöm sibön yan me, ñig solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bɪ ñig magɪb wög gɪmidal gau, gasɪ ap niŋöm, söl ram mɪnön ap apjaknabun rö löp, a gɪla.

²⁸ Kale gasɪ anɪbu niŋöm, kabö kuɫup söl söl midöp aka göm, nan ñig li niŋbal ap löm niŋla mɪlö kub kub 40 mida mɪdeia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anɪbu kuöyan löm niŋla 30 mida mɪdeia.

²⁹ Anig gö, hon kabö kub halai adö au arun rö löp, a göm, piñin göm, aga miɫhau miɫhau yula niŋöm, ñig magɪb pidöŋ ga. Pidöŋ gö niŋöl gɪ, God nɪp sabe göm hagla, “Ram yɪɫd ruöm sidö lan,” a gɪla.

³⁰ Pen bɪ ñig magɪb wög gɪmidal gau, ram mɪnön ñig rɪb gus ga airan anɪbu yöp söl anɪb au arnig, niɪbi bɪ gau niŋ mɪdeila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñig magɪb pro u dam ñig magɪb nabɪc lau adö yuun, aga rɪmnap halö yuun,” a gɪla.

³¹ Kale piral anig gɪlö niŋöl gɪ, Pol niŋöm, Julias ami bɪ nɪpe gau aip kalɪp haga, “Bɪ ñig magɪb wög gaböl i, kale ñig magɪb pro u udöm pɪniŋ gɪ areinaböl u, kale magöŋhalö um haknabim,” a ga.

³² Pol anig hagö, ami bɪ gau, ñig magɪb ñig yan yunig geila nagɪ u, böŋ nöp rɪb gɪ dö gɪ yulö, ñig an yan luga.

* 27:26: Ap 28:1

33 Pen ram runig ga magö u, Pol kalip haga, “Ñin unbö siduñ böñ dañ u gasi iru niñmim, nan magö ñiñagmim, yiñariñ nöp m+dpim.

34 Anib u, uri nan r+imnap ñiñmim. Wasö u, aige göl gimim m+deinabim. Nibi bi añi ap nab+c uñ añi ap lugagnab,” a ga.

35 Pol anig hagöm, bred r+imnap udöm, kale m+deila añ au God niñ aij a göm, ud jö göm, nan r+imnap ñiña.

36 Pol niñpe ñiñö niñöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan r+imnap ud ñiñla.

37 Hon söñ ñin juöl unbö siduñ böñ dañ (276) niñi bi ñig magib miñgan anibu m+daino.

38 Pen nan ñiñ piñ gun, ñig magib piña gan, a gun, wid m+deia gau ud ñig yan yuno.

39 Ram ruö niñöl gun, ram m+inöñ anibu niñno. Pen bi ñig magib wög g+m+idal gau ram m+inöñ anibu niñhön, a göm, niñagla. Pen kale niñla, ñig solwara lañiñ waj hak ara u, kabö kuñup aij nöp m+deia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anibu kabö rö arnabun,” a gila.

40 Anib u, ñig magib aga yula nag+i gau böñ nöp riñ gi dö göm, ñig magib böñ böñ liña siñdia m+ihau hub+k paliöm, sel kub u hub+k liña u, kauyan dap ran ad+köm, hadla.

41 Am am me, ñig magib mulu ad+iñ u, kabö kuñup adö u biñiñ göm, paköl gi piñdöñ ga. Anig göl paköl gi piñdöñ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan ad+iñ böñ nöp pa jö ma jö gi ud ara.

42 Anig gö, ami bi r+imnap apöm, bi kub kale Julias niñ hagla, “Ñig magib i naij gab. Bi

nagiman gau piñin gi arlö, hanip hag ginaböl. Anib u, kalip al pak lun,” a gila.

⁴³ Anig hagla u pen Julias, Pol nip gasi ninjom, kalip wasö göm, haga, “Bi ñig uñan pirik ninbal gau nöd ñig uñan pirik aröl.

⁴⁴ Hainö bi ñig uñan pirik ninjagpal gau, mab po nabön nabön gau udöm, ud sisi löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp gino. Bi ap ñig ñinjagno; magöñhalö kamij arno.

28

Pol ram minöñ Molda am midea

¹ Pen hon ram minöñ ñig rib gus ga anibu arno, nibi bi anib gau midea gau hanip hagla, “Ram minöñ i Molda,” a gila.

² Anig hagöm, hanip udöm gi aij gila. Hanip möñ al kila ga rö, hanip ud aij göm, mab dap laulö, mali aij gino. *

³ Pol pen am mab lö lö rimnap lihu dapöm lauö ninjol gi, hauat ap mab lö lö daueia an anib au midea u me, pibön gö, ap ranöm Pol nip ñimagö kid u hau ij halö la.

⁴ Anig gö, nibi bi ram minöñ anibu midea gau ninjom, kale ke hagla, “Bi nagiman i gi naj göp rö kamij arnim rö lagöp. Ñig solwara an au midöm, ñig magib u naj gö umagöp u pen mñi umnab,” a gila.

⁵ Anig hagla u pen Pol ñimagö nipe u pipal pakö, hauat anibu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nip nan ap gaga. *

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18

⁶ Anig gö, nibi bi anib gau kale ke hagla, “Bi i nip hauat hauöp u hu ginim aka hu gagö yinid umnim,” a göm, rapin nöp niñ mideila. Pen anig gi niñ midlö, nip nan ap gaga, wasö. Kale niñöm, hagla, “Bi anibu bi yabit ap wasö; nipe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bi kub ram minöñ anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minöñ nipe u sol anib au mideia u me, hanip dam ram nipe u amun, ñin mihau niñan abad mid aij yabit ga.

⁸ Bi kub anibu nap nipe u hañ roman nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip niñöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö niñöl gi, nan ga anibu böñ nöp kamij la.

⁹ Anig gö me, nibi bi ram minöñ anibu nan ga gau aulö niñöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamij la.

¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabit göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan niñön niñön midageia gau hanip halöwaö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minöñ anibu, ñig magib Aleksadria nibö ap, u rö nöp ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minöñ anibu midno, rakin mihau niñan luga.

¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak

* 28:6: Ap 14:11

pidöŋ gino. Amjak pidöŋ gun, ñin mihau nigan anib au midaino.

¹³ Ñig magib anibu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yinid arö me, ñin mihöp nöp ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pidöŋ gino.

¹⁴ Ram minöŋ anibu nibi bi Jisas nip nin udla rimnap mideila u me, hanip hagla, “Hon aip midmim, armim,” a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jin midun, “Rom arun,” a gun, hadno.

¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip nin udla gau, “Pol bi gau aunaböl,” a gilö, ninöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Nigan mideia ram minöŋ u nable pakla. Pol kalip ninö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga.

¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai ninöm han midö ninöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau nigan midöm, Juda bi kub ram minöŋ anibu mideila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bi. Yad nibi bi hon gau nan naij ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem nibö gau yip ud sis löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila.

¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm ninla manö it ap midageia. Yip al pak löl rö laga.

Anib u, yip, hubik yuun, a göm, niñla u pen Juda kai mideila gau klö yabiñ göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nipe ke manö yad u niñnab,’ a ginö. Pen yad nibi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. *

20 Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagit libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

21 Pol anig hageia, nip pen hagla, “Bi ram minöh Judia nibö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj rimmnap nöp haglö, niñagpun.

22 Pen hon niñbun, Juda nibi bi gau gau magöñhalö hagal, ‘Nibi bi gasi ne niñban rö niñbal gau, nibi bi aij wasö,’ a gipal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke niñun,” a gila. *

23 Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, nibi bi nöd aula rö wasö, nibi bi iru yabiñ nöp Pol midea ram u sib halö nöp ap magum gila. Anig göm, ap magum gilö niñöl gi, Pol nipe, God nibi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u hag ñinig, Mosiabe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm ginab, a göm, kalit kiñ rikla manö u kalip hag ña. Jisas manö u hagnö niñlan, a göm, Pol manö anibu hag midö niñöl göm, sidö wad ara.

24 Pen manö haga anibu, rimmnap haga rö niñ udla pen rimmnap niñ udagla.

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

25 Pol nıbi bı nıŋ udagla gau kalıp haga,
 “Hadame nöp Ana U† nıpe Aisaia nıp go? lö, apis
 bac kale gau kalıp manö nıŋö yabıtı haga.

26 Manö anıbu Aisaia nıpe God Manö adıŋ ap
 kalı kılın rıköm haga,

‘Juda nıbi bı gau kalıp ammön hagnön,

“Manö hagnaböl nıŋnabim u

pen manö hagöp u, a gımim, nıŋagnabim.

Amgö nıŋnabim u

pen nan ap nıŋagnabim.

27 Nıbi bı gai i manö yad hagpin u

kalıp iru gö nıŋagpal.

God Manö nıŋno, hanıp gö,

nıbi bı nıpe mıdaiun rö löp a göm,

rımıd pıtı göm, amgö ju göm nöp mıdpal,” a
 gımön,’ a ga.

28 “Anıb u, Juda nıbi bı gai i nıŋim! Kale Juda
 kai, God manö aij u arö gıpim rö, nıpe hagö,
 manö aij anıbu Juda nıbi bı wasö mıgan rımnap
 arnab nıŋöm kale manö anıbu udnaböl,” a ga.

29 Pol kalıp manö anıbu hag pıs gö nıŋöl göm,
 Juda nıbi bı gau kale ke amöl gı, pen hagö pen
 hagö göl gı arla.

30 Pen Pol daun kub Rom han mıdmıdöp ram
 u rauöl gı han mıdeia, mı mıhöp ina. Nıbi bı
 nıp nıŋnıg aueila gau kalıp magörhölö hag wıhai
 udöm, ud aij ga.

31 Nıbi bı nıp aula gau, God nıbi bı udnıg göm,
 Nı nıpe hag yuö, Kın rö aua manö u kalıp hag
 nöm, Bı Kub Jıas Kraıs manö aij u hag nöm,
 gımıdöp. Nıpe anıg geia, Rom gapman bı kub gau

nip hag gagla u me, nibi bi gau kalip manö klö gi
hagöm, kabö göl nöp hag ñim+döp.

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source files dated 31 Aug 2023

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d